



Biznis.rs

PRIMERAK ZA PRETPLATNIKE

BROJ 51/52 - DECEMBAR / JANUAR 2026.

Nebojša Savić, profesor FEFA fakulteta
i urednik Bele knjige FIC

**FISKALNA STABILNOST
OBEZBEĐENA,
ALI MODEL RASTA
MORA DA SE MENJA**

Ljubica Pantelić, v.d. direktora
Agencije za osiguranje depozita

**NA IME OSIGURANIH
DEPOZITA U PROTEKLIM
20 GODINA ISPLAĆENO
GOTOVO 400 MILIONA EVRA**

ŠTA DONOSI BUDŽET ZA 2026. GODINU

**DRŽAVNA KASA
POD KONTROLOM,
PRIVREDNI RAST
POD ZNAKOM PITANJA**

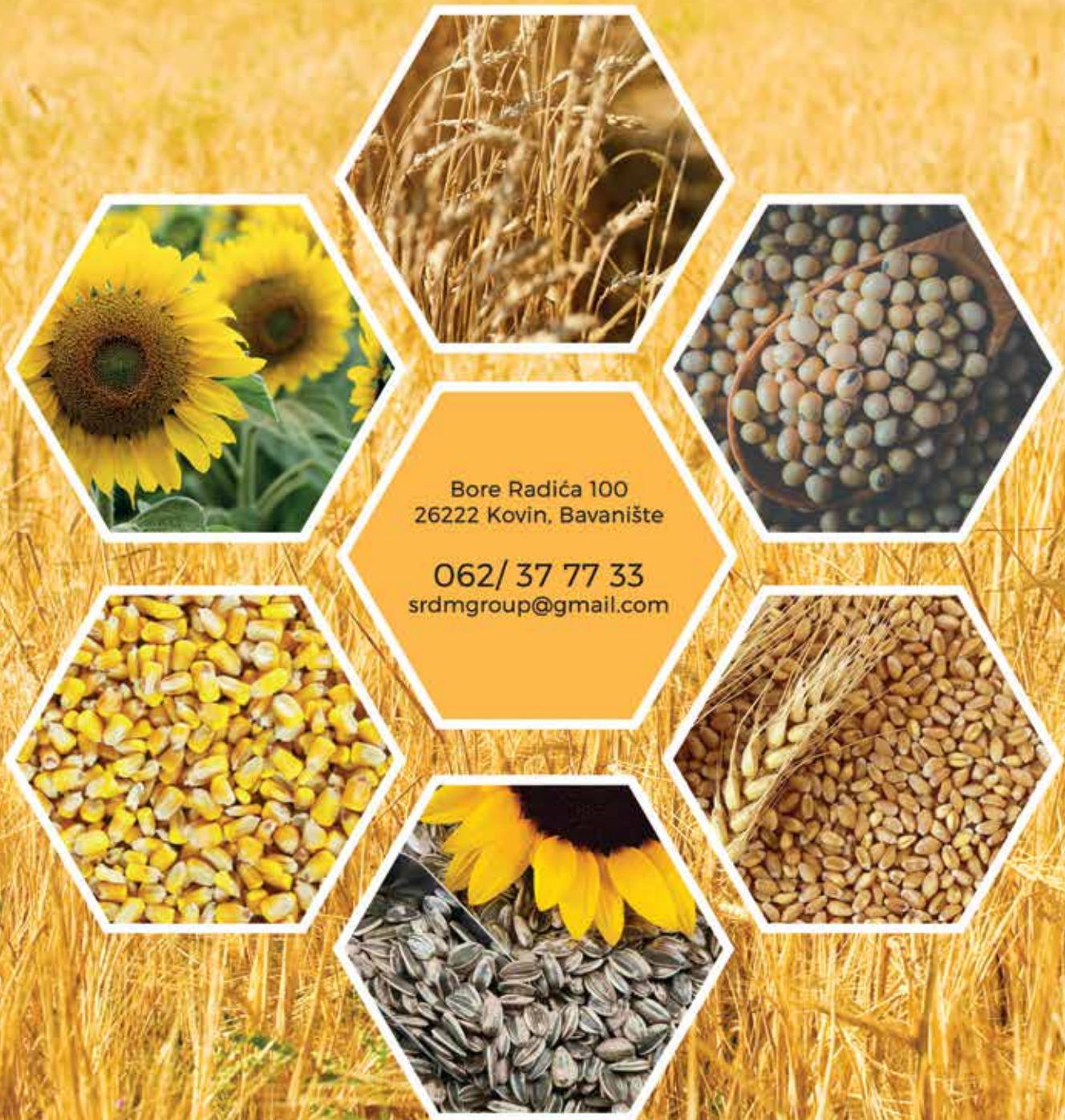
ISSN 2787-3358



9 772787 335804 >

STEVANOVIĆ RDM GROUP

PROIZVODNJA I OTKUP ŽITARICA
KUKURUZ, PŠENICA, SOJA, SUNCOKRET



Bore Radića 100
26222 Kovin, Bavanište

062/ 37 77 33
srdmgroup@gmail.com

GLOBALNI POTRESI, LOKALNE POSLEDICE



Marko Andrejić

glavni i odgovorni
urednik

Mađarska kompanija MOL grupa potpisala je glavne odredbe obavezujućeg okvirnog sporazuma sa ruskom kompanijom Gazprom Neft o kupovini udela 56,15 odsto u Naftnoj industriji Srbije (NIS). MOL je naveo i da pregovara sa nacionalnom naftnom kompanijom Ujedinjenih Arapskih Emirata (ADNOC) o njenom ulasku u vlasničku strukturu kao manjinskog akcionara. Ovim je bar na neko vreme razrešena kriza nastala uvođenjem sankcija SAD prema NIS-u zbog većinskog ruskog vlasništva u kompaniji. Posle nekoliko meseci najava i pregovora sada se očekuje produžetak operativne licence, a zatim i uklanjanje svih prepreka za rad nakon zaključenja ugovora do kraja marta. Ostaje da se vidi kako će ulazak novog većinskog vlasnika u NIS dugoročno uticati na srpsko tržište nafte i naftnih derivata.

Aktivne su bile i centralne banke. Narodna banka Srbije zadržala je u decembru referentnu kamatnu stopu na 5,75 odsto, uz procenu da će inflacija ostati oko cilja do kraja 2026. godine, dok bi privredni rast mogao da ubrza na 3,5 odsto. Evropska centralna banka je četvrti put zaredom zadržala ključne kamatne stope nepromenjene, nakon ranijih popuštanja monetarne politike tokom 2025. godine, uz procenu da će se inflacija srednjoročno stabilizovati oko ciljanih dva odsto. Američke Federalne rezerve snizile su referentnu kamatnu stopu za 0,25 odsto, na raspon od 3,5 do 3,75 odsto, ali su istovremeno poručile da će dalja ublažavanja monetarne politike biti znatno ograničena.

Američki predsednik Donald Tramp obrnuo je ceo svet naglavačke svojim najavama da, posle akcije u Venecueli početkom januara, želi da preuzme i Grenland. Kako je istakao, reč je o „strateškoj teritoriji koju su SAD već posedovale”, a sada je žele nazad jer - „samo one mogu da je zaštite od potencijalne ruske agresije”. Ovakva najava izazvala je ozbiljnu buru i sukob između Amerikanaca i Evropljana, ali i šire globalno, pošto je Tramp najavio uvođenje carina svima koji se suprotstave njegovim planovima. Iako je ostalo nejasno šta je tačno namera predsednika SAD, bar na trenutak je postignut okvirni dogovor, uz napomenu da Amerikanci ne planiraju primenu sile na Grenlandu.

Zlato je u 2025. godini dostiglo istorijske maksimume zahvaljujući rekordnoj potražnji centralnih banaka i globalnoj potrebi za sigurnošću, tržište nafte suočilo se sa paradoksom, obiljem sirovog „crnog zlata” i istovremeno izuzetno zategnutim tržištem derivata, dok su kriptovalute pretrpele najdramatičnije oscilacije u poslednjih nekoliko godina, sve više zavisne od raspoloživanja investitora i odluka američkih Federalnih rezervi. Uprkos velikim razlikama među njima, sva tri tržišta postala su osetljivija na kretanje kamatnih stopa i očekivanja u vezi sa ekonomskim ciklusima, što je dovelo do istovremenog rasta volatilnosti i sve jače međusobne povezanosti.

Nebojša Savić, profesor FEFA fakulteta i urednik Bele knjige FIC, kaže u intervjuu za naš novogodišnji dvobroj da je fiskalna stabilnost države obezbeđena, ali model privrednog rasta Srbije mora da se menja. On navodi da je ceo fiskalni blok u potpunosti usaglašen sa MMF-om, što je izuzetno dobar rezultat u godini koja je bila veoma složena, a to je i osnov pozitivnih očekivanja u pogledu održavanja kreditnog rejtinga Srbije. Ljubica Pantelić, v.d. direktora Agencije za osiguranje depozita, navodi da je zahvaljujući stabilnosti bankarskog sektora Fond za osiguranje depozita dostigao najviši nivo kapitalizovanosti u čitavoj svojoj istoriji. Trenutno raspolaže sa 1,17 milijardi evra i u stanju je da pokrije ukupne osigurane iznose u devet najmanjih banaka zajedno, odnosno u 13 banaka pojedinačno.

Sadržaj



6 VESTI

12 PORESKI KALENDAR

14 TEMA BROJA

Državna kasa pod kontrolom, privredni rast pod znakom pitanja

22 INTERVJU

Nebojša Savić, profesor FEFA fakulteta i urednik Bele knjige FIC

Fiskalna stabilnost obezbeđena, ali model rasta mora da se menja

26 INTERVJU

Ljubica Pantelić, v.d. direktora Agencije za osiguranje depozita

Na ime osiguranih depozita u proteklih 20 godina isplaćeno gotovo 400 miliona evra

30 INTERVJU

Jožef Varadi, generalni direktor kompanije Wizz Air

Imaćemo 100 miliona putnika godišnje do 2028

34 INTERVJU

Branimir N. Grgur, profesor Tehnološko-metalurškog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Biogas kao neiskorišćeni energetska adut Srbije

39 KOLUMNA

Poljske banke – vanredno dobre dividende

41 KOLUMNA

Padaju domine

43 KOLUMNA

Era solo osnivača: Kako „biznis“ ljudi sada grade startape bez programera i velikih budžeta

46 DOGAĐAJI

Šta se više isplati – nekretnine ili tržište kapitala?

50 DOGAĐAJI

Srbija ima realnu šansu za ubrzani ekonomski rast vođen inovacijama

54 PREDUZETNIŠTVO

Najveće izglede za uspeh imaju startapi koje osnivaju visokoobrazovane žene od 40 godina



26 INTERVJU



30 INTERVJU

58 **NAUKA**

Biotehnologija koja pretvara agrootpad u materijal budućnosti

62 **SVET**

Zlato na istorijskom maksimumu, nafta između suprotnih signala, bitcoin pod pritiskom neizvesnosti

66 **TURIZAM**

Digitalni detoks, beg iz grada i autentični doživljaj sela

70 **99 NAJUSPEŠNIJIH**

Transport je krvotok države, a brodarstvo funkcioniše u berzanskom maniru



FOTOGRAFIJA NA NASLOVNOJ STRANICI:
FREEPIK AI

72 **MARKETING**

Kad osećanja nostalgije, topline i radosti podstiču kupovinu

74 **ZANIMLJIVOSTI**

IMPRESUM

Izdavač:
INFO BIZNIS.RS DOO

Adresa: Makenzijeve 53
11000, Beograd
E-mail: redakcija@biznis.rs
Web: www.biznis.rs
Telefon: 011 4049 200
Marketing: 069 8074 85

PIB: 111891277
MB: 21562335

Broj računa
165-0007011548541-71
Addiko banka

UREDNIŠTVO

Glavni i odgovorni urednik
Marko Andrejić

Izvršni direktor
Danijel Farkaš

Izvršni urednik i šef deska
Marko Miladinović

Zamenik šefa deska
Miljan Paunović

Urednik Sveta
Vladimir Jokanović

Novinari

Ljiljana Begović
Marija Jovanović
Jelena Stjepanović

Lektor

Mirjana Vasić Adžić

Dizajn

studio triD

Štampa

La Mantini d.o.o.
Sandžačka 9a
11000 Beograd

CIP - Каталогизacija у
публикацији
Народна библиотека Србије,
Београд
330

BIZNIS.RS / glavni i odgovorni
urednik
Marko Andrejić. - 2021, br. 1 (okt.) - . -
Beograd : Info Biznis.rs,
2021- (Beograd : La Mantini). - 30 cm
Mesečno.
ISSN 2787-3358 = Biznis.rs
COBISS.SR-ID 48289289

 **Biznis.rs**

DANSKI MALOPRODAJNI LANAC FLYING TIGER OTVARA PRVE PRODAVNICE U SRBIJI

Danski maloprodajni lanac Flying Tiger Copenhagen otvara prve prodavnice u Srbiji, saopštili su iz kompanije. Iz sedišta kompanije za region Zapadnog Balkana su za portal Retail Serbia istakli da se otvaranje prvih prodavnica u Srbiji očekuje tokom marta, kao i da će uskoro saopštiti na kojim lokacijama.

Balfin grupa poseduje master franšizu za šest tržišta danske kompanije uključujući i srpsko. Prema ranijim najavama, Flying Tiger Copenhagen i Balfin grupa planiraju da u narednih nekoliko godina otvore 50 prodavnica u regionu Zapadnog Balkana. Prva prodavnica pod nazivom Tiger otvorena je 1995. godine u Kopenhagenu.

- Trideset godina nakon otvaranja mi smo danas raznovrsni maloprodajni koncept sa preko 1.000 prodavnica širom sveta – ističu u kompaniji.

Flying Tiger Copenhagen kupcima nudi igračke, školski i kancelarijski materijal, poklone, knjige, hranu, kuhinjski pribor, multimedijalne dodatke, dekoraciju...

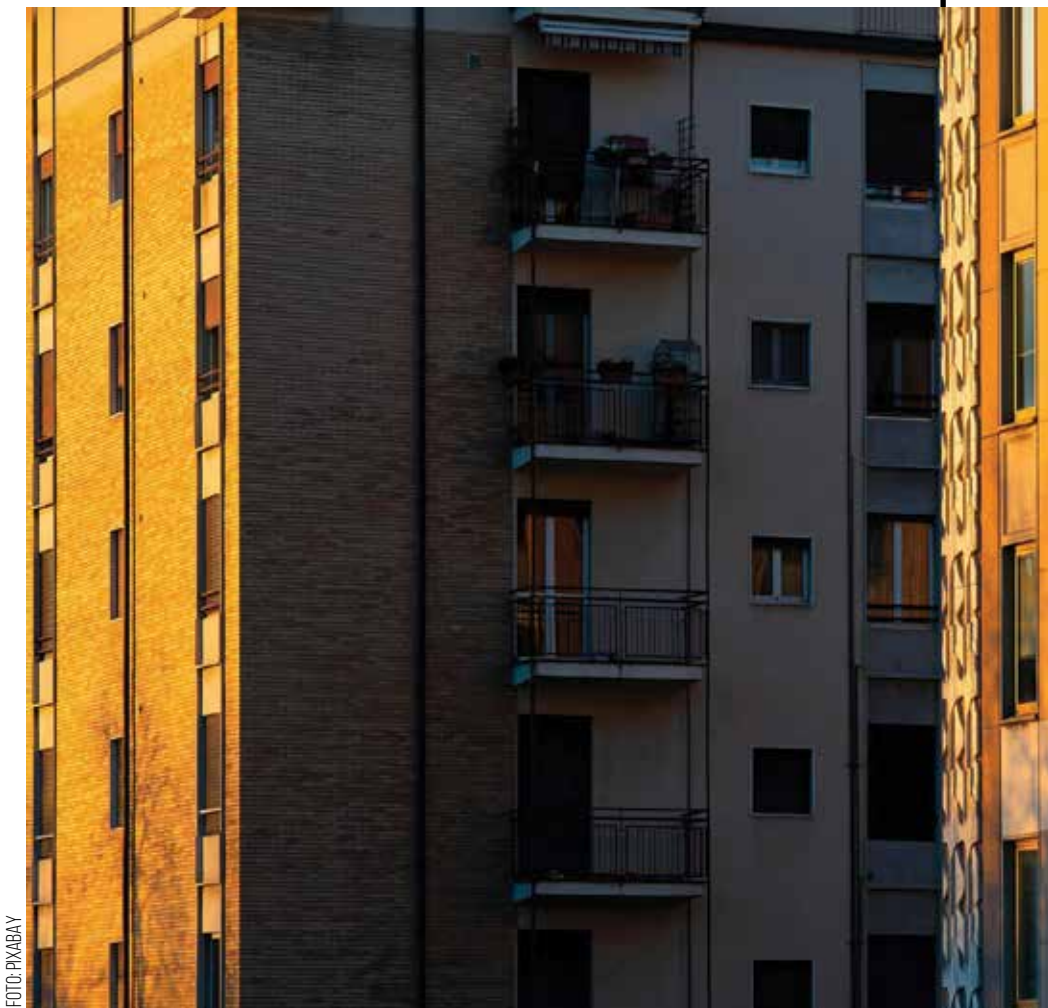


FOTO: PIXABAY

U NOVEMBRU IZDATE 2.724 GRAĐEVINSKE DOZVOLE

U novembru su u Srbiji izdate 2.724 građevinske dozvole, što predstavlja smanjenje od 3,1 odsto u odnosu na isti period prethodne godine.

Od ukupnog broja dozvola izdatih u novembru 83,2 odsto dozvola odnosi se na zgrade, a 16,8 odsto na ostale građevine.

Ako se posmatraju samo zgrade, 84,4 odsto dozvola izdato je za stambene, a 15,6 odsto za nestambene zgrade, dok se kod ostalih građevina najveći deo odnosi na cevovode, komunikacione i električne vodove (73,3 odsto), saopštio je Republički zavod za statistiku.

Prema dozvolama izdatim u novembru 2025. u Republici Srbiji, prijavljena je izgradnja 4.451 stana, s prosečnom površinom od 62,4 m². Od ukupnog broja stanova u novim stambenim zgradama sedam odsto stanova biće građeno u zgradama s jednim stanom, s prosečnom površinom od 135,6 m², a 92,4 odsto stanova biće građeno u zgradama s

tri stana i više stanova, i njihova prosečna površina biće znatno manja i iznosiće 55,9 m², piše u saopštenju RZS-a.

Predviđena vrednost radova novogradnje u novembru 2025. iznosi 92,4 odsto od ukupno predviđene vrednosti radova.

Posmatrano prema oblastima, najveća građevinska aktivnost očekuje se u Beogradskoj oblasti, 61,6 odsto od predviđene vrednosti novogradnje, zatim slede Južnobačka oblast (6,3 odsto), Pomoravska oblast (4,3 odsto), Južnobanatska oblast (3,8 odsto) i Zlatiborska oblast (3,0 odsto), dok se učešća ostalih oblasti kreću od 0,1 do 2,8 odsto.

PKS POVEZUJE SRPSKE PREDUZETNIKE SA POSLOVNOM DIJASPOROM

Privredna komora Srbije (PKS) najavila je početak kampanje „Zajedno za dijasporu“ čiji je cilj jačanje povezanosti srpskih preduzetnika sa poslovnom dijasporom u Nemačkoj, Austriji i Švajcarskoj.

- Kampanja predstavlja zajedničku inicijativu države, privrede i finansijskog sektora. Želimo da kroz jedinstvenu platformu kreiramo ekosistem koji će objediniti institucije, privredu i finansije kako bi se dijaspori pružila podrška za poslovanje u Srbiji – kazala je na konferenciji za novinare direktorka Sektora preduzetništva PKS-a Branislava Simanić. Precizirala je da su u kampanju uključeni, pored PKS-a, Uprava za saradnju sa dijasporom i Srbima u regionu Ministarstva spoljnih poslova, kao i Alta banka.

Prema njenim rečima, u okviru kampanje biće organizovano deset događaja na kojima će biti predstavljene aktivnosti usmerene na podršku srpskoj dijaspori, kao i na unapređenje saradnje i poslovnih veza između srpskih privrednika i dijaspore u Nemačkoj, Austriji i Švajcarskoj, a biće predstavljena i specijalizovana izložba EXPO 2027 u Beogradu.

- U ovim zemljama srpska dijaspora je brojna i izuzetno vezana za maticu. Tamo radi i veliki broj stručnjaka druge i treće generacije u IT i drugim sektori-



ma, koji žele konkretne projekte i inicijative – kazala je Simanić.

Ona je precizirala da će prvi događaj biti organizovan u Beču, 19. februara i pozvala sve da se priključe.

- Naš cilj je da podstaknemo sektor malih i srednjih preduzeća da budu izvozno orijentisana, kako bi se povećali njihovi izvozni kapaciteti. Takođe, želimo da podstaknemo srpsku dijasporu da, osim opšte potrošnje, ulaže u Srbiju i pomogne ekonomski razvoj zemlje iz koje potiče – rekla je Simanić.

Istakla je da država garantuje sigurnost za sve u vezi sa investicijama i projektima u koje dijaspora bude želele da ulaže u Srbiju, a finansijsku podršku obezbediće Alta banka.

Simanić je, u ime PKS-a, sa v. d. direktorom Uprave za saradnju sa dijasporom i Srbima u regionu Ministarstva spoljnih poslova Vladimirom Kokanovićem potpisala sporazum o saradnji dve institucije.

Kokanović je naveo da sporazum predstavlja konkretan korak ka daljem,

snažnom povezivanju Srbije sa dijasporom.

- Sporazumom potvrđujemo da ćemo pokazati zajedničku opredeljenost da celokupno znanje i iskustvo, potencijal koji poseduje dijaspora, učinimo vidljivim i sistemski je uključimo u razvoj Srbije – kazao je on.

Naveo je da je sve više povratnika u Srbiju i da je dijaspora pokazala interesovanje da se uključi u ekonomske i društvene procese u zemlji.

Kokanović je ukazao i da u okviru Uprave za saradnju sa dijasporom i Srbima u regionu postoji kontakt centar koji se bavi pitanjima izazova sa kojim se suočavaju ljudi iz dijaspore koji žele da se vrate u Srbiju.

- Ti se naši naponi pokazuju kroz niz oklašica koje Srbija pruža povratnicima iz dijaspore. Potrudimo se da to dodatno pojednostavimo – rekao je Kokanović, navodeći da je jedna od mera koja već postoji u vezi sa nostrifikacijom diploma.

On je naveo da su uočene prepreke sa kojima se suočavaju ljudi iz dijaspore i da su sagledane sve sugestije koje su dali kako bi se problemi prevažili.

Naveo je i da je pre kampanje rađeno istraživanje u čijem su fokusu bili ljudi iz dijaspore koji su iskazali želju za povratak u Srbiju i započinjanje posla, koje je

pokazalo da je za 57,5 odsto glavno bilo pitanje biznisa.

Savetnik Izvršnog odbora Alta banke Đorđe Širca kazao je da ta finansijska institucija može da pruži stabilnost, poverenje u realizaciji projekata dijaspore.

- Cilj je da se srpskoj zajednici u inostranstvu omogući lakši pristup ulaganjima u Srbiju. Alta banka je spremna da to obezbedi kroz kredite, štednju i garancije – rekao je Širca.

U NIŠU GRADNJA STANOVA PO CENI OD 1.400 EVRA PO KVADRATU

Vršilac dužnosti direktora niške Gradske stambene agencije Nebojša Lović izjavio je da bi u naselju Ledena stena trebalo da na leto krene gradnja dve zgrade sa 96 stanova, a po sadašnjim cenama izgradnje, ti stanovi bi se prodavali za 1.380 ili 1.400 evra po kvadratu.

Lović je rekao da je javna nabavka za izbor firme koja će stanove graditi prekinuta, a nova se očekuje u martu ili aprilu.

- Mi smo trenutno prekinuli javnu nabavku pošto smo procenili da su nam cene zastarele jer su iz 2022. godine. Da ne bi imali kasnije probleme u toku izvođenja radova i da nam ne bi nedostajala sredstva, odlučili smo da obustavimo



FOTO: PIXABAY

javnu nabavku – izjavio je Lović za lokalnu televiziju u Nišu, prenosi Beta.

Prema njegovim rečima, javna nabavka biće ponovo raspisana nakon što Skupština grada Niša usvoji izmenjeni program poslovanja Gradske stambene agencije, sa novim, višim cenama izgradnje.

On je kazao da Gradska stambena agencija planira da u Ulici Petra Randelovića, kod kružnog toka na Ledenoj steni, izgradi pet stambenih zgrada sa oko 290 stanova, s tim što će se najpre graditi dve stambene zgrade.

- Gradska stambena agencija se, narodski rečeno, ne ugrađuje u cenu. Našu cena delimo na površinu i to je prodajna cena bez naše provizije – izjavio je Lović.

Prema njegovim rečima, prodajna cena od 1.380 ili 1.400 evra je vrlo povoljna, s obzirom na cene koje vladaju na tržištu nekretnina.

- Cene stanova su zaista velike, najniža u Nišu je i preko 2.000 evra po kvadratu, tako da bi naši kupci uštedeli po stanu 20.000 ili 30.000 evra – izjavio je Lović.

On je kazao da će, kada radovi budu završeni biti raspisan konkurs za prodaju svakog pojedinačnog stana.

- Zainteresovani će se rangirati po broju bodova. Uzimaće se u obzir broj članova domaćinstva, primanja i druge stvari određene konkursom, a pravo kupovine po povoljnijim uslovima od tržišnih imaju građani sa najvećim brojem bodova – objasnio je Lović.

U Gradskoj stambenoj agenciji procenjuju da bi stambeni kompleks na Ledenoj steni mogao da bude kompletno izgrađen za tri do četiri godine.

Gradska stambena agencija izgradila je proteklih godina uz pomoć grada i države oko 300 stanova u Ulici Majakovskog u Duvaništu, sa osnovnim ciljem da do stana dođu i građani sa nižim primanjima koji dug niz godina žive kao podstanari. Manji broj tih stanova se izdaje po povoljnim cenama socijalno ugroženim porodicama, a najveći broj stanova je prodat po cenama znatno nižim od tržišnih.

GOLDMAN SACHS OČEKUJE DA ĆE ZLATO KOŠTATI 5.400 DOLARA ZA UNC U DO KRAJA GODINE

Sachs je podigao svoju prognozu cene zlata za kraj 2026. godine na 5.400 dolara po unci (31,1 gram), sa ranije procenjenih 4.900 dolara, navodeći kao ključni razlog pojačanu diverzifikaciju privatnog sektora i centralnih banaka zemalja u razvoju u pravcu zlata.

U Goldman Sachs u ističu da polaze od pretpostavke da investitori iz privatnog sektora, koji zlato koriste kao zaštitu od globalnih političkih rizika i koji su u velikoj meri doprineli rastu cena iznad ranijih očekivanja, neće rasprodavati svoje zalihe tokom 2026. godine. To, prema njihovoj proceni, podiže početni nivo sa kojeg se formira nova cenovna prognoza.

Američka banka, takođe, očekuje da će centralne banke u proseku kupovati oko 60 tona zlata tokom 2026. godine, budući da će monetarne vlasti u zemljama u razvoju nastaviti da diverzifikuju devizne rezerve.

Sličan stav zauzela je i Commerzbank, koja je prošle nedelje povećala svoju prognozu cene zlata na 4.900 dolara po unci do kraja ove godine, pozivajući se na rast tražnje za sigurnim utočištima.

IMOVINA KOJOM UPRAVLJA BLACKROCK DOSTIGLA 14.040 MILIJARDI DOLARA

BlackRock, najveći svetski investicioni fond, objavio je da mu je dobit porasla, zahvaljujući snažnom rastu finansijskih tržišta koji je povećao prihode od naknada i podigao vrednost imovine kojom upravlja na rekordnih 14.040 milijardi dolara.

Kompanija je u poslednja tri meseca ostvarila prilagođenu dobit od 2,18 milijardi dolara, odnosno 13,16 dolara po akciji, u poređenju sa 1,87 milijardi dolara ili 11,93 dolara po akciji godinu dana ranije, prenosi Reuters.

Rast američkih berzi, podstaknut entuzijazmom oko veštačke inteligencije, nižim kamatnim stopama i stabilnim ekonomskim rastom, doveo je do povratka investitora u akcije, posebno u jeftine indeksne fondove. Kako je inflacija popuštala, a tržište rada se hladilo, američka centralna banka je zauzela blaži stav, što je donelo snažan priliv novca u fondove obveznica BlackRocka, 83,8 milijardi dolara u kvartalu, naspram 23,8 milijardi godinu ranije.

Ukupna imovina pod upravljanjem porasla je sa 11.550 na 14.040 milijardi dolara na godišnjem nivou. Dugoročni neto prilivi iznosili su oko 267,8 milijardi dolara, a glavni motor tog rasta bili su ETF fondovi, koji postaju sve popularniji među investitorima jer nude jeftinu i raznovrsnu izloženost tržištima.

Akcije BlackRocka su od početka 2025. godine porasle 4,4 odsto, ali su zaostajale za ukupnim rastom indeksa S&P 500.

OPORAVAK NEMAČKE PRIVREDE HVATA ZAMAH

Rastuće plate i milijarde evra državnih ulaganja ove godine bi trebalo da pokrenu nemačku privredu. Bundesbanka,



FOTO: PIXABAY

pak, upozorava da oporavak zavisi od toga kako će novac biti uložen. Centralna banka u novom izveštaju procenjuje da će domaća privreda od početka godine polako hvatati zalet, posle dve uzastopne godine recesije i krhkog rasta 2025. Skorašnje pesimistične procene preduzeća ukazuju da će „privredna aktivnost u prvom kvartalu uzdržano ubrzavati“, prenosi DPA.

Nemački bruto domaći proizvod je prošle godine jedva zašao u crne brojeke – prema preliminarnim podacima Destatisa rast je bio 0,2 odsto. Zemlja je recesiju izbegla zahvaljujući kvartalnom rastu po stopi od 0,2 odsto na kraju 2025.

Bundesbanka navodi da je domaća industrija živnula i da će trend oporavka zadržati i početkom ove godine, jer tražnja iz inostranstva ide u pravcu rasta „uprkos opterećenju američkim carinama.“ Na domaćem tržištu, podsticaj daju ugovori iz oblasti odbrane i naoružanja vredni milijarde evra, a „snažno narasle plate otvaraju prostor za dodatnu privatnu potrošnju.“

Vlada je za ovu godinu zaduživanjem obezbedila ogroman novac za ulaganje u transportnu infrastrukturu i odbranu. To će osetniji privredni zamah ipak pokrenuti tek 2027. Bundesbanka, međutim, ponavlja upozorenje da država te milijarde „mora da investira precizno i ekonomski promišljeno,“ i nikako da ih iskoristi za krpjenje rupa u budžetu.

Specijalni fond za ulaganja „nudi dobru šansu za modernizaciju državne infrastrukture, ali federacija, pokrajine i lokalne zajednice sada planiraju da znatan deo tog novca upotrebe za popunjavanje finansijskih rupa, umesto za investicione projekte.“

CENA POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA U EU PORASLA ZA 6,1 Odsto U 2024. GODINI

Prosečna cena jednog hektara obradivog zemljišta u Evropskoj uniji bila je procenjena na 15.224 evra u 2024. godini, što je povećanje od 6,1 odsto u poređenju sa 2023. godinom (14.343 evra).

Prosečna godišnja cena zakupa obradivog zemljišta i stalnih travnjaka bila je procenjena na 295 evra po hektaru, što je povećanje od 6,4 odsto u poređenju sa 2023. godinom (277 evra), saopštila je Evropska kancelarija za statistiku, Eurostat.



FOTO: FREEPK

Među zemljama sa dostupnim podacima, najviša prosečna cena za jedan hektar obradivog zemljišta bila je na Malti (201.263 evra), zatim u Holandiji (96.608 evra) i Portugalu (76.556 evra).

Najniže prosečne cene obradivog zemljišta zabeležene su u Letoniji (4.825 evra za jedan hektar), Litvaniji (5.590 evra) i Slovačkoj (5.823 evra).

Iznajmljivanje jednog hektara obradivog zemljišta bilo je najskuplje u Holandiji, sa prosečno 941 evro godišnje, zatim u Danskoj (580 evra) i Grčkoj (509 evra). Nasuprot tome, cene zakupa zemljišta bile su najniže u Slovačkoj (69 evra), Hrvatskoj (76 evra) i Malti (92 evra).

RYANAIR POVEĆAO PROGNOZU DOBITI U OVOJ I NAREDNOJ GODINI

Ryanair Holdings korigovao je naviše očekivanja za naredne godine, računajući na stabilizaciju isporuka aviona kompanije Boeing i snažnu potražnju za avionskim putovanjima širom Evrope. Kompanija sada procenjuje da će u fiskalnoj 2026. godini prevesti oko 208 miliona putnika, što je oko četiri odsto više nego prethodne godine i nešto iznad projekcije od 207 miliona objavljene u novembru. Uz to, Ryanair očekuje da će prosečne cene karata porasti za više od sedam procenata u odnosu na prošlu godinu, prenosi Bloomberg.

Uprava avio-kompanije navodi da, uz izvesnu dozu opreza, računa na godišnju neto dobit, bez vanrednih stavki i posle oporezivanja, u rasponu između 2,13 i 2,23 milijarde evra. U trećem kvartalu dobit je oslabila i pala na 115 miliona evra, ako se izuzme rezervacija od 85 miliona evra namenjena za namiriva-

nje kazne koju je izrekao italijanski regulator za zaštitu konkurencije. Iako je to manje nego 149 miliona evra iz istog perioda prošle godine, rezultat je ipak iznad prosečne tržišne procene, koja je iznosila oko 90 miliona evra prema anketi analitičara.

Finansijski direktor Ryanaira Nil Sorahan istakao je da interesovanje putnika ne jenjava, dok su raspoloživi kapaciteti na evropskom tržištu i dalje ograničeni, što prirodno gura cene naviše.

Kompanija je ujedno saopštila da se situacija sa isporukama Boeinga znatno popravila u odnosu na prošlu godinu, kada su kašnjenja bila ozbiljan problem. Očekuje se da poslednja četiri aviona tipa Max 8 budu isporučena do februara, dok bi model Max 10, koji još čeka regulatorno odobrenje, trebalo da uđe u flotu na proleće 2027. godine.

Prema rečima Sorahana, Boeing je sve optimističniji da bi sertifikat za Max 10 mogao da dobije već tokom leta. Dodatni test-letovi za modele Max 7 i Max 10, kao i širenje proizvodnje otvaranjem četvrte linije, ocenjuju se kao ohrabrujući signali iz američke kompanije.

Zahvaljujući očekivanim isporukama, Ryanair je već podigao i projekcije za fiskalnu 2027. godinu, sa 215 na 216 miliona putnika. Podseća se i da je prethodno prognoza za 2026. već jednom korigovana naviše, sa 206 na 207 miliona putnika.

ALIBABA PLANIRA BERZANSKO LISTIRANJE T-HEADA

Kineska kompanija Alibaba priprema se da listira na berzi svoju jedinicu za proizvodnju čipova, T-Head. Kao prvi korak, Alibaba planira da reorganizuje

ovu jedinicu u poslovni subjekt koji će delimično biti u vlasništvu zaposlenih, pre nego što razmotri inicijalnu javnu ponudu (IPO), iako tajming za to još nije poznat.

Proces je još u ranoj fazi, a potencijalna vrednost ove jedinice za sada nije jasna, dodaje se u izveštaju.

Osnovana 2018. godine, kompanija T-Head Semiconductor je u potpunom vlasništvu Alibaba grupe i bavi se razvojem širokog spektra procesora — od čipova za data centre i veštačku inteligenciju do proizvoda za Internet stvari — pokrivajući čitav lanac dizajna čipova.

U novembru je Alibaba lansirala veliko unapređenje svog AI četбота, uz besplatnu aplikaciju namenjenu potrošačima, zasnovanu na svom najnaprednijem velikom jezičkom modelu Qwen, čime je pojačala napore da smanji zaostatak za domaćim rivalima u kineskoj trci u oblasti veštačke inteligencije.

NETFLIX SVE BLIŽI PREUZIMANJU STUDIJA WARNER BROS.

Kompanija Warner Bros. Discovery ušla je u ekskluzivne pregovore o prodaji svojih filmskih i TV studija i HBO Max striming servisa striming gigantu Netflix. Netflix nudi naknadu od pet milijardi dolara u slučaju raskida ako regulatori ne odobre sporazum, rekli su insajderi za Bloomberg. Ovaj potez sugerise da je Netflix pretekao Paramount Skydance i Comcast, koji su takođe bili u trci za vrednu imovinu holivudskog studija. Pre zaključenja prodaje, Warner Bros. — vredan oko 75 milijardi dolara

ukupno — završiće planirano izdvajanje kablovskih kanala, uključujući CNN, TBS i TNT.

Ako se sporazum realizuje, doneo bi seizmičke promene u industriji zabave, spajajući dominantni globalni servis za plaćeni striming sa jednim od najstarijih i najuglednijih holivudskih studija.

Ova akvizicija predstavlja dramatičan strateški zaokret za Netflix, koji nikada nije sklapao sporazume ovih razmera. Striming pionir je izrastao u najvredniju holivudsku kompaniju, bez velike biblioteke sadržaja ili studija, prvenstveno licencirajući programe od drugih, a zatim šireći sopstvenu originalnu produkciju.

Kupovinom Netflix postaje vlasnik HBO mreže, zajedno sa njenom bibliotekom hit serija poput "The Sopranos" i "The White Lotus". Imovina Warner Brosa takođe uključuje njegove studije u Burbanku, Kalifornija, i ogromni filmski i TV arhiv koji obuhvata franšize kao što su "Harry Potter" ili "Friends". Ovo bi predstavljalo korak unazad za izvršnog direktora Paramount Skydance, Dejvida Elisona, koji je pokrenuo nadmetanje za Warner Bros. sa više neformalnih ponuda.

Warner Bros. je zvanično "stavljen na prodaju" u oktobru nakon interesovanja od nekoliko strana. Comcast je takođe podneo ponude.

Nadmetanje je postalo napeto, pri čemu je Paramount optužio Warner Bros. za nepošten proces koji favorizuje Netflix. Pismo od 3. decembra koje je uputio pravni zastupnik Paramounta naziva proces prodaje „kompromitovanim“ i sugerise da je Warner Bros. usmerio aukciju u korist Netflix.

Tradicionalna televizijska industrija prolazi kroz veliku kontrakciju kako se gledaoci prebacuju na striming — svet kojim dominira Netflix. U najskorijem kvartalu, odeljenje kablovskih TV mreža Warner Brosa zabeležilo je pad prihoda od 23 odsto, pošto su korisnici otkazivali pretplate, a oglašivači se preusmeravali na druge platforme.

Netflix je možda favorit u trci za Warner, ispred Paramounta i Comcasta. Ponuda od 30 dolara po akciji podrazumeva visoku valuaciju kapitala od 75 milijardi dolara za imovinu Warnera.

Kombinovana baza od oko 450 miliona pretplatnika pokrenula bi značajne antimonopolske brige, iako Netflix pokušava da umiri regulatore tvrdeći da bi

sporazum snizio cene za potrošače kroz pakete.

Osnovan pre skoro tri decenije kao kompanija za iznajmljivanje DVD-a koja je diskove slala poštom, Netflix je završio 2024. godinu sa 39 milijardi dolara prihoda. Njegova tržišna vrednost iznosi oko 437 milijardi dolara. Warner Bros., osnovan 1920-ih, imao je više od 39 milijardi dolara prihoda.

Legendarni sadržaj Warner Brosa dao bi Netflixu moćnu programsku osnovu da održi prednost nad izazivačima poput Walt Disney Co. i Paramounta. Sporazum će se sigurno suočiti sa antimonopolskom proverom u SAD i Evropi, i već je izazvao određene sumnje.

Interesovanje Netflix za Warner Bros. takođe je uzdrimalo Holivudsku bioskopsku industriju. Netflix je do sada uglavnom odbijao da pušta svoje originalne filmove u bioskopima, ili im dajući samo ograničene bioskopske distribucije. S druge strane, Warner Bros. je rekorder po bioskopskim rezultatima u prošloj godini.

PRODAJA ČIPOVA ĆE OVE GODINE DOSTIĆI BILION DOLARA

Očekuje se da će globalna prodaja čipova dostići hiljadu milijardi dolara ove godine. Prihod od čipova u 2025. godini iznosio je 791,7 milijardi dolara, što je povećanje od 25,6 odsto u odnosu na 2024. godinu, saopštila je grupa koja predstavlja većinu američkih kompanija za proizvodnju čipova.

Ove godine se očekuje snažan rast, jer velike tehnološke kompanije širom sveta troše stotine milijardi dolara na izgradnju data centara za veštačku inteligenciju.

Na čelu rasta i najvećim segmentom bili su napredni računarski čipovi koje proizvode Nvidia, Advanced Micro Devices i Intel. Prodaja tih proizvoda porasla je za 39,9 odsto prošle godine na 301,9 milijardi dolara.

Na drugom mestu su bili memorijski čipovi, čije cene rastu zbog nestašice koju je izazvala veštačka inteligencija. Prodaja memorijskih čipova porasla je za 34,8 odsto, na 223,1 milijardu dolara.

Bum veštačke inteligencije proširio se na gotovo sve segmente industrije čipova, a menadžeri mnogih manjih kompanija optimistični su u pogledu svojih prognoza za 2026. godinu.





prodaja i servis Tetra Pak
mašina i ostalih mašina za
prehrambenu industriju



Somborska 17, 21000 Novi Sad
063/ 83 98 070
medansistem@gmail.com
www.medansistem.com



GRAĐEVINSKI INSTITUT
MAKEDONIJA
Ogranak GIM Beograd

Jovana Mikića 7 11030 Beograd
011/2381564
069/643449
063/342076
gim-office@gim-srbija.rs
www.gim-srbija.rs



PORESKE OBAVEZE U DECEMBRU

PRED POČETAK SVAKOG MESECA PORESKA UPRAVA OBJAVLJUJE KALENDAR SA SPISKOM OBAVEZA I ROKOVIMA ZA IZMIRIVANJE ISTIH. OVO SU OBAVEZE KOJE DOSPEVAJU NA NAPLATU U DECEMBRU:

1. decembar

- Podnošenje poreske prijave na Obrascu PPP-PD i plaćanje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje, obračunatih na najnižu mesečnu osnovicu za obračun doprinosa, za neisplaćene zarade za oktobar

5. decembar

- Dostavljanje obaveštenja o zaključenim ugovorima o izvođenju estradnog programa zabavne i narodne muzike i drugih zabavnih programa u novembru, na Obrascu OZU
- Dostavljanje izveštaja o izvršenju obaveze zapošljavanja osoba sa invaliditetom na Obrascu IOSI, za novembar i uplata sredstava

10. decembar

- Podnošenje poreske prijave poreza na premije neživotnih osiguranja na Obrascu PP-PPNO i plaćanje poreza na premije neživotnih osiguranja za novembar
- Podnošenje poreske prijave za porez na dodatu vrednost na Obrascu PPPDV i plaćanje PDV za mesec novembar od strane poreskog dužnika iz člana 10. Zakona o PDV

15. decembar

- Plaćanje akontacije poreza i doprinosa na prihode od samostalne delatnosti za novembar
- Podnošenje obaveštenja preduzetnika i preduzetnika poljoprivrednika o opredeljenju za isplatu lične zarade u 2026. godini

- 
- Podnošenje obaveštenja preduzetnika i preduzetnika poljoprivrednika da u 2026. godini neće vršiti isplatu lične zarade
 - Plaćanje doprinosa za sveštenike i verske službenike, domaće državljane zaposlene u inostranstvu i inostrane penzionere za novembar
 - Podnošenje poreske prijave o obračunatim doprinosima za obavezno socijalno osiguranje za osnivače, odnosno članove privrednog društva, na Obrascu PP OD-O i plaćanje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje za mesec novembar
 - Podnošenje poreske prijave za porez na dodatu vrednost, na Obrascu PPPDV i plaćanje PDV za novembar
 - Podnošenje Obrasca PID PDV 1 za novembar ako je u tom mesecu ispunjen jedan od kriterijuma za sticanje statusa obveznika PDV koji pretežno vrši promet dobara u inostranstvu

- Plaćanje akontacije poreza na dobit pravnih lica za novembar
- Plaćanje obračunate akcize za period od 16. do 30. novembra
- Podnošenje poreske prijave za obračun akcize za novembar, na Obrascu PP OA
- Podnošenje poreske prijave o obračunu akcize na električnu energiju za krajnju potrošnju za novembar, na Obrascu PP OAEL i plaćanje akcize

31. decembar

- P• Podnošenje poreske prijave na Obrascu PPP-PD i plaćanje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje, obračunatih na najnižu mesečnu osnovicu za obračun doprinosa, za neisplaćene zarade za novembar
- Plaćanje obračunate akcize za period od 1. do 15. decembra.

ŠTA DONOSI BUDŽET ZA 2026. GODINU

DRŽAVNA KASA POD KONTROLOM, PRIVREDNI RAST POD ZNAKOM PITANJA

IAKO VLADA SRBIJE BUDŽET PREDSTAVLJA KAO RAZVOJNI I SOCIJALNO ODGOVORAN, ANALIZE UKAZUJU NA NASTAVAK POSTOJEĆEG FISKALNOG MODELA BEZ SUŠTINSKIH REFORMI. VISOKE KAPITALNE INVESTICIJE I RAST TEKUĆE POTROŠNJE OSTAVLJAJU MALO PROSTORA ZA DUGOROČNU OTPORNOST JAVNIH FINANSIJA U SLUČAJU BILO KAKVIH NEGATIVNIH IZNENAĐENJA, A NAJVEĆI NEPOSREDNI BUDŽETSKI RIZIK VEZAN JE ZA NAFTNU INDUSTRIJU SRBIJE (NIS) I SRBIJAGAS

Skupština Srbije usvojila je Zakon o budžetu za 2026. godinu, a prihodi državne kase u sledećoj godini će iznositi 2.414,7 milijardi dinara, što je za 2,9 odsto, odnosno 68,5 milijardi dinara više u odnosu na iznos prihoda predviđen originalnim budžetom za ovu godinu. Ukupni rashodi i izdaci budžeta planirani su u iznosu od 2.751,7 milijardi dinara, pa će fiskalni deficit budžeta biti 337 milijardi dinara, odnosno tri odsto bruto domaćeg proizvoda (BDP). Predviđeno je da će stopa privrednog rasta iznositi tri odsto.

Budžetom za sledeću godinu je za kapitalne investicije izdvojeno 6,7 odsto, a kako je istakao ministar finansija Siniša Mali država i lokalne samouprave će za ove investicije odvojiti oko 740 milijardi dinara.

Prema njegovim rečima, budžet je i razvojni i namenjen je očuvanju životnog standarda pa su u njemu predviđena sredstva za povećanje plata u javnom sektoru za 5,1 odsto, penzija od decembra ove godine za 12,2 odsto i minimalne zarade od 1. januara 2026. godine za 10,1 odsto.

Kada je reč o prihodima, najveća prihodna stavka je porez na dodatu vrednost (PDV), projektovan je u visini od 1.084 milijardi dinara što predstavlja nominalno povećanje od 8,2 odsto u odnosu na procenu za ovu godinu, a njegovo učešće u strukturi ukupnih prihoda u 2026. godini i iznosi 44,9 odsto.

Projekcije korektne i realistične

Marko Milanović, specijalni savetnik u Fiskalnom savetu Srbije, kaže u razgovoru za Biznis.rs da projekcije javnih prihoda za 2026. u osnovi deluju korektno i realistično.

- Poreski prihodi, koji čine njihov najveći deo, projektovani su u skladu sa očekivanim kretanjem BDP-a, lične potrošnje, inflacije i drugih makroekonomskih pokazatelja. To je standardna metodologija, jer ovi parametri određuju visinu poreskih osnovica. Trebalo bi, pak, imati u vidu da domaća privreda prolazi kroz period povišenih neizvesnosti, zbog čega su sve prognoze donekle uslovne. Postoje, recimo, rizici koji bi donekle mogli da uspore očekivani oporavak privrednog rasta, a to bi potencijalno moglo da se odrazi i na platu nekih prihodnih kategorija. Neporeski prihodi, s druge strane, planirani su nešto opreznije, što je u skladu sa dobrom budžetskom praksom – objašnjava Milanović.

Ekonomista Centra za visoke ekonomske studije (CEVES) Vojislav Stojanović slaže se da planirani rast prihoda za 2026. godinu jeste ostvariv i u skladu sa očekivanim sporijim rastom privrede.

- Budžet, takođe, ukazuje na dublje strukturne probleme ekonomije. Planirani nominalni rast budžetskih prihoda od oko tri odsto u 2026. je zapravo manji nego prethodnih godina. Pritom,

uočljiv je trend da izvršenje prihoda bude veće nego što je inicijalno planirano, što ukazuje na konzervativno planiranje budžeta. Na osnovu revidirane Fiskalne strategije iz novembra 2025. može se zaključiti da se projekcije rasta tekućih prihoda pre svega oslanjaju na očekivani porast prihoda od akciza od 7,9 odsto i poreza na dohodak od 8,7 procenata, što je posledica akcija države kroz povećanje akciznih taksi, drugih regulisanih cena, kao i plata u javnom sektoru – ocenjuje Stojanović u razgovoru za Biznis.rs.



FOTO: PIXABAY

Očekivani realni rast BDP-a u 2026. iznosi tri odsto po revidiranim projekcijama Ministarstva finansija, što je značajno smanjenje u odnosu na projektovanih 4,2 odsto iz juna ove godine.

- Moramo napomenuti da ne vidimo iz kojih izvora bi rast privrede ubrzao sa sadašnjih 2,3 odsto, osim kroz jednokratno ubrzanje kao posledica investicija u kapitalne projekte povezane sa EXPO. Očekivani niži ekonomski rast u 2026. može se reflektovati kroz budžet u skromnijem rastu prihoda od PDV-a i poreza na dobit. Budžet se čini kon-

servativnim, što je i praksa od perioda fiskalne konsolidacije. Sa druge strane, on je i odraz dubljih strukturnih problema srpske privrede, i to pre svega niskog rasta BDP-a, slabe produktivnosti i niskih domaćih privatnih investicija koje su rezultat slabog poslovnog okruženja i izostanka adekvatnih mera podrške koje postoje u drugim zemljama - navodi ekonomista CEVES-a.

Ekonomistkinja Ana Milinković, viši istraživač Centra za evropske politike (CEP), napominje u razgovoru za Biznis.rs da se budžet za 2026. godinu usvaja u

trenutku kada je period visoke inflacije iza nas, ali i kada su globalne i domaće neizvesnosti i dalje izražene i strukturno prisutne. Iako Vlada budžet predstavlja kao dokaz stabilnosti i „odgovorne fiskalne politike“, ona smatra da ključno pitanje ostaje da li je budžet samo kratkoročno izvodljiv ili je zaista postavljen tako da podrži održivi rast i otpornost javnih finansija u narednim godinama, posebno u uslovima sve slabijih globalnih ekonomskih izgleda.

- Sve ukazuje na to da je u pitanju ovo prvo, odnosno da je akcenat, još jed-



FOTO: OGP

Ana Milinković

nom, stavljen na kratak rok, pri čemu se stabilnost budžeta meri pre svega ispunjenjem formalnih fiskalnih pravila, dok pitanje dugoročne otpornosti javnih finansija ostaje u drugom planu. Važno je pritom naglasiti da budžet za 2026. godinu u velikoj meri predstavlja nastavak postojeće fiskalne politike, bez značajnijih zaokreta u pristupu prihodima i rashodima, što dodatno pojačava utisak da je reč o budžetu prilagođenom kratkoročnim ciljevima, a ne dugoročnim razvojnim izazovima – ocenjuje Milin-

ković i dodaje da planirani rast budžetskih prihoda za 2026. godinu deluje formalno dostižno, pre svega iz ugla Vlade koja očekuje relativno povoljan makroekonomski scenario, zasnovan na pretpostavkama stabilnog rasta i izostanka većih spoljnih šokova.

Projekcije se u velikoj meri oslanjaju na očekivani rast potrošnje i zaposlenosti, uz pretpostavku da će inflacija ostati pod kontrolom i da neće doći do većih poremećaja na tržištu rada ili u spoljnoj trgovini.

- Budžet ne predviđa dodatne izvore prihoda koji bi bili rezultat reformi, širenja poreske baze ili značajnijeg i sistemskog smanjenja sive ekonomije, iako se o tim ciljevima godinama govori u strateškim dokumentima i zvaničnim najavama Vlade. Umesto toga, rast prihoda gotovo u potpunosti zavisi od toga da li će privredna aktivnost i potrošnja rasti onako kako je projektovano, što budžet čini zavisnim od optimističnih pretpostavki, a ne od sopstvenih reformskih kapaciteta i aktivne fiskalne politike – naglašava naša sagovornica.

Ana Milinković kao glavni problem vidi to što ovakav scenario ostavlja vrlo malo prostora za negativna iznenađenja, a kao što smo svesni, ona poslednjih godina nisu retkost, već postaju gotovo pravilo u savremenom ekonomskom okruženju. To znači da u slučaju čak i blagog usporavanja rasta, slabije potrošnje ili pogoršanja spoljnog okruženja, planirani prihodi mogu vrlo brzo doći u pitanje, bez jasnog i transparentnog plana kako bi se takav manjak nadomestio.

Nažalost, ovakvo usporavanje privrednih okolnosti u trenutnoj globalnoj političkoj i geopolitičkoj situaciji daleko je od nemogućeg i ne može se smatrati malo verovatnim scenarijem, zaključuje.

- Uprkos ozbiljnim geopolitičkim rizicima, Vlada Srbije kroz ovaj budžet ne pokazuje dovoljnu svest o toj činjenici kroz ugradnju dodatnih zaštitnih mehanizama ili fiskalnih rezervi. Dodatno, za razliku od prethodnih godina, Vlada više ne može da računa na „inflacioni bonus“, odnosno automatski rast poreskih prihoda koji je dolazio sa visokom

NIŽE UČEŠĆE JAVNOG DUGA, ALI VEĆI RIZIK OD VALUTNIH ŠOKOVA

Ekonomista i saradnik CEVES-a Vojislav Stojanović ukazuje da se stanje javnih finansija trenutno može smatrati stabilnim, ali uz napomenu da je ta stabilnost „relativna i krhka“. Kako navodi, sadašnja održivost duga počiva na makroekonomskoj ravnoteži koja je postignuta prethodnih godina, ali i na činje-

nici da je srpska ekonomija i dalje u velikoj meri oslonjena na priliv stranog kapitala, što je čini osetljivom na spoljne šokove.

Prema Stojanoviću, revidirana fiskalna strategija Vlade Srbije predviđa da će se javni dug tokom 2026. godine povećati za 5,3 odsto u odnosu na ovu godinu. Istovremeno, udeo javnog duga u bruto domaćem proizvodu nastaviće da se smanjuje: sa 44,6 odsto, koliko je procenjeno za 2025, na 44,0 odsto u 2026. godi-

ni. On objašnjava da se ovakva dinamika duga može pripisati fiskalnoj konsolidaciji, snažnijoj kontroli javnih rashoda i efektu realnog jačanja dinara. Ipak, upozorava da procena održivosti javnog duga ne može da se zasniva samo na odnosu duga i BDP-a. Kao ilustraciju navodi primer nekadašnje SFRJ, koja je 1983. godine upala u dužničku krizu iako je njen dug bio ispod 30 odsto BDP-a. Objašnjava da je za procenu rizika neophodno razmotriti i strukturu

inflacijom i koji je u velikoj meri prikri-
vao strukturne slabosti fiskalne politike.
To znači da je budžet znatno 'osetljiviji'
jer više ne postoji 'prirodni' rast prihoda
koji bi amortizovao lošije ekonomske
performanse. Drugim rečima, prihodi
nisu nužno preambiciozno planirani, ali
su planirani u okruženju u kojem nema
mnogo amortizera ako se projekcije ne
ostvare – a upravo to predstavlja ključni
fiskalni rizik i jasno pokazuje da Vlada
stabilnost javnih finansija i dalje gradi
pre svega na povoljnim okolnostima, a
ne na dugoročno održivim reformama i
unapređenju strukture javnih finansija –
ističe Ana Milinković.

Državne investicije ostaju na visokom nivou

Državne investicije u 2026. godini biće
nešto niže nego lane, ali će i dalje osta-
ti na visokom nivou od 6,7 odsto BDP-a,
što Srbiju svrstava iznad proseka zemalja
Centralne i Istočne Evrope. Iako ekonom-
ska teorija javne investicije opisuje kao
jedan od najkvalitetnijih vidova držav-
ne potrošnje, stručnjaci upozoravaju da
njihova efikasnost zavisi od toga da li su
dobro pripremljene, usmerene i vođene.

Marko Milanović objašnjava da po-
zitivni efekti javnih ulaganja nisu za-
garantovani, naročito ako se sredstva
ne usmeravaju u sektore sa najvećim
multiplikativnim efektima, ako domi-
niraju strani izvođači i materijali, ako
se finansiraju projekti čija opravdanost
nije dobro dokumentovana ili ako se ro-
kovi sistematski probijaju. Navodi da su
svi ovi problemi prisutni u Srbiji i da im
je zajednički imenitelj to što Vlada vodi
investicionu politiku kroz vaninstitucio-

privrede, kao i valutnu strukturu sa-
mog duga. Govoreći o međunarodnim prime-
rima, Stojanović ističe Argentinu
kao upozoravajući slučaj gde više
od polovine njenog izvoza čine pol-
joprivredni proizvodi sa izrazito
promenljivim prinosima iz godine
u godinu, dok je javni dug u velikoj
meri denominovan u stranoj valuti.
Takva kombinacija, gde je koncen-
trisan izvoz zasnovan na volatilnim
robama i visoka izloženost valut-

NAJVEĆI RAST KUPOVNE MOĆI OSETIĆE PENZIONERI

Marko Milanović kaže da će, kada se sve sabere, najveći rast kupovne moći u 2026. osetiti penzioneri, a deo će se preliti i na zaposlene u privatnom sektoru – delom zbog snažnog rasta minimalne zarade.

- Najskromniji pomak u tom smislu očekuje zaposlene u javnom sektoru, čije plate rastu tek nešto iznad inflacije. Ipak, pojam životnog standarda je mnogo širi od same visine primanja. On obuhvata obim i kvalitet usluga koje država pruža građanima: ekologiju (tretman otpadnih voda, kanalizacija, zagađenje vazduha), infrastrukturu u oblasti obrazovanja, zdravstva i drugo. U tim oblastima budžet za 2026. godinu, nažalost, ne donosi veće pomake – što ne odgovara velikim potrebama i ozbiljnom zaostatku koji Srbija u ovim segmentima ima u odnosu na zemlje CIE-11 – zaključuje Marko Milanović, specijalni savetnik u Fiskalnom savetu Srbije.

nalne mehanizme uz nizak nivo transpa-
rentnosti.

On podseća da Srbija još uvek nema
dugoročni investicioni plan predviđen
Zakonom o planskom sistemu iz 2018.
godine, dok se najveći projekti sprovede
kroz bilateralne sporazume i posebne
zakone, mimo standardnih pravila
javnih nabavki i upravljanja kapitalnim
projektima.

Milanović ukazuje da se sve češće sred-
stva preusmeravaju sa ključnih razvojnih
oblasti poput energetike, obrazovanja i
ekologije, dok je loša priprema projekata
dovela do velikog rasta troškova. Kao pri-
mer navodi projekte povezane sa EXPO
2027, čija je predviđena vrednost u samo
pola godine porasla za oko 270 miliona
evra. Podseća i na poskupljenja u sa-
obraćajnoj infrastrukturi – put Ruma–Ša-
bac–Loznica koji je skočio sa 550 miliona
na preko milijardu evra, Fruškogorski
koridor čija je procena porasla sa 610 na
skoro 910 miliona evra, kao i Moravski
koridor, gde je najnovija procena od 2,1
milijarde evra više nego dvostruko veća
od prvobitnog plana.

- I pored poskupljenja ukupni kapital-
ni rashodi još uvek ne prelaze planirane
okvire zato što se veliki broj infrastruk-
turnih projekata odlaže.

Na pitanje o dugoročnoj koristi ula-
ganja u EXPO i infrastrukturu Vojislav
Stojanović kaže da investicije vezane za
EXPO teško mogu doneti trajnije benefi-
te u pogledu produktivnosti i rasta.

- Analiza predloga budžeta za 2026.
godinu koju je sproveo CEVES pokazuje
da brojni kapitalni projekti – uključuju-
ći EXPO i Nacionalni stadion – kasne,
kao i da se prema kraju godine uočava
ubrzano trošenje sredstava, što može
ukazivati na pokušaj da se naknadno
dostigne planirana dinamika realizacije
– napominje Stojanović i ističe da takav
tempo otvara pitanje kvaliteta izvedenih
radova, posebno imajući u vidu već na-
rušenu javnu percepciju o stanju držav-
nih infrastrukturnih projekata.

Podseća da, prema projekcijama Vla-
de Srbije, EXPO navodno treba da dopri-
nese privrednom rastu od pet odsto, ali
da već za 2028. prognoze predviđaju pad
rasta ispod potencijalnog nivoa – na oko

nom riziku, čini ekonomiju izuzetno
ranjivom na promene na svetskom
tržištu.

Kada je reč o Srbiji, skreće pažnju
upravo na valutnu strukturu duga,
napominjući da može postati oz-
biljniji problem od samog nivoa
zaduženosti. Prema njegovim re-
čima, Srbija je danas najviše za-
dužena u evrima, čak 58 odsto jav-
nog duga, dok je svega 23 odsto
denominovano u dinarima, iako
se najveći deo budžetskih prihoda

ostvaruje u domaćoj valuti. Ova-
kav nesklad znači da bi eventual-
ni spoljašnji šokovi – poput pada
vrednosti dinara – mogli brzo da
povećaju teret otplate.

Stojanović dodaje da je depresijaci-
ja dinara u kratkom roku malo vero-
vatan scenario zahvaljujući visokom
prilivu stranih direktnih investicija,
ali napominje da bi takav događaj,
ukoliko do njega ipak dođe, mogao
„da gurne javni dug u zonu neodrživ-
osti“.



Vojislav Stevanović

tri procenta, što pokazuje da su očekivani efekti ograničeni i kratkotrajni. Ukazuje da ni Nacionalni stadion verovatno neće imati značajan doprinos dugoročnom rastu ili rastu produktivnosti.

Prema njegovim rečima, gotovo 80 odsto kapitalnih izdataka u budžetu za 2026. odnosi se na infrastrukturu – pre svega EXPO – i na vojsku, što potvrđuje da budžet nije razvojno orijentisan. Dodaje da se zbog fiskalne discipline ovakva struktura rashoda praktično obija o glavu produktivnijim sektorima privrede, dok će, kako kaže, ogroman priliv kapitala u region Beograda ostaviti ostatak zemlje, posebno manje razvijene regione, na margini.

Ana Milinković podseća da Vlada i dalje ističe kapitalne investicije kao jedan od glavnih aduta budžeta, ali napominje da fokus na nominalne iznose često prikriva suštinsko pitanje – kvalitet i efekat tih ulaganja.

- Kao što smo već imali priliku da vidimo, visok obim javnih investicija sam po sebi ne garantuje rast produktivnosti niti veći priliv stranih investicija, naročito ako izostanu jasni kriterijumi izbora projekata, realne procene troškova i dosled-

na i transparentna kontrola realizacije. Iskustvo iz prethodnih godina pokazuje da su probijanja troškova, kašnjenja i netransparentni ugovori postali gotovo pravilo, a ne izuzetak, što je još jedan od razloga da se efikasnost ovakvog investicionog modela ozbiljno dovede u pitanje. Bez ozbiljnog zaokreta ka projektima koji zaista uklanjaju infrastrukturna i institucionalna uska grla – u energetici, transportu, tržištu rada i vladavini prava – javne investicije rizikuju da ostanu više politički nego razvojni instrument, usmeren na kratkoročne ciljeve, umesto na dugoročni rast i razvoj. U tom smislu, bez promene u načinu planiranja, selekcije i evaluacije projekata, realno je očekivati da će se efekti planiranih kapitalnih investicija na produktivnost privrede i privlačenje stranih investicija uglavnom iscrpeti na statističkom nivou, uprkos i dalje visokom nivou ulaganja – ocenjuje ekonomistkinja CEP-a.

Najveći rizik za budžet predstavlja NIS

Najveći neposredni budžetski rizik vezan je za Naftnu industriju Srbije (NIS) i Srbijagas.

- Iako je država amandmanom na budžet za 2026. godinu predvidela sredstva za otkup ruskog udela u NIS-u, i dalje postoje značajne neizvesnosti u vezi sa konačnim rešenjem za izlazak iz ove krize i implikacijama na budžet. Kada se tome dodaju neizvesnosti u pogledu sigurnosti i kontinuiteta dotoka gasa, jasno je da bi takva kombinacija mogla dovesti do finansijskih pritisaka i potrebe za vanrednim budžetskim intervencijama – ocenjuje Marko Milanović, specijalni savetnik u Fiskalnom savetu Srbije.

On ističe da je Srbija mala, otvorena privreda, zbog čega se globalne turbulencije – geopolitičke tenzije, kretanja na energetskim tržištima, usporavanje rasta u EU – brzo prelivaju na domaću ekonomsku aktivnost. Zato spoljni faktori predstavljaju najveći izvor rizika i za budžet.

- Ipak, sam fiskalni okvir pravljen je tako da može kratkoročno da amortizuje takve šokove, između ostalog i zato što su pojedine pozicije rashoda planirane prilično široko (izdaci za robu i usluge, rashodi za kamate, ostali tekući rashodi). Na kraju, Srbija ima i niz internih slabosti: neodrživ model privrednog rasta, probleme u poslovanju javnih preduzeća, neadekvatan sistem raspodele podsticaja u poljoprivredi i drugo. Njihov neposredni uticaj na ostvarenje budžeta u kratkom roku je relativno ograničen, ali to ne umanjuje njihovu suštinsku važnost. Naprotiv, reč je o strukturnim izazovima sa ozbiljnim dugoročnim ekonomskim



FOTO: BIZNIS.hr



FOTO: PEXABAY

i društvenim posledicama, čije se rešavanje godinama odlaže i koji će, pre ili kasnije, (ponovo) postati izvor većih fiskalnih rizika ako se sa tim odlaganjima nastavi – smatra Milanović.

Na pitanje da li bi 2026. godina mogla doneti rebalans budžeta, naši sagovornici ističu da takav potez ne bi trebalo posmatrati kao pretnju, već kao meha-

nizam odgovorne fiskalne politike kada se okolnosti promene.

Milanović naglašava da rebalans sam po sebi ne predstavlja rizik, već način da se na vreme odgovori na nepredviđene događaje. Podseća da 2025. godina, uprkos brojnim novim politikama, nije imala rebalans, što je otežalo procenu i planiranje za 2026.

SVE MANJE MANEVARSKOG PROSTORA ZA AKTIVNU FISKALNU POLITIKU

Struktura javne potrošnje otvara mnogo ozbiljnija pitanja i sve jasnije pokazuje da Vlada Srbije ima sve manje manevarskog prostora za aktivno vođenje fiskalne politike, ocenjuje Ana Milinković. Rast rashoda dominantno je vođen zakonski determinisanim obavezama – pre svega penzijama, socijalnim transferima i platama u javnom sektoru, što u velikoj meri ograničava fleksibilnost budžeta. Ovakva politika može kratkoročno doprineti socijalnoj stabilnosti, ali dugoročno učvršćuje obrazac u kojem tekuća potrošnja potiskuje razvojne rashode i smanjuje potencijal za održivi privredni rast.

- Da bi se formalno zadržao planirani deficit, prilagođavanje se ponovo vrši na stavkama koje su ekonomski najvažnije, ali politički najmanje vidljive – javnim investicijama, što predstavlja obrazac koji se ponavlja iz godine u godinu. Čak i u uslovima umerenog usporavanja javnih investicija, koje se ne može oceniti kao dramatično, ostaje ključno pitanje da li se visok nivo ulaganja koristi za projekte sa jasnim razvojnim efektima ili pre svega kao instrument kratkoročnog fiskalnog prilagođavanja. To šalje zabrinjavajuću poruku da se fiskalna disciplina u Srbiji i dalje ne postiže kroz reforme i unapređenje strukture rashoda, već kroz odlaganje ulaganja koja bi trebalo da nose budući rast i jačaju dugoročnu otpornost privrede – zaključuje Milinković.

Podseća da je prošlogodišnja analiza pokazala duboko problematičnu praksu donošenja rebalansa po ekstremno hitnim procedurama, koje praktično uklanjaju mogućnost suštinske parlamentarne rasprave. Kaže da dokumenti koji na ovaj način ulaze u proceduru često fundamentalno menjaju strukturu prvobitno usvojenog budžeta, ali se usvajaju bez dovoljno vremena za analizu. Po njegovim rečima, vreme je da se ovaj model iz osnova reformiše, jer za to već postoje operativni i tehnički uslovi.

Kao posebno lošu alternativu rebalansu Milanović navodi prekomernu upotrebu tekuće budžetske rezerve, koja omogućava preraspodelu većih iznosa bez skupštinskog izjašnjavanja. Ističe da je problem u tome što je upotreba rezerve netransparentna i preširoko postavljena, o čemu je više puta upozoravao i Fiskalni savet.

Vojislav Stojanović ocenjuje da, iako 2025. nije imala rebalans budžeta, dosadašnja praksa pokazuje da su izmene budžeta u toku godine u Srbiji česte. Ističe da bi neočekivani problemi u energetskom sektoru, posebno oni koji bi povećali troškove države, mogli da budu



FOTO: PRIVATNA ARHIVA

Marko Milanović

jedan od glavnih povoda za rebalans. Dodaje da bi i eventualne nove populističke mere Vlade mogle lako da poremete planirane budžetske tokove, pa stoga ne treba isključiti mogućnost da će tokom 2026. rebalans ipak biti potreban.

Vlada ističe da će budžet za 2026. godinu „podstaci rast životnog standarda građana“. Da li su te tvrdnje ekonomski utemeljene i da li budžetska struktura to zaista može da ostvari?

- Kada Vlada kaže da će budžet za 2026. „podići životni standard građana“, razumljivo je pitati šta to zapravo znači za svakodnevni život građana. Da bismo dali objektivni odgovor, važno je najpre osvrnuti se na okolnosti u kojima je budžet pravljen – odgovara Marko Milanović.

On kaže da je s jedne strane, manevarski prostor za sastavljanje budžeta bio veoma ograničen.

- Prihodna strana raste sporije zbog smanjenog privrednog rasta sa 4,2 na tri odsto, dok veliki mandatorni rashodi kao što su na primer penzije - koje rastu 12,2 odsto - značajno povećavaju ukupne obaveze u 2026. godini. U takvoj situaciji, država je morala da „zategne“ druge stavke da bi ostala u

okviru dogovorenog deficita od tri odsto BDP-a. Zbog toga se javne investicije posle dugo vremena smanjuju, a plate u javnom sektoru rastu tek nešto brže od inflacije (5,1 odsto naspram 3,7 odsto). Dakle, iz tog „užeg“ fiskalnog ugla može se reći da je budžet realističan i ekonomski utemeljen – širi se onoliko koliko mu dozvoljavaju okolnosti – smatra naš sagovornik.

Ekonomista CEVES-a Vojislav Stojanović kaže da za Srbiju već dugo važi da su ključna socijalna novčana davanja (pre svega socijalna pomoć i dečji dodatak) relativno dobro usmerena na najsiromašnije, ali da je problem u tome što su njihovi iznosi niski, a obuhvat nedovoljan.

- Zbog toga sistem socijalne zaštite često više služi tome da ljude zadrži iznad apsolutne linije siromaštva nego da ih zaista izvede iz siromaštva. Iz naše analize budžeta za 2026. i klasifikacije po sektorima i ekonomskim kategorijama, na socijalnu zaštitu se troši 5,4 odsto BDP-a. Međutim, kada se pogledaju ekonomske kategorije, više od 90 odsto ovih sredstava ulazi u kategoriju subvencije i transferi koju mahom čine dotacije fondovima PIO i RFZO. Prema tome, teško

se može reći da su mere socijalne politike adekvatno usmerene na najugroženije slojeve stanovništva – smatra Stojanović.

Prema rečima Ane Milinković, rizici za ostvarenje budžeta u 2026. godini su brojni i dolaze i iz međunarodnog i iz domaćeg okruženja, što zahteva znatno oprezniji i fleksibilniji pristup nego što je trenutno predviđeno. Globalno usporavanje rasta, sve intenzivnije geopolitičke tenzije i nestabilna energetska tržišta predstavljaju realne pretnje, ali značajan deo fiskalnih rizika generiše se unutar samog sistema, usled dugogodišnjih strukturnih slabosti i nedovoljno predviđivog budžetskog planiranja.

- Pritom, energetska sektor ostaje jedna od najvećih nepoznanica, posebno imajući u vidu njegova prethodna fiskalna opterećenja, a u budžetu se ne vidi jasan i transparentan fiskalni bafer za potencijalne vanredne troškove, što dodatno povećava izloženost javnih finansija šokovima. Dodatni problem predstavlja praksa da se tokom budžetske godine uvode nove mere, često bez ozbiljne analize fiskalnih i ekonomskih posledica, što narušava kredibilitet budžetskog planiranja i otežava dugoročno upravljanje javnim finansijama. Dakle, budžet deluje stabilno na kratak rok, ali strukturno krhko i nedovoljno otporno na nepredviđene događaje – ističe naša sagovornica.

Ona zaključuje da budžet za 2026. godinu održava privid stabilnosti, ali bez reformi i fiskalnih amortizera ostavlja Srbiju izloženom prvim ozbiljnijim šokovima.

- Vlada je uspeła da isporuči budžet koji je kratkoročno izvodljiv i koji formalno zadovoljava osnovna fiskalna pravila, ali nije ponudila jasan odgovor na pitanje kako budžetska politika treba da izgleda u uslovima sporijeg rasta, izraženijih neizvesnosti i rastućih fiskalnih rizika. Bez odlučnijeg pomaka ka kvalitetnijoj strukturi rashoda, većoj transparentnosti i realnom, a ne optimističnom, sagledavanju fiskalnih rizika, postoji ozbiljna opasnost da se fiskalna stabilnost održava po cenu slabijeg dugoročnog razvoja – što je kompromis koji Srbija u narednim godinama teško može sebi da priušti – smatra Ana Milinković.

LJILJANA BEGOVIĆ
MARKO ANDREJIĆ



KLUB ZA KONJIČKI SPORT
ČEGAR

Železnička bb 18205 Niška Banja
063/448515
kkcegar.nbanja@gmail.com www.konjickiklubcegar.com



KLING
PROJEKTOVANJE, IZVOĐENJE I NADZOR
MASINSKIH I TERMOTEHNIČKIH
INSTALACIJA
KONSALTING I SAVETOVANJE
PROJEKTI MENADŽMENT

Bate Brkića 8
21000 Novi Sad
063/567659
vladimir.bijelovic@gmail.com



MUŠKI FRIZERSKI SALON
Jasmina

Prote Smiljanića 12 15000 Šabac
064/9429494
jasminaradovic855@gmail.com



FISKALNA STABILNOST OBEZBEĐENA, ALI MODEL RASTA MORA DA SE MENJA

CEO FISKALNI BLOK U SRBIJI JE U POTPUNOSTI USAGLAŠEN SA MMF-OM I SREDINOM DECEMBRA JE POTVRĐENA POSLEDNJA REVIZIJA TEKUĆEG ARANŽMANA IZ PREDOSTROŽNOSTI. TO JE IZUZETNO DOBAR REZULTAT U GODINI KOJA JE BILA VEOMA SLOŽENA, A TO JE I OSNOV POZITIVNIH OČEKIVANJA U POGLEDU ODRŽAVANJA KREDITNOG REJTINGA SRBIJE. KAO ŠTO JE POZNATO, SRBIJA JE DOSTIGLA I ZADRŽALA INVESTICIONI KREDITNI REJTING KOD JEDNE OD TRI AGENCIJE, A OČEKUJE SE DA ĆE U 2026. I DRUGE DVE UNAPREDITI NAŠ REJTING

Uprkos brojnim negativnim šokovima kojima je bila izložena srpska privreda, pogotovo ove godine, a koji su bili izazvani stranim i domaćim faktorima, ona je ispoljila visoku otpornost. U 2023. rast BDP-a je bio 3,8 odsto, u 2024. je dostigao 3,9 odsto, a u 2025. će biti malo iznad dva procenta, dok su očekivanja bila da će premašiti četiri odsto. To znači da je došlo do usporavanja, ali još uvek imamo pozitivan rast. Prethodnih godina smo bili iznad svetskog proseka koji je oko tri odsto, a ove smo ispod te cifre. Očekuje se da će Srbija u sledeće tri godine imati znatno više stope rasta koje će biti iznad globalnog proseka.

Ovako trenutno stanje privrede i makroekonomsku stabilnost Srbije ocenjuje Nebojša Savić, profesor FEFA fakulteta i urednik Bele knjige Saveta stranih investitora (FIC). U razgovoru za Biznis.rs on napominje da je možda i najznačajnije to što se, uprkos brojnim izazovima pred kojima se našla, srpska privreda pokazala izuzetno otpornom na veoma složene geopolitičke i geoekonomske okolnosti koje vladaju u svetu, a podseća da su takvu ocenu dali i MMF i Svetska banka, kao i Evropska komisija.

Za naš novogodišnji dvobroj profesor Savić govori o makroekonomskoj perspektivi, preporukama stranih investitora u najnovijoj Beloj knjizi, usklađenosti fiskalnih planova i budžetske politike sa preporukama međunarodnih institucija, kao i o strukturi privrede, nedostatku radne snage, značaju inovacija i ubrzanom razvoju veštačke inteligencije.

- Kada je reč o inflaciji, ona je svedena unutar ciljanog nivoa od tri do $\pm 1,5$ odsto i tu će ostati i u sledećim godinama. Uprkos brojnim faktorima koji su delovali proinflatorno, opet kako zbog domaćih tako i inostranih faktora, stopa inflacije je stabilizovana na niskom nivou i kreće se oko ciljanog nivoa od tri odsto. Nezaposlenost je, takođe, na silaznoj putanji i kreće se oko osam, deset odsto.

Fiskalni deficit je u okvirima oko tri odsto, što je nivo koji je usaglašen sa MMF-om i fiskalnom strategijom. Nivo javnog duga je na nivou od 43 do 44 odsto BDP-a, što je znatno niže od zemalja EU.

Posle dvogodišnjeg priliva stranih direktnih investicija (SDI) od oko pet milijardi evra, ove godine je priliv oko 60 odsto prošlogodišnjeg nivoa. To je rezultat spoljnih okolnosti, a pre svega recesije u EU, i domaćih političkih kretanja.

Sve u svemu, uprkos brojnim izazovima srpska privreda je ispoljila veoma visoku otpornost na izuzetno složene geopolitičke i geoekonomske okolnosti koje vladaju u svetu. Da podsetim, tu ocenu su dali i MMF i Svetska banka, a i Evropska komisija.

Koji nalaz iz najnovije Bele knjige Saveta stranih investitora smatrate najkritičnijim za dugoročni privredni rast Srbije?

- Jedna od najinteresantnijih, ali i dugo prisutnih preporuka, koja je postala već tradicionalna i na koju ukazuju i strani investitori, baš kao i domaći privrednici, jeste ona vezana za para-fiskalne namete. Ovo je pitanje koje se može rešiti i bilo bi dobro da se sa rešavanjem, odno-

sno smanjivanjem para-fiskalnih nameata, krene što pre. Značajno je i zbog toga što se u tom nizu nameta nalaze i neki koji su relikv prošlosti. Ovaj set sugestija stranih investitora treba što pre uvažiti i pozitivno rešavati.

Važna je još jedna stvar koja se posebno ističe u vezi sa domaćim privrednicima. Stranim investitorima bi odgovaralo, a to je od interesa i za srpsku privredu, da se što više razvija domaći privatni sektor, da se intenzivira ulaganje domaćeg privatnog kapitala i da se, koliko god je to moguće, domaći privatni sektor uključuje u međunarodne lance vrednosti i lance dobavljača.

FIC već godinama ukazuje na potrebu jačanja pravne sigurnosti i predvidivosti. Koliko su ti problemi zapravo prepreka za dolazak novih investicija i širenje postojećih?

- FIC s pravom ukazuje na potrebu pravne sigurnosti i predvidivosti uslova poslovanja. To je podjednako važno i za strane, ali i za domaće investitore. Srbija je do sada obezbeđivala punu pravnu sigurnost stranim investitorima i očekuje se da će to slediti u budućnosti. Slično je i sa predvidivošću – Srbija nije menjala regulativu na način da su unošeni novi iznenađujući ili nepovoljni elementi u poslovno okruženje. To treba podjednako da važi i za domaće privatne investitore.

U kojoj meri su aktuelni fiskalni planovi i budžetska politika u skladu sa preporukama međunarodnih institucija i investitora, posebno u pogledu javnih investicija i rasta javnog duga?

**Ubrzan razvoj veštačke inteligencije donosi i neke nove zahteve, poput veće potrošnje energije.**

- Poseban problem, o kome danas treba voditi računa, vezan je za razvoj veštačke inteligencije. Srbija ovde mora držati korak sa svetskim i evropskim tendencijama. EU je pokrenula razvoj AI fabrika (Srbija se tu povezuje sa Italijom i Grčkom) i AI antena. U tom smislu je veoma važno razvijati projekat AI antena, u okviru programa EU u koji je Srbija već uključena. Za to će biti neophodno dalje razvijati još intenzivnije već započete projekte razvoja data centara.

Za razvoj generativne veštačke inteligencije, data centara i AI antena potrebne su ogromne količine električne energije. Samo da podsetim, razvoj veštačke inteligencije je dramatično ubrzan, pa će tako i potrebe za povećanim kapacitetima za proizvodnju energenata, posebno struje, naglo rasti. To nameće potrebu inoviranja strategije razvoja sa posebnim naglaskom na energetska pitanja kako bismo imali sve što nam je potrebno iz energetskog ugla, jer Srbija ima ambiciozne razvojne planove.

Srbija postiže solidne stope rasta, ali struktura rasta ostaje pitanje.

Da li i dalje zavisimo previše od nisko kvalifikovane proizvodnje i subvencija? Ima li Srbija jasnu strategiju prelaska sa ekonomije zasnovane na investicijama na ekonomiju zasnovanu na produktivnosti i inovacijama?

- Otvorena pitanja vezana za rast i razvoj Srbije su veoma značajna, a ovde moramo imati u vidu dve stvari. Prva je vezana za tempo razvoja, to je pitanje stope rasta, a druga se tiče kvaliteta i strukture rasta - da li on vodi ka modernoj privrednoj strukturi?

Srbija će sledećih godina ostvarivati relativno visoke stope rasta, imajući u vidu savremene geopolitičke i geoekonomske okolnosti. To su potvrdili i MMF i Svetska banka. Dakle, sama dinamika će biti intenzivirana - preko četiri, pa i pet odsto godišnje, što se u uslovima recesije u EU koja je naš najznačajniji trgovinski partner može oceniti kao veoma povoljno.

Drugo pitanje je privredna struktura i ono je izuzetno značajno jer se Srbija nalazi u prelaznoj zoni - od investicija

- Ceo fiskalni blok u Srbiji je u potpunosti usaglašen sa MMF-om i sredinom decembra je potvrđena poslednja revizija tekućeg aranžmana iz predostrožnosti. To je izuzetno dobar rezultat u godini koja je bila veoma složena, a to je i osnov pozitivnih očekivanja u pogledu održavanja kreditnog rejtinga Srbije. Kao što je poznato, Srbija je dostigla i zadržala investicioni kreditni rejting kod jedne od tri agencije, a očekuje se da će u 2026. i druge dve agencije unaprediti naš rejting.

Zbog realizacije programa EXPO 2027, a u dogovoru sa MMF-om, prihvaćeno je da fiskalni deficit u Srbiji ne prelazi tri odsto BDP-a u periodu realizacije izložbe. Da se podsetimo, prema Mastroitskim kriterijumima dozvoljen je nivo fiskalnog deficita od tri procenta, što Srbija ispunjava, ali isto tako Srbija je tri godine unazad oborila deficit na 1,5 do dva odsto BDP-a i tome treba težiti u budućnosti kada se završe projekti vezani za EXPO 2027.

Kada se radi o javnim investicijama, treba naglasiti da se one kreću oko sedam odsto, što je među najvišim nivoima u grupi zemalja na sličnom nivou razvijenosti. One su izuzetno značajne za naš ukupan razvoj. Moje mišljenje je da Srbija treba da nastavi dalje sa in-

tenzivnim javnim ulaganjima u razvoj infrastrukture, i to iz sledećih razloga: prvo, nivo ukupne fizičke infrastrukture u Srbiji jeste značajno podignut u odnosu na ranije stanje. Međutim, još uvek naša fizička infrastruktura nije na nivou koji će zadovoljavati potrebe modernog razvoja srpske privrede, kako kada se radi o putevima, prugama, aerodromima...

Drugo, javljaju se potpuno nove potrebe koje zahtevaju nova obilna ulaganja u razvoj energetske izvoru i infrastrukture u funkciji razvoja veštačke inteligencije (AI). Srbija mora biti deo projekata EU vezanih za AI fabrike (Srbija se u tom pogledu mora povezati sa AI fabrikama Grčke i Italije) i razvijati takozvane AI antene. U strateškom smislu ovo je svakako jedan od najvažnijih razvojnih pravaca Srbije u sledećim decenijama.

Na ovo se nadovezuje i program razvoja zelene ekonomije na osmišljen način, uz puno uvažavanje energetske sigurnosti i energetske bezbednosti. Energetska bezbednost je u savremenim geopolitičkim i geoekonomske uslovima izuzetno značajna, ona je u vrhu svih prioriteta. Pritom je potrebno taj strateški cilj realizovati u realističnim okvirima koji su usklađeni sa realističnim tajmingom koji nas neće dovoditi u nove rizike.

NEDOSTATAK KVALIFIKOVANE RADNE SNAGE PRISUTAN U CELOM SVETU

Strani investitori ističu da je radna snaga sve veći izazov - nedostatak kadrova, rast plata, migracije... Koliko ovo prethodi modelu rasta zasnovanom na investicijama?

- Posmatrajući iz ugla faktora proizvodnje koji su na raspolaganju - a ključni faktori su rad, kapital i inovacije - vidimo da kapitala ima u izobilju, da novac nije problem, a da nedostaju dobri projekti. U stvari, najoskudniji i u osnovi najlimitiraniji faktor jeste rad, sa svojim kompetencijama i veštinama.

Nedostatak kvalifikovane radne snage za savremene fabrike je prepoznat u svetu. Živimo u doba starenja stanovništva, snažnih migracija, promene strukture faktora proizvodnje. Danas se i svetska i evropska privreda i njihove firme i kompanije nalaze u veoma specifičnoj situaciji koja se ogleda u činjenici da nedostaju - kod jednih radna snaga kao takva, a kod drugih visokokvalifikovana radna snaga. Oba segmenta tržišta rada su važna, zavisno od poslova, a posebno onih koji poseduju najznačajnije kompetencije modernog digitalnog sveta.

Srbija već duže ovaj prvi segment rešava uvozom radne snage, što je do skoro bilo nezamislivo. Znali smo za odlazak naših radnika na rad u inostranstvo, ali je potpuno nezamislivo bilo da stranci dolaze i rade kod nas, a do toga je došlo jer nema dovoljno domaće radne snage. Poslednji primer sa uvođenjem treće smene u Stellantisovoj fabrici u Kragujevcu, u koju su dovedeni radnici sa drugog kontinenta, dovoljno je ilustrativan sam za sebe. To vidimo i na primeru vozača u gradskom saobraćaju u Beogradu ili među dostavljačima hrane. Druga strana ove priče je upravo činjenica da je značajno oborena stopa nezaposlenosti koja se danas kreće oko osam, devet odsto. Teško se nalaze zaposlenici čak i za najjednostavnije poslove.

I u drugom segmentu problema, onom koji se tiče ljudskih resursa sa najvišim i najtraženijim kompetencijama, situacija je, takođe, veoma složena. Jedan deo kadrova se opredelio da radi za inostrane firme u formi outsourcinga. Toga ima dosta u ICT sektoru. Drugu grupu čine oni koji odlaze na rad u inostranstvo, i taj odliv je, nažalost, prisutan godinama i nije karakteristika samo za Srbiju, već i za ceo region, pa čak i za EU. Treći segment čine svi oni koji su ostali u Srbiji i sa svojim kompetencijama koje su stekli kroz obrazovanje traže mesto na domaćem tržištu.

U tom kontekstu je veoma važno raditi na unapređenju našeg sistema obrazovanja. Potrebne su duboke promene, inoviranje kurikuluma na univerzitetima, osavremenjavanje programa novinama koje se događaju u svetu i kod nas, razvoj kritičkog razmišljanja, podizanje na najviši nivo digitalne pismenosti, razvoj preduzetničkog duha, sticanje kompetencija iz ekonomije i finansija... Sve su to elementi koji su bitni i za strane investitore i za domaći privatni kapital - Srbija treba da raspolaze što kvalifikovanijim, što modernijim ljudskim resursima koji imaju sve relevantne kompetencije za moderan biznis.

ma vođene privrede ka privredi vođenoj inovacijama. Srbija po nivou razvijenosti, po kriterijumima Svetske banke, izlazi iz više grupe među srednje razvijenim zemljama i ulazi u nižu grupu među razvijenima. To znači da je potrebno prilagođavanje strategije razvoja kako bismo mogli uspešno da se razvijamo na dugi rok u uslovima svih tih izazova kojima smo izloženi.

Sušтина tog zaokreta je da naši proizvodi treba da budu što inovativniji i da u sebi sadrže viši nivo prerade i samim tim veću dodatnu vrednost. Za podsticanje ovakvog modela rasta neophodno je da se značajno povećaju ulaganja u istraživanja i razvoj koja su znatno niža od onoga što bi nam obezbedilo prelazak u inovacionu fazu. U modernim sektori-

ma, kao što su ICT i digitalizacija, Srbija je napravila pozitivne iskorake i veoma je važno da se intenzivira razvoj tih centara izuzetnosti. Za to je potrebno značajno ulaganje u istraživanja i razvoj kako bismo u tim segmentima srpske privrede održavali tempo sa svetom.

Međutim, kada se radi o tradicionalnim proizvodnjama transformacija i prilagođavanje, takođe, moraju biti zasnovani na novinama koje je unela, na primer, digitalizacija i u kojoj koncentracija aktivnosti mora biti na povećanju produktivnosti. U tim delatnostima je ključno da se ide na što više faze prerade, podizanje kvaliteta i samim tim na podizanje produktivnosti.

Da bi se ove dve stvari postigle potrebna su značajna unapređenja u našem

sistemu obrazovanja sa ciljem dobijanja što kvalitetnije i kvalifikovane radne snage koja danas nedostaje na našem tržištu.

Koliko je realno da Srbija u narednih pet godina napravi ozbiljniji iskorak u produktivnosti - i koji su glavni preduslovi: investicije, obrazovanje, tržište rada ili institucionalne reforme?

- Produktivnost u Srbiji raste iz godine u godinu. Njena komponenta u stopi rasta je oko 40 odsto, pa čak i 50, što se može oceniti pozitivnim. Za srpsku privredu je veoma značajno da produktivnost raste jer to pokazuje da li u savremenim okolnostima dovoljno napreduje u tehničko-tehnološkom smislu. Prevazilaženje problema razvoja zasnovanog na jeftinim resursima i na jeftinoj radnoj snazi je neophodno, i to je proces u koji je Srbija ušla, ali ga treba intenzivirati. Potrebno je jačanje inovativnosti jer se na taj način mogu povećati konkurentnost i produktivnost, podići kvalitet razvoja i obezbediti viša inovativnost koja je ključna za dalji napredak.

Srbija se nalazi pred procesom usklađivanja sa regulativom EU, uključujući i zahteve Zelene agende. Da li je industrija spremna za ovo i kakve makroekonomske efekte očekujete?

- Srbija je ušla u proces usklađivanja sa zelenom regulativom i zelenom agendom EU čiji je veoma ambiciozni cilj da Evropa postane „zeleni kontinent“. Ovo je i za Srbiju jedan od najviših prioriteta. U tom procesu je, takođe, potrebno uspostaviti tempo realizacije koji je primeren energetske uslovima u Srbiji kako ne bi došlo do poremećaja.

Bela knjiga često naglašava potrebu za predvidivim zakonodavnim okvirom. Koje tri reforme bi, po vašem mišljenju, u najkraćem roku najviše poboljšale poslovni ambijent?

- Prvo, ostati predvidiv u pogledu uslova poslovanja uz dalje unapređenje poslovne klime. Drugo, osnaživati ulogu domaćeg privatnog sektora i treće - povećati ulaganja u istraživanja i razvoj i države i privrede, kako bi se podigao nivo inovativnosti.

 MARKO ANDREJIĆ



NA IME OSIGURANIH DEPOZITA U PROTEKLIM 20 GODINA ISPLAĆENO GOTOVO 400 MILIONA EVRA

PRVENSTVENO ZAHVALJUJUĆI STABILNOSTI BANKARSKOG SEKTORA FOND ZA OSIGURANJE DEPOZITA DOSTIGAO JE NAJVIŠI NIVO KAPITALIZOVANOSTI U ČITAVOJ SVOJOJ ISTORIJI. TRENUTNO RASPOLAŽE SA 1,17 MILIJARDI EVRA I U STANJU JE DA POKRIJE UKUPNE OSIGURANE IZNOSE U DEVET NAJMANJIH BANAKA ZAJEDNO, ODNOSNO U 13 BANAKA POJEDINAČNO (OD 19 KOLIKO TRENUTNO POSLUJE U SRBIJI). U SREDSTVA FONDA PRETEŽNO SU UKLJUČENE PREMIJE NAPLAĆENE OD BANAKA, DOK MANJI DEO ČINI PRINOS OD ULAGANJA AKUMULIRANOG NOVCA

Agencija za osiguranje depozita upravlja ključnim mehanizmima zaštite korisnika finansijskih usluga u Srbiji – sistemom osiguranja depozita i sistemom zaštite malih investitora. Sistem osiguranja depozita predstavlja jedan od stubova finansijske stabilnosti u Srbiji jer štiti građane i većinu pravnih lica koja čuvaju novac u bankama do osiguranog iznosa od 50.000 evra. Ukoliko se nad njihovom bankom pokrene stečajni ili likvidacioni postupak, novac im se isplaćuje u roku od najviše sedam radnih dana.

Sa druge strane, sistem zaštite investitora uspostavljen je kako bi neprofesionalni učesnici na tržištu kapitala bili osigurani od gubitaka u slučaju da posrednik preko koga trguju pretrpi ozbiljne probleme u poslovanju. Njihova potraživanja zaštićena su do iznosa od 20.000 evra u dinarskoj protivvrednosti.

Od 2024. godine, Agencija za osiguranje depozita ima status javne agencije, nezavisne i samostalne u obavljanju svojih poslova. Troškove poslovanja pokriva iz vlastitih prihoda, a o svom radu redovno izveštava Vladu i Narodnu banku Srbije. Od uvođenja obaveznog sistema osiguranja depozita fizičkih lica 2005. godine Agencija je isplatila gotovo 400 miliona evra, a danas Fond za osiguranje depozita raspolaze sa 1,17 milijardi evra, što je najviši nivo kapitalizovanosti u njegovoj istoriji, ističe u intervjuu za Biznis.rs dr Ljubica Pantelić, vršilac dužnosti direktora Agencije za osiguranje depozita.

Koliki je iznos osiguranih depozita u Srbiji, prema najnovijim podacima?

- Prema podacima od 31. oktobra, ukupni osigurani depoziti na nivou bankarskog sektora u Srbiji iznosili su 34,1 milijardu evra. Osiguranjem depozita pokriveno je 58,1 odsto tog iznosa ili 19,8 milijardi evra. Pod osiguranim depozitom podrazumeva se svaki depozit koji je obuhvaćen sistemom osiguranja depozita, dok je osigurani iznos deo tog depozita koji ne prelazi garantovani iznos.

Ukoliko osigurano lice čuva u jednoj banci sumu veću od osiguranog iznosa, u slučaju stečaja te banke iz Fonda za osiguranje depozita bilo bi mu isplaćeno 50.000 evra (računajući i dospelu kamatu), dok bi preostali iznos prijavilo kao potraživanje u stečajnom postupku.

Ukupni osigurani depoziti uvećani su od početka godine za 3,5 odsto, dok su ukupni osigurani iznosi porasli za 4,3 odsto.

Koliko je sredstava Agencija morala da isplati za osiguranje depozita od 2005. godine, kada je uveden obavezan sistem osiguranja depozita fizičkih lica, do danas? Da li je finansijski spremna da ispuni svoje obaveze i u slučaju poremećaja na domaćem bankarskom tržištu?

- U poslednjih 20 godina iz Fonda za osiguranje depozita izdvojeno je ukupno nešto manje od 400 miliona evra. Najveći deo tog iznosa (281 milion evra) isplaćen je za potrebe prenosa depozita sa Nove Agrobanke na Banku Poštansku štedionicu, kad je nad Novom Agrobankom pokrenut stečajni postupak. Dve godine kasnije, isplaćeni su i osigurani iznosi deponenata Univerzal banke, koja je, takođe, otišla u stečaj. Ukupan trošak te isplate iznosio je 83 miliona evra. Tom prilikom sredstva za isplatu obezbeđena su u roku od jednog radnog dana, a

čak 80 odsto osiguranih deponenata (od ukupno 35.000) preuzelo je svoj novac za manje od jednog meseca.

U navedenim slučajevima nijedan osigurani deponent nije izgubio svoja garantovana sredstva i svima je pružena mogućnost da svojim novcem raspolaze već narednog radnog dana od pokretanja stečajnog postupka nad njihovom bankom.

Potrebno je naglasiti da su u sredstva Fonda za osiguranje depozita pretežno uključene premije naplaćene od banaka, dok manji deo čini prinos od ulaganja akumuliranog novca. Drugim rečima, moglo bi se reći da su same banke snosile trošak isplate osiguranih deponenata nakon stečaja Nove Agrobanke i Univerzal banke, posebno imajući u vidu da je od banaka 2014. i 2015. godine naplaćivana i vanredna premija osiguranja kako bi se Fond popunio dovoljno da može da ispuni zakonom propisane obaveze.

Danas je situacija na bankarskom tržištu potpuno drugačija. Prvenstveno zahvaljujući stabilnosti bankarskog sektora Fond za osiguranje depozita dostigao je najviši nivo kapitalizovanosti u čitavoj svojoj istoriji. Trenutno raspolaze sa 1,17 milijardi evra i u stanju je da pokrije ukupne osigurane iznose u devet najmanjih banaka zajedno, odnosno u 13 banaka pojedinačno (od 19 koliko trenutno posluje u Srbiji).

Treba imati u vidu i da je prema poslednjoj odluci Narodne banke Srbije iz juna ove godine utvrđeno da na tržištu Srbije posluje osam sistemski važnih banaka. Prema Zakonu o bankama, eventualni problemi u tim bankama pr-



FAKTOR RIZIKA ZA BANKE UTVRĐUJE NBS

Koji su kriterijumi za procenu rizika banaka, s obzirom na to da će one koje budu pokazivale rizično ponašanje plaćati veću premiju?

- Faktor rizika za svaku banku pojedinačno utvrđuje i Agenciji dostavlja Narodna banka Srbije, kao institucija zadužena za kontrolu poslovanja banaka. Faktor rizika će predstavljati jedan od elemenata formule za obračun premije i kretaće se u rasponu od 90 do 125 odsto. To znači da banke sa najmanjim faktorom rizika čak mogu plaćati i niži iznos od 0,1 odsto ukupnih osiguranih iznosa depozita.

Kriterijume za procenu rizika banaka utvrđuje Narodna banka Srbije, i to na osnovu pokazatelja poput kapitala, likvidnosti, kvaliteta aktive, poslovnog modela i upravljanja, kao i mogućih gubitaka za Fond za osiguranje depozita. Agencija će te podatke dobijati najmanje jednom godišnje, a u slučaju značajnijih promena dodeljenih faktora rizika i češće.

venstveno bi se rešavali primenom instrumenata restrukturiranja, pri čemu bi se, takođe, mogla izdvojiti određena sredstva Fonda za osiguranje depozita, uz propisana ograničenja.

Agencija osigurava i druge kategorije depozita. Koje su sve to kategorije i do kog iznosa je njihov novac u bankama zaštićen?

- Sistemom osiguranja depozita zaštićeni su svi računi u bankama, sa izuzetkom namenskih računa za trgovanje finansijskim instrumentima koji su pokriveni sistemom zaštite investitora. Postoje i drugi izuzeci, poput depozita nastalih pranjem novca ili finansiranjem terorizma, depozita velikih pravnih lica i nekih drugih slučajeva. Osigurani deponenti – a to su fizička lica, preduzetnici, mikro, mala i srednja pravna lica – treba da znaju da su obezbeđeni ne samo štedni, već i tekući računi, a novac im se isplaćuje u dinarima ili evrima, u zavisnosti od toga da li su novac čuvali u domaćoj ili nekoj stranoj valuti.

Osigurani iznos je 50.000 evra, uključujući ugovorenu i dospelu kamatu. Za korisnike bankarskih usluga važno je da imaju na umu da su sistemom osiguranja depozita zaštićeni automatski po otvaranju računa, da je za njih ta usluga besplatna i da ne treba ništa posebno da preduzmu da bi se osigurali. Sve troškove osiguranja depozita snose same banke, koje u tu svrhu redovno uplaćuju premije u Fond za osiguranje depozita.

U svetlu novih geopolitičkih dešavanja dosta se polemise o mogućoj blokadi banaka za transakcije sa firmama kojima su Sjedinjene Američke Države uvele

sankcije. Postoji li mogućnost povlačenja nekih banaka iz Srbije? Da li to može da prouzrokuje pitanje poverenja polaganja štednje u banke koje su u inostranom vlasništvu?

- Sve banke u Srbiji, čak i one sa pretežno stranim kapitalom, registrovane su kao domaći privredni subjekti i dužne su da postupaju u skladu sa Zakonom o bankama i drugim relevantnim propisima. Drugim rečima, čak i ako odluče da napuste srpsko tržište moraju regulisati svoje obaveze prema deponentima i drugim korisnicima svojih usluga. Podsetila bih da je u prethodnom periodu došlo do snažne konsolidacije našeg bankarskog tržišta i da je broj banaka smanjen kroz akvizicije i spajanja. Klijenti tih banaka nikad nisu osetili nikakve negativne posledice, a računi i obaveze su im naprosto preneti iz jedne banke u drugu.

Osim toga, pola godine nakon spajanja ili pripajanja banaka omogućena im je dodatna zaštita jer osigurani deponenti imaju pravo na veći iznos pokrića. Ako, recimo, deponent čuva maksimalne osigurane iznose u dve banke koje se spoje (po 50.000 evra u svakoj), tokom prvih šest meseci od statusne promene ima pravo na puno pokriće, u ovom slučaju do 100.000 evra. Time je klijentima banaka pruženo dodatno vreme da razmotre na koji način će rasporediti svoj novac tako da uvek mogu biti osigurani.

Pored štednje u bankama, postoje li druge mogućnosti koje mogu doneti veći prinos, a da su pokrivene i institucionalnim sistemima zaštite?

- Prema svim parametrima, štednja u bankama jeste najpopularniji vid štednje u Srbiji, ali svakako nije i jedini. Kako sam već pomenula, Agencija spro-

vodi i sistem zaštite malih investitora. Kako bi taj sistem funkcionisao Agencija upravlja Fondom za zaštitu investitora i obezbeđuje pokriće potraživanja malih investitora do 20.000 evra u dinarskoj protivvrednosti. Zaštićena sredstva malih investitora obuhvataju finansijske instrumente i novac položen ili proistekao na osnovu investicionih usluga i aktivnosti, bez obzira na valutu. Sistem zaštite investitora podjednako štiti i građane i pravna lica, sve dok nemaju svojstvo profesionalnih investitora.





Agencija učestvuje u različitim inicijativama koje imaju za cilj širenje svesti o mogućnostima ulaganja viška novca na domaćem tržištu. Nedavno smo, zajedno sa Udruženjem banaka Srbije i Privrednom komorom Srbije, organizovali konferenciju na kojoj smo pokušali da javnosti ukažemo na isplative i sigurne alternative oročavanju depozita u bankama.

Osim toga, već godinama samostalno sprovodimo program unapređenja finansijske pismenosti u srednjim školama i na višim školama i fakultetima, kako

bismo mladima pomogli da promišljeno raspolažu svojim novcem i budu svesni svojih prava proisteklih iz sistema osiguranja depozita i zaštite malih investitora.

Šta će za bankarski sektor značiti smanjivanje stope za obračun redovne tromesečne premije sa 0,15 odsto na 0,10 odsto ukupnih osiguranih depozita?

- Za banke će smanjenje stope za obračun redovne premije predstavljati osetno finansijsko rasterećenje, imajući u vidu da je po kvartalnoj stopi od 0,15 odsto uku-

pnih osiguranih iznosa depozita samo u ovoj godini na ime redovne premije naplaćeno više od 114 miliona evra. Bilo bi realno očekivati da ukupan trošak za banke naredne godine bude za trećinu niži.

S druge strane, od 1. januara 2026. godine u obračun premije osim stope ulazi i faktor rizika, što znači da će banke koje posluju rizičnije plaćati veću premiju i obrnuto. Nadamo se da će to biti ujedno i bitan korektiv i podsticaj za banke da sprovedu obazriviju poslovnu politiku.

 **MARIJA JOVANOVIĆ**



IMAĆEMO 100 MILIONA PUTNIKA GODIŠNJE DO 2028.

SMATRAM DA JE WIZZ AIR JEDAN OD STRATEŠKIH POBEDNIKA POSLE COVID PERIODA, JER SMO IZ PANDEMIJE IZAŠLI KAO ZNATNO VEĆA AVIO-KOMPANIJA, SA VEĆOM MREŽOM I VEĆIM TRŽIŠNIM PRISUSTVOM. IMAMO I VELIKE KAPACITETE ZA ŠIRENJE - TRENUTNO JE 300 AVIONA U NARUDŽBINI, DO 2033. GODINE. REGION BIVŠE JUGOSLAVIJE SVAKAKO JE JEDAN OD GLAVNIH KANDIDATA ZA DALJE ŠIRENJE - UVODIĆEMO NOVE LINIJE I POVEZIVAĆEMO SVE VIŠE AERODROMA

Generalni direktor kompanije Wizz Air pre nekoliko meseci izjavio je da daje sebi dve godine da preokrene poslovanje ove niskotarifne avio-kompanije i povрати poverenje investitora. Jožef Varadi (Jozsef Varadi), koji je suosnivač Wizza 2003. godine, ima za cilj da učvrsti oporavak do sredine 2027. godine.

Krajem novembra Varadi je posetio Beograd, a Biznis.rs je imao priliku da razgovara sa prvim čovekom Wizz Aira o trenutnoj poziciji kompanije, razvoju tržišta Jugoistočne Evrope i planovima za naredni period, kao i o takozvanoj zelenoj tranziciji i borbi za kadrove.

Kako ocenjujete trenutnu poziciju Wizz Aira na tržištu jugoistočne Evrope, imajući u vidu rast konkurencije i promene u potražnji nakon pandemije?

- Pre svega, istakao bih da će Wizz Air u toku ove 2025. godine prevesti 72 miliona putnika. U poslednjoj pretpandemijskoj godini prevezli smo 42 miliona ljudi, što znači da smo porasli gotovo 80 odsto u odnosu na kapacitete pre Covida. Time smo praktično najbrže rastuća avio-kompanija u Evropi, po svim merilima.

U petak, 28. novembra, obeležili smo ulazak 250. aviona u našu flotu, što je važna prekretnica za kompaniju. Ako pogledate naše planove rasta, očekujemo oko 10 miliona putnika više svake godine u naredne tri godine. Dakle, do 2028. godine dostići ćemo 100 miliona putnika godišnje.

Drugim rečima, smatram da je Wizz Air jedan od strateških „pobednika“ posle Covid perioda, jer smo iz pandemije izašli kao znatno veća avio-kompanija, sa većom mrežom i većim tržišnim prisustvom. A kada pogledam region u kom poslujemo - nazovimo ga bivša Jugosla-

vija - nedavno smo objavili dosta važnih vesti: rastemo u Ljubljani, rastemo u Skoplju, otvaramo novu bazu u Podgorici početkom sledeće godine, ponovo otvaramo Tuzlu u Bosni i Hercegovini. Dakle, snažno jačamo prisustvo u bivšoj Jugoslaviji - ne koristim taj termin politički, već geografski.

Pored toga, snažno rastemo i u Albaniji. Uveren sam da je jugoistočna Evropa tržište od strateškog značaja za Wizz Air. Ulagali smo, ulažemo i nastavićemo sa investicijama. I što je najvažnije - naš brend postaje sve relevantniji na ovim tržištima.

Pomenuli ste rast u Tirani. Mnogi kažu da glavni grad Albanije postaje novo regionalno čvorište. Da li se slažete sa tim ocenama?

- Tirana zaista postaje važan centar, iz nekoliko razloga. Prvo, mi smo bili pioniri u stvaranju jeftine i efikasne avio-infrastrukture za Albaniju. Dobro je što je došlo do promene vlasništva nad aerodromom u Tirani, pošto je prethodni operater vodio monopolsku politiku - ograničavao je kapacitete i držao previsoke cene, čime je obeshrabrivao dolazak novih avio-kompanija. Novi vlasnik potpuno je promenio dinamiku - aerodrom je postao mnogo više preduzetnički, komercijalno orijentisan i privlačan kompanijama poput naše.

Drugi faktor je što je Albanija dobro radila na promociji turizma - ne samo obale, već i same Tirane.

Wizz Air je poznat po ultraniskim troškovima. Koliko je taj model održiv u uslovima rasta cena goriva i regulatornih pritisaka zbog emisija CO₂? Kako vidite budućnost niskotarifnih letova?

- Postoje izazovi, ali postoje i prilike. Vidimo rast aerodromskih taksi, rast

cena energije i rada. To stvara inflatorni pritisak. Mnoge avio-kompanije kompenzuju to povećanjem cena karata - mi ne! Mi te pritiske kompenzujemo efikasnije.

Radimo dve ključne stvari: prvo, obnavljamo tehnologiju i flotu - već 73 odsto naše flote čine Airbus A321 neo avioni, koji imaju manju potrošnju goriva i niže operativne troškove od prethodnih modela. Drugo, povećavamo broj sedišta po avionu - prelazak sa Airbusa A320 (180 sedišta) na A321 (239 sedišta) smanjuje troškove po putniku i emisije po putniku po kilometru.

Ove mere nam omogućavaju da i dalje nudimo niske cene i ostanemo veoma konkurentni. Dugoročno, verujem da izgledamo mnogo bolje od većine drugih avio-kompanija.

Koliko je Wizz Airu važna baza u Beogradu? Planirate li širenje flote ili novih linija iz Srbije?

- Beograd je važna baza, ali nije najveća. Međutim, aerodrom je veoma skup, što ograničava naš rast. Ipak, potražnja postoji i mi je zadovoljavamo. Ali moramo uzeti u obzir troškove - u okolnim zemljama možemo poslovati uz znatno niže aerodromske takse.

Da li ste zadovoljni rezultatima u Beogradu, imajući u vidu visoke troškove aerodroma?

- Moramo biti zadovoljni - inače bismo se povukli.

Kakva je saradnja sa državnim institucijama u vezi sa razvojem aerodroma i subvencijama za regionalne linije? Da li vidite razvoj regionalnih centara poput Niša, Banjaluke ili Podgorice?

- Razgovaramo sa gotovo svim aerodromima u regionu. Imamo velike ka-



pacitete za širenje - trenutno imamo 300 aviona u narudžbini, do 2033. godine.

Region bivše Jugoslavije svakako je jedan od glavnih kandidata za dalje širenje. Neću da spekuliram o konkretnim bazama, ali mogu reći: našu mrežu

ćemo proširivati, uvodićemo nove linije i povezivaćemo sve više aerodroma.

Kako motivišete i zadržavate pilote i kabinsko osoblje u vreme kada ceo sektor pati od nedostatka kvalitetnih kadrova?

ODRŽIVOST JE ZA NAS STRATEŠKA PREDNOST

Avio-industrija je pod velikim pritiskom da smanji emisije i pređe na održive modele. Kako planirate da ostvarite zelenu tranziciju bez ugrožavanja profitabilnosti?

- Održivost je za nas strateška prednost. Najviše ulažemo u novu tehnologiju i u ekonomsko-socijalne koristi stvaranjem radnih mesta. Već godinama smo rangirani kao najodrživija avio-kompanija u Evropi na osnovu Nagrade za izvrsnost Centra za avijaciju CAPA. Naš poslovni model sam po sebi je efikasan - nemamo presedanja (svako dodatno poletanje/sletanje drastično uvećava emisije CO₂) i nemamo biznis klasu u avionima, jer je najmanje efikasna u pogledu emisija po sedištu.

U budućnosti će avio-industrija preći na pogon vodonikom, ali po mom mišljenju to će potrajati najmanje 25-50 godina. U međuvremenu, jedna od ključnih stavki za dekarbonizaciju je održivo avio-gorivo (SAF). Već ulažemo u proizvodnju SAF-a u SAD i Velikoj Britaniji, ali problem je što je SAF trenutno preskup i nedovoljno dostupan. Težimo da ubrzamo tu tranziciju.

Naša filozofija je sledeća: danas - maksimalno efikasan model, srednjoročno - ulaganje u SAF, dugoročno - usvajanje novih tehnologija čim postanu dostupne. Takođe, u stalnom smo kontaktu s partnerima i nadležnima širom naše mreže kako bismo podržali sve potrebne procese.

- Prvo, ja kao generalni direktor dolazim lično da razgovaram sa ljudima. Imamo kulturu direktnog dijaloga između menadžmenta i zaposlenih. Kabinsko osoblje i piloti mogu slobodno da iznesu stavove, predloge i probleme. To je vrlo retko u industriji. Idem u svaku bazu, a imamo ih ukupno 36.

Drugo, mi smo ogromna, rastuća kompanija. Imamo skoro 10.000 zaposlenih, a u narednih sedam, osam godina imaćemo 20.000. To znači ogromne mogućnosti za karijerni napredak u svim segmentima, mobilnost između baza širom Evrope i razvoj u okviru tri avio-kompanije u grupi - mađarske, malteške i britanske.

Zbog toga nemamo problema sa zadržavanjem pilota, čak ni u Beogradu gde druge kompanije teško nalaze kadar.

Koliko imate zaposlenih iz Srbije?

- Oko 150 do 200 ljudi. Imamo i nekoliko zaposlenih iz Srbije u kancelariji u Budimpešti - moj šef kabineta je iz Srbije.

 MARKO ANDREJIĆ

KNJIGOVODSTVENA AGENCIJA
BIZNIS PLUS

Vojvode Mišića 7
31210 Požega
031/715582
biznispozega@gmail.com



Nada

Dimitrija Tucovića 13
24000 Subotica
024 555 366
Restoran domace kuhinje Nada



METAL
MAŠINCENTAR
MAŠINSKA OBRADA METALA

Cara Dušana 67 16231 Leskovac, Turekovac, Gornje Trnjane 061/2377148 ninmetal3@gmail.com metal.masincentar





BIOGAS KAO NEISKORIŠĆENI ENERGETSKI ADUT SRBIJE

U USLOVIMA NESTABILNOG SNABDEVANJA NAFTOM I PRIRODNIM GASOM SVAKI DODATNI MEGAVAT-SAT ELEKTRIČNE I SVAKI MEGADŽUL TOPLOTNE ENERGIJE IMAJU POSEBNU VREDNOST. IAKO SE SOLARNA I ENERGIJA VETRA NAMEĆU KAO LOGIČAN IZBOR, SMATRAM DA BI SE SRBIJA U NAREDNAJ DEZENIJI MORALA ZNATNO SNAŽNIJE OSLOMITI NA BIOOBNOVLJIVE IZVORE ENERGIJE, KOJIMA RASPOLAŽE U ZNAČAJNIM KOLIČINAMA

Srbija beleži rast emisija ugljen-dioksida od gotovo pet procenata u periodu od 2021. do 2024. godine, čime se udaljava od ciljeva Pariskog sporazuma. Ovi podaci ukazuju na potrebu za ubrzanom transformacijom energetskog sektora. U razmatranju pitanja koji alternativni izvori energije imaju najveći potencijal u narednoj deceniji neophodno je, pre svega, sagledati širu sliku globalnih i lokalnih emisija gasova sa efektom staklene bašte, izraženih kroz ekvivalent ugljen-dioksida (CO₂eq).

Prema dostupnim podacima, ukupna svetska proizvodnja primarne energije u 2023. godini iznosila je oko 172 petavat-časa. Od tog iznosa, hidroenergija je učestvovala sa svega šest procenata, ostali obnovljivi izvori sa osam, nuklearna energija sa četiri, dok su čak 82 procenata činila fosilna goriva. Takva struktura energetskog miksa direktno se odražava na rast emisija ugljenika, koje su prema podacima Svetske meteorološke organizacije u 2024. godini dostigle oko 42 gigatone, što je za dva procenta više u odnosu na prethodnu rekordnu godinu.

Srbija se, u tom kontekstu, suočava sa dodatnim izazovima. Procene inicijative Climate TRACE pokazuju da emisije ugljen-dioksida na nacionalnom nivou beleže kontinuirani rast i da su u 2024. godini bile gotovo pet procenata više nego 2021. godine. Takav trend odstupa od ciljeva definisanih nacionalno određenim doprinosima Srbije.

Ovakvo trenutnu situaciju sa emisijom ugljenika ocenjuje Branimir N. Grgur, redovni profesor Tehnološko-metalurškog fakulteta Univerziteta u Beogradu i dopisni član Akademije inženjerskih nauka Srbije. U intervjuu za Biznis.rs on govori o najperspektivnijim alternativnim izvorima energije u narednoj deceniji.

- U uslovima nestabilnog snabdevanja naftom i prirodnim gasom svaki dodatni megavat-sat električne i svaki megadžul toplotne energije imaju posebnu vrednost. Iako se solarna i energija vetra nameću kao logičan izbor, smatram da bi se Srbija u narednoj deceniji morala znatno snažnije osloniti na bioobnovljive izvore energije, kojima raspolaže u značajnim količinama. Potencijal drvene biomase, dominantno prisutne u centralnoj Srbiji, procenjuje se na oko 1,53 miliona tona ekvivalenta nafte, dok poljoprivredna biomasa - uključujući ostatke iz ratarstva, stočarstva, voćarstva i primarne prerade - ima potencijal od oko 1,67 miliona tona ekvivalenta nafte, naročito u Vojvodini, ali i širom zemlje. Uprkos tome, stepen korišćenja ovih resursa i dalje je izuzetno nizak, oko dva procenta.

Najveći deo biomase danas se koristi u obliku drvene mase, pretežno za proizvodnju toplote u domaćinstvima. Iako se formalno svrstava u obnovljive izvore, ovakav vid korišćenja ne može se smatrati potpuno „zelenim“, jer sagrađivanje drveta starog nekoliko decenija dovodi do emisija CO₂ koje se ne uklapaju u zatvoren prirodni ciklus ugljenika. Problem dodatno produbljuje činjenica da seča šuma nije praćena dovoljnim pošumljavanjem, kao i emisija PM čestica i toksičnih jedinjenja usled nedostatka savremenih filtera.

Za razliku od toga, biogasna postrojenja se izdvajaju kao jedan od najstabilnijih obnovljivih izvora energije, zahvaljujući kontinuiranoj proizvodnji, mogućnosti kogeneracije i korišćenju organskog otpada iz poljoprivrede, prehrambene industrije i komunalnog sektora. U Srbiji je tokom 2024. godine radišlo oko 35 biogasnih postrojenja ukupne instalisane snage nešto ispod 35 megavata, dok se u 2025. godini broj aktivnih

postrojenja povećao na oko 44, sa ukupnom snagom od približno 44 megavata. Sva ona funkcionišu u kogenerativnom režimu, proizvodeći i električnu i toplotnu energiju, iako se značajan deo toplote i dalje neiskorišćen rasipa zbog infrastrukturnih i regulatornih prepreka.

Koliko je biogas pouzdan izvor energije?

- Biogas ima visok faktor iskorišćenja - oko 0,8 - što ga čini pouzdanim izvorom energije. Godišnja proizvodnja električne energije iz biogasa u Srbiji iznosila je oko 0,25 TWh, dok je potencijal toplotne energije procenjen na više od 1.100 teradžula. Projekcije do 2035. godine govore o mogućnosti instaliranja oko 70 postrojenja, sa gotovo dupliranom proizvodnjom električne i toplotne energije. Prema izveštaju UNDP-a iz 2025. godine, Srbija ima i značajan potencijal za razvoj sektora biometana, koji bi do 2030. mogao da pokrije skoro 16 procenata potrošnje gasa, a do sredine veka i više od četvrtine.

Ekonomsku prednost biogasnih postrojenja ilustruje poređenje sa solarним i vetroenergetskim sistemima iste snage. Iako su početne investicije u biogas veće, povraćaj uloženog kapitala je višestruko brži, uz znatno stabilniju i veću godišnju proizvodnju energije, kao i dodatnu korist u vidu visokokvalitetnog organskog đubriva koje ostaje nakon procesa fermentacije.

Važno je naglasiti da se biogas može proizvoditi iz komunalnog otpada i otpadnih voda, kao i sa deponija, uz relativno jednostavne tehnološke zahvate. Takvi sistemi, osim energetske dobiti, nude i dugoročne ekološke benefite, uključujući sanaciju zemljišta i unapređenje upravljanja otpadom, što bi u narednoj deceniji moglo da ima ključnu ulogu u energetskejoj tranziciji Srbije.

U uslovima globalnih poremećaja u snabdevanju energentima, sa posebnim fokusom na problem u kojem se Srbija trenutno nalazi kada je reč o nafti i gasu, u koje još izvore energije treba ulagati?

- Pored biogasa u svetu se već primeњуju i dalje razvijaju tehnologije zasnovane na biomasi koje su u domaćoj javnosti gotovo nepoznate, iako bi mogle imati značajnu ulogu u budućem energetskom miks Srbije. Ove tehnologije posebno dobijaju na važnosti u uslovima rastuće globalne nesigurnosti snabdevanja naftom, gde se procenjuje da će potražnja za tečnim gorivima u narednom periodu nadmašiti raspoloživu ponudu.

Jedan od pravaca razvoja je proizvodnja tečnih biogoriva putem gasifikacije biomase u kombinaciji sa Fišer-Tropšovom sintezom, tehnologijom koja se koristi još od sredine 20. veka. Gasifikacija podrazumeva izlaganje različitih oblika suve biomase visokim temperaturama u posebnim reaktorima, pri čemu nastaje sintetički gas, takozvani singas, koji se sastoji uglavnom od vodonika i ugljen-monoksida.

Nakon izdvajanja pepela i tečnih nusprodukata, koji sami po sebi predstavljaju vredne hemijske sirovine, singas se uvodi u reaktor za Fišer-Tropšovu sintezu, gde se hemijskim procesima pretvara u smešu tečnih biogoriva. U toj smeši dominantno učešće ima dizel, zatim kerozin, benzin i manja količina materije nalik vosku, koja se dodatno može preraditi u tečna goriva. Čak i relativno malo postrojenje, koje bi dnevno gasifikovalo oko deset tona poljoprivrednog otpada, moglo bi godišnje da proizvede između 800.000 i milion litara tečnih biogoriva, u zavisnosti od efikasnosti sistema i energetskih karakteristika sirovine.

Još jedna tehnologija koja se u svetu sve češće koristi je piroliza biomase. Reč je o procesu termičkog razlaganja organske materije na temperaturama oko 400 stepeni Celzijusa, uz odsustvo ili minimalno prisustvo kiseonika. Cilj pirolize je dobijanje korisnih proizvoda, pre svega bioulja, ali i čvrstih i gasovitih frakcija. Bioulje predstavlja kompleksnu smešu organskih jedinjenja koja se može dalje preradivati u goriva ili hemikalije, koristiti kao energent, ali i kao sirovina u hemijskoj industriji.

Važno mesto u razvoju biogoriva zauzimaju i bioalkoholi. Biometanol se



uglavnom koristi kao sirovina za proizvodnju biodizela i može se dobijati upravo iz singasa. Bioetanol i biobutanol proizvode se fermentacijom prostih šećera, koji se prethodno dobijaju razgradnjom celuloze i skroba iz različitih oblika biomase. Ovi alkoholi mogu se koristiti kao samostalna goriva ili mešati sa fosilnim benzinom u različitim odnosima, čime se smanjuju emisije štetnih gasova kod motora sa unutrašnjim sagorevanjem.

Kakve su šanse Srbije u pogledu korišćenja biomase?

- Srbija raspolaže i značajnim zemljišnim resursima koji se trenutno ne koriste. Procene govore o više od 1,7 miliona hektara neobrađene zemlje, od čega se oko pola miliona hektara smatra slabo plodnim ili neplodnim. Na delu tih površina moglo bi se organizovati namensko gajenje energetskih biljaka. Na primer, na oko 200.000 hektara slabije plodnog zemljišta mogle bi se zasaditi brzorastuće vrste drveća poput vrbe i bagrema, dok bi se na dodatnih 200.000 hektara neplodnog zemljišta mogao uzgajati miskantus, industrijska biljka poreklom iz Kine, koja se koristi prvenstveno za proizvodnju energetske biomase. Ovakva biomasa mogla bi se koristiti u procesima gasifikacije ili u kogenerativnim bioelektranama.

Prema procenama, korišćenjem oko 400.000 hektara za energetske useve mo-

gla bi se proizvesti približno 6,25 TWh električne energije, što predstavlja oko 17 procenata sadašnje bruto proizvodnje električne energije u Srbiji, kao i oko 90 miliona gigadžula, odnosno 25 TWh toplotne energije. Na dodatnih 100.000 hektara neplodnog zemljišta mogao bi se gajiti sirak kao izvor ulja za proizvodnju biodizela, čime bi se teorijski moglo obezbediti oko 30 miliona litara biodizela godišnje. Preostala biomasa nakon ekstrakcije ulja mogla bi se koristiti kao đubrivo za poboljšanje kvaliteta zemljišta ili kao sirovina za proizvodnju bio ili singasa.

U kontekstu dugoročnog tehnološkog razvoja pominju se i čvrsto-oksidni gorivni spregovi i elektrolizeri, poznati kao SOFC i SOE sistemi. Iako se njihova šira primena ne očekuje u narednoj deceniji, ističe se potreba za izradom studija izvodljivosti.

Koji izazovi postoje u realizaciji projekata energetske tranzicije?

- I pored relativno dobro postavljenog zakonskog okvira, u praksi se pojavljuju brojni problemi koji usporavaju realizaciju projekata. Jedan od njih je nedovoljno planiranje elektroenergetske mreže, što je u pojedinim zemljama dovelo do gubitaka energije i nestabilnosti sistema kada su vetroelektrane i solarni parkovi građeni bez adekvatne mrežne infrastrukture. Takođe, prebrza izgradnja ve-

likih kapaciteta bez podrške lokalne zajednice često je rezultirala kašnjenjima ili potpunim blokadama projekata.

Dodatni izazov predstavlja oslanjanje na subvencije bez jasno definisane dugoročne strategije. Privremeni podsticaji i neodrživi tarifni sistemi u nekim slučajevima doveli su do odustajanja investitora ili usporenog razvoja sektora. Uz to, često se potcenjuju troškovi skladištenja energije i balansiranja sistema, iako sama izgradnja proizvodnih kapaciteta nije dovoljna bez stabilne i fleksibilne mreže. Ovaj problem je naročito izražen kod proizvođača koji se oslanjaju na bioobnovljive izvore, pre svega biogas.

Uprkos značajnom tehničkom potencijalu, razvoj biogasnog sektora u Srbiji suočava se sa nizom strukturnih prepreka. Regulatorna nesigurnost i česte izmene sistema podsticaja, aukcijska prodaja energije, kao i nejasni kriterijumi za pristup tržištu biometana, iako su oni predviđeni evropskim standardima, stvaraju neizvesnost za investitore. Administrativni postupci za izdavanje energetske dozvola i dobijanje statusa privilegovanog proizvođača često su spori i komplikovani, dok su zakonski okviri za prikupljanje i korišćenje sirovina nedovoljno razrađeni.

Veliki deo poljoprivrednog otpada ne prikuplja se sistematski, a logistički lanci za stočarski otpad i ostatke iz prehrambene industrije slabo su razvijeni. Uz to, nedostatak preciznih lokalnih procena raspoložive biomase dodatno povećava rizik za ulaganja i otežava planiranje projekata. Investicione barijere dodatno usporavaju razvoj sektora, s obzirom na visoke početne troškove biogasnih kogenerativnih postrojenja, otežan pristup dugoročnim kreditima, manjak garancijskih mehanizama i povremene zastoje u isplati podsticaja.

Poseban problem predstavlja i slabo razvijeno tržište toplotne energije?

- U većini kogenerativnih postrojenja značajan deo proizvedene toplote ostaje neiskorišćen, jer u ruralnim sredinama ne postoje lokalne toplotne mreže, a pravni okvir za prodaju toplotne energije nije jasno i ujednačeno definisan. Uz sve to, nedovoljna edukacija i ograničeni kapaciteti dodatno otežavaju razvoj zelenih projekata. Farmeri i potencijalni investitori često nemaju dovoljno znanja

o ekonomskim i tehnološkim aspektima biogasa, dok je ekspertaska podrška za projektovanje, upravljanje i optimizaciju postrojenja ograničena.

Iako su u Srbiji izgrađeni određeni kapaciteti obnovljivih izvora energije, izuzev hidroenergije njihov udeo i dalje ostaje na nivou od svega nekoliko procenata, što ukazuje da se prelazak na obnovljive izvore u celini odvija sporije nego što bi to bilo neophodno u kontekstu postavljenih ciljeva zelene tranzicije.

Koje vrste investicija smatrate najpotrebnijim za ubrzanje razvoja obnovljivih izvora energije?

- Jedan od ključnih preduslova za brži razvoj obnovljivih izvora energije je povećanje energetske efikasnosti i sistem-ska reciklaža različitih vrsta otpada. Reciklaža metala, plastike, papira, tekstila i organskog otpada direktno doprinosi smanjenju ukupne potrošnje energije i rasterećenju energetskog sistema. Kao ilustrativan primer može biti upotreba otpadne plastične ambalaže u proizvodnji asfalta, gde se dodatkom plastike u količini do deset procenata postižu niži troškovi, veća fleksibilnost asfaltnog sloja i istovremeno smanjuje zagađenje ekosistema mikroplastičnim česticama.

Posebno su značajne investicije u sisteme za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda. Osim što imaju važnu ulogu u zaštiti životne sredine, ovakva postrojenja predstavljaju i stabilan izvor sirovina za rad biogasnih postrojenja, čime bi se deo gradova mogao snabdevati električnom i toplotnom energijom. Kao relativno jeftin i efikasan način dobijanja većih količina biometana je korišćenje deponija, uz obaveznu primenu mera reciklaže. Spaljivanje otpada može dovesti do ozbiljnog zagađenja vazduha i zemljišta zbog emisije toksičnih i kance-

rogenih supstanci, tako da takav pristup ne treba da bude osnova energetskog razvoja.

U oblasti biomase, država treba da uspostavi godišnje planove upravljanja resursima, kojima bi se jasno odvojile količine namenjene energetskoj i prehrambenoj preradi. Paralelno sa tim, kao jedan od prioriteta trebalo bi da bude masovnije korišćenje solarne energije, kako za proizvodnju električne, tako i toplotne energije u domaćinstvima. To podrazumeva jednostavnije procedure za dobijanje statusa povlašćenih proizvođača, razumne državne subvencije i maksimalno smanjenje administrativne dokumentacije.

Važan investicioni pravac je i revitalizacija postojećih reverzibilnih hidroelektrana, kao i ubrzanje izgradnje reverzibilne hidroelektrane „Bistrica“, čije se puštanje u rad prema planovima očekuje 2032. godine, sa ukupnom instalisanom snagom od oko 650 megavata. Uz to, izgradnja vetroparkova i solarnih parkova sa obaveznom baterijskim skladištima energije je neophodna, ali uz vođenje računa o smanjenju buke, zaštiti ptica i drugim ekološkim aspektima rada vetrogeneratora, kao i postavljanje solarnih elektrana na neplodnom zemljištu.

Istovremeno većina ovih investicija je izuzetno skupa i njihov ukupni obim se meri desetinama milijardi evra, zbog čega država teško može sama da ih realizuje bez značajne podrške iz međunarodnih izvora, poput fondova Evropske unije. Zanimljivo je da je najveći broj vetrogeneratora u Srbiji lociran u Vojvodini, što se dovodi u vezu sa blizinom elektrodistributivne mreže i izbegavanjem dodatnih, skupih ulaganja u infrastrukturu koje bi bile neophodne na udaljenijim lokacijama.

 LJILJANA BEGOVIĆ

DRŽAVA I PRIVREDA USKLAĐENI SA EVROPSKIM PRAVILIMA

- Odnos države i privrede prema zelenoj tranziciji u Srbiji formalno je u velikoj meri usklađen sa evropskim pravilima i ciljevima Zelene agende. U prethodnim godinama donet je čitav niz zakonskih akata kojima se uređuje oblast energetike i obnovljivih izvora energije. Zakon o korišćenju obnovljivih izvora energije usvojen je u aprilu 2021. godine, a već tokom 2023. pretrpeo je izmene i dopune koje su stupile na snagu u maju te godine.

Krajem novembra 2024. godine usvojen je i Zakon o izmenama i dopunama Zakona o energetici, koji se delom odnosi i na obnovljive izvore energije. Ovi propisi predstavljaju korak napred u usklađivanju domaćeg zakonodavstva sa evropskim standardima, posebno u segmentu obnovljivih izvora.



KONTO MAG

KNJIGOVODSTVENA AGENCIJA

Krajiška 70
11080 Beograd, Zemun
064/1180609
kontomaggole@gmail.com





Бред пита



Slane pite

- Pita sir
- Pita sir spanac
- Pita sir paprika
- Pita krompir (POSNO)
- Pita pečurke (POSNO)
- Pita kiseli kupus (POSNO)
- Pita pizza (šunka, kačkavalj, pečurke, kečap)

- Pita Zlatiborac (slanina, krompir, sir)
- Pita giro (piletina, burger sos)
- Dimljena piletina (batak, kačkavalj)
- Dimljena butkica (beli luk, rent)
- Bred pita - SPECIJALITET KUĆE
- Pita Cora (belo meso, kačkavalj)

Mantije

- Meso
- Sir

Višnjička 49
11000 Beograd, Palilula
061/1862923

orlicbojana14@gmail.com

www.bredpita011.rs

breddpita011

Slatke pite

- Pita vinja
- Pita vinja vanila
- Pita vinja čokolada
- Pita jabuka
- Pita jafa
- Pita mak

Slatke suve pite

- Pita jabuka
- Pita vinja
- Pita bundeva

Poslastice

- Baklava (orah)
- Urmelica (orah/kokos)



Tecor

Lean & Kaizen consulting

ZNANJE JE SNAGA KOJA NAS POKREĆE

KONSALTING I EDUKACIJA U OBLASTI:

HR-A, MS EXCEL-A,
POSLOVNOG IZVEŠTAVANJA I
UNAPREĐENJA PROCESA POSREDSTVOM
LEAN & KAIZEN METODOLOGIJE

+381 60 686 91 16
office@tecor.rs www.tecor.rs



PROMENA NAČINA RAZMIŠLJANJA O RADU
SA PODACIMA

STABILNI I POUZDANI IZVORI PODATAKA

ELIMINACIJA RUČNIH ZADATAKA I GREŠAKA

OSVEŽAVANJE IZVEŠTAJA JEDNIM KLIKOM

POLJSKE BANKE – VANREDNO DOBRE DIVIDENDE



**Vladan
Pavlović**
Star Finance

Ovdašnji investitori, zagledani su previše u Wall Street. Za to vreme promiču im razne prilike iz šireg okruženja, neuporedivo jeftinije i razumljivije, a koje daju i mogućnost pasivnih prihoda koji nisu za potcenjivanje. Jedan od primera su i listirane poljske banke. Na berzi u Varšavi ih ima čak devet i najveći deo njih nudi dividendu u rasponu od osam do 11 odsto. Takve dividende se retko mogu naći u Evropi, a u SAD još manje. Poljske banke su fundamentalno bolje pozicionirane za srednjoročni rast nego većina drugih banka iz EU prostora.

Uprkos tekućem ciklusu smanjenja domaćih kamatnih stopa i nedavno odobrenoj višoj stopi poreza na profit koja stupa na snagu 2026. godine, poljske banke nude značajan potencijal za investiranje, potkrepljen sa nekoliko strukturnih i cikličnih faktora. U prvom redu je u pitanju održivi izgled rasta obima kredita. Očekuje se generalno da će trenutno snažan zamah kreditiranja ostati trajan tokom narednih pet godina, sa srednjim jednocifrenim godišnjim rastom, koji je podržan snažnim prognozama realnog BDP-a za Poljsku, ojačanim kreditnim kapacitetom domaćinstava, zbog nižih kamatnih stopa, rasta plata i niskih postojećih kreditnih obaveza. Takođe, tamošnje banke su povećale obim hedžinga kamatnih stopa putem struktura poreskih stopa, dok je oko 30-35 odsto imovine sektora uloženo u obveznice - jedan od najvećih udela u Evropi. Oba faktora bi trebalo da ublaže kompresiju marže zbog nižih kamatnih stopa.

Uslovi za dalji rast operativnih prihoda i profita kod poljskih banaka, dakle, nesumnjivo postoje. Paralelno, čvrsti kapitalni baferi omogućavaju atraktivne dividende. Adekvatnost kapitala u celom sektoru ostaje snažna, omogućavajući bankama da održe visoke stope isplate uprkos ubrzanom rastu kredita. Trenutni prinosi od dividendi su u visokim jednocifrenim brojevima, pri čemu odabrana imena nude potencijalne

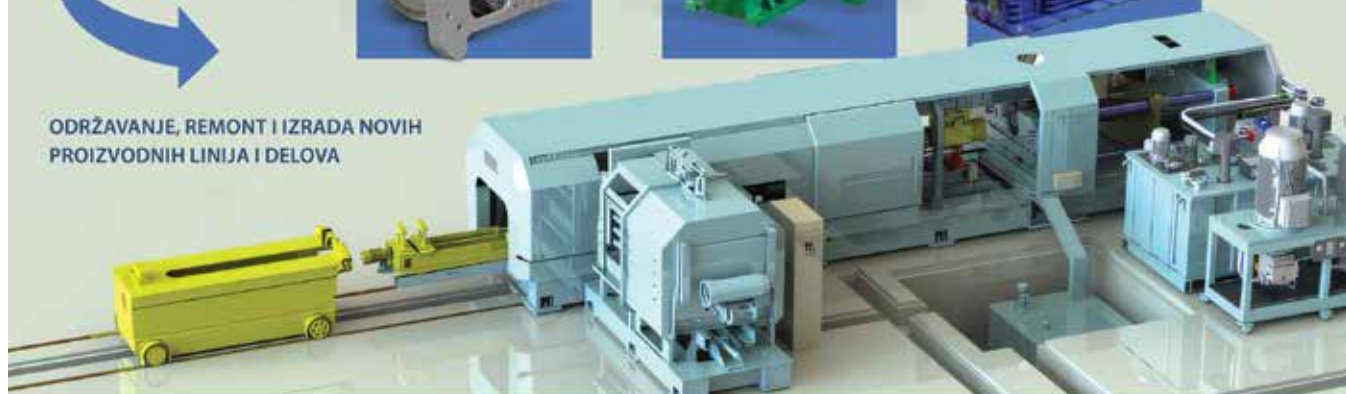
dvocifrene prinose poput Alior Banke. Postoji i još jedna specifičnost poljskog bankarskog sektora, a to je rešavanje pitanja hipotekarnih kredita u švajcarskim francima. Očekuje se da će se dugotrajna saga o kreditima u švajcarskim francima – stalni faktor koji utiče na raspoloženje investitora – završiti, uklanjajući višak sudskih sporova i pomažući u apsorbovanju negativnog uticaja na zaradu od predstojećeg povećanja poreza na dobit. Uticaj više stope poreza na dobit u sektoru za period 2026-2027. godine postoji, ali nije preterano negativan. Porez na bankarske profite će biti smanjen za deset odsto u 2027. godini i za dodatnih deset odsto u 2028, a tržište je već zaračunalo ove podatke u trenutne valuacije banaka.

Ciklus postepenog smanjenja kamatnih stopa i dalje traje, ali je već pri kraju, pa će neto kamatni prihod u sektoru verovatno pasti za samo jedan odsto u 2026. godini i 1,5 odsto u 2027. godini. Međutim, postoji i nekoliko faktora koji bi mogli doneti pozitivna iznenađenja u pogledu prihoda od kamata.

Prvo, hipoteke sa fiksnom kamatnom stopom na pet godina sada čine 25-35 odsto hipotekarnog portfelja, sa otprilike 90 odsto novih kredita sa fiksnom kamatnom stopom na pet godina – što značajno povećava otpornost prihoda banaka tokom ciklusa ublažavanja. Drugo, banke zadržavaju 50-100 baznih poena prostora za smanjenje troškova depozita u 2026. godini. Treće, strmija kriva prinosa i kontinuirano produženje takozvanog trajanja (duration) u značajnim portfolijima obveznica, po prinosima od 3,9 do 4,1 odsto – trebalo bi da podrže prihode od plasmana u ovaj vid imovine. Banke koje trenutno nude najbolje buduće dividendne prinose su Alior (8-9 odsto), PKO BP (8-8,5 odsto), Handlowy (10-12 odsto), BNP Paribas (8-10 odsto), Pekao (8-10 odsto), Santander BP (9-10 odsto). Na kraju, treba pomenuti da je kurs zlota (PLN) poslednjih deset godina oscilirao između 25 i 27 dinara.



ODRŽAVANJE, REMONT I IZRADA NOVIH
PROIZVODNIH LINIJA I DELOVA



Mileve Marić Ajnštajn 54/24 11070 Beograd, Novi Beograd 011/6128655, 062/425934 mdcidoobgd@gmail.com www.mdcidoo.rs



POLJOSAVET LOZNICA

POLJOPRIVREDNA SAVETODAVNA I STRUČNA SLUŽBA

Slobodana Penezića bb
15300 Loznica
015/7883-760
poljosavet@mts.rs
www.poljosavet.rs

FEM PLUS HIDROIZOLACIJA OBJEKATA



Mrakovička 7 11090 Beograd, Rakovica

062/1088028

milicapopovicfem@gmail.com

PADAJU DOMINE



**Aleksandar
Matanović**

vlasnik kripto
menjačnice ECD

Januar 2024. Ulazak jedanaest bitcoin ETF-ova na Wall Street označava početak nove ere za bitcoin, ere potpunog legitimiteta u svetu tradicionalnih finansija. Talas je predvodio BlackRock, inače najjača institucija za upravljanje kapitalom na svetu. Njihov bitcoin ETF (IBIT) je po mnogim parametrima najuspešniji ETF ikad lansirani na nekoj berzi.

Dok je BlackRock sa bitcoinom obarao rekorde na Wall Streetu, njihov najbliži pratilac - Vanguard je odlučio da svoje klijente poštedi rizika koje najjača kriptovaluta sa sobom nosi. Drugi najveći aset menadžer na svetu, poznat po konzervativnijem pristupu investiranju, dugo je bio među najglasnijim kritičarima kriptovaluta. Međutim, mnogi su tako počeli... uostalom i direktor BlackRocka je svojevremeno bio izuzetno oštar prema bitcoinu. Ispostavilo se, po ko zna koji put, da je neprikosnoveni kralj među kriptovalutama kao tiha voda koja breg roni. Pa onda pređe na sledeći breg i tako dalje...

Vanguard je konačno prihvatio neminovnost i omogućio trgovanje bitcoin ETF-ovima na svojoj platformi. Preko 50 miliona klijenata i više od 11 biliona dolara kapitala sada ima direktan pristup bitcoinu. Kao što sam već pomenuo, Vanguard je poznat kao nešto oprezniji i njihovi klijenti su generalno manje skloni riziku. Otvaranje vrata ka bitcoinu dodatno naglašava opštu promenu percepcije najstarije kriptovalute kao nečega što više nije samo za špekulante, već i nešto što treba biti deo dugoročnog portfolija.

Nekada su se portfolio menadžeri i finansijski savetnici mučili da objasne zašto imaju bitcoin u svojoj ponudi. Danas se svi više muče da objasne zašto nemaju. Šta god ko privatno mislio o bitcoinu, ako je u tom poslu, u jednom trenutku

pritisak tržišta postaje dovoljno veliki da dodavanje bitcoina u ponudu ne predstavlja samo način da se dođe do novih klijenata, već i nuždu da bi se zadržali postojeći.

Danas u svetu postoji blizu 100 bitcoin ETF-ova i blizu 100 kompanija kojima je praktično glavni poslovni model da akumuliraju što više bitcoina (Bitcoin Treasury Companies). Velika većina toga se pojavila u poslednje dve godine. Uprkos mnogim pozitivnim signalima, cena bitcoina je po mnogima iznenađujuće malo porasla u tom periodu. Deo objašnjenja leži u tome što je određeni procenat „veterana” odlučio da proda svoje velike rezerve koje su nekada davno kupljene za smešan novac. Zašto baš sada?

Dva su osnovna razloga: Zbog ulaska institucija na tržište likvidnost je značajno porasla, pa se desetine hiljada bitcoina mogu prodati za kratko vreme praktično bez uticaja na cenu. Drugi razlog je skok cene do 100.000 dolara, što je za mnoge bila psihološka granica na kojoj su odlučili da su dovoljno čekali. Ne zato što ne veruju da bitcoin može još da raste, već zato što i na toj ceni već imaju više novca nego što će im ikada trebati. Neki su prodajom bitcoina postali milijarderi, nakon što su pre 15 godina uložili nekoliko hiljada u nešto što je tada delovalo kao potpuna ludost.

Umesto što se ljutimo na njih, jer trenutno ne daju ceni da poraste koliko očekujemo, treba da im se divimo na strpljenju i viziji. Ti prvi „veliki” (za to vreme svakako) investitori u bitcoin su odgovorni za to što se cena pre petnaestak godina odlepila od nule i krenula na put bez presedana. Mnogi od njih idu u zasluženu penziju, a štafetu preuzimaju BlackRock, Vanguard i slični. Možda to nije put koji smo želeli za bitcoin, ali je put koji verovatno nismo mogli izbeći. Cena uspeha.

TEHNO-EKONOMIK

PROJEKTOVANJE
I PROIZVODNJA
ŠKOLSKOG
NAMEŠTAJA

Brace Lazic 104
11511 Obrenovac, Zvečka
+381 (0) 11 8723 465
+381 (0) 64 1593 497
+381 (0) 064 3600 992
office@tehnoekonomik.com
www.tehnoekonomik.com



proizvodnja mlečnih proizvoda,
meda i pečuraka

Starovlaška 2
19233 Boljevac, Podgorac

0668171605 darovirtnja@gmail.com
darovirtnja



MINI-COOP 2012

**Pripremna
gradilišta**

Petra Drapšina 37, 26220 Kovin
063/ 517 824
minikoop@cat.rs

**Izgradnja
stambenih i
nestambenih
objekata**



ERA SOLO OSNIVAČA: KAKO „BIZNIS“ LJUDI SADA GRADE STARTAPE BEZ PROGRAMERA I VELIKIH BUDŽETA



Filip Ilić

Innovation Ecosystem
Program Manager, ICT
Hub

Šta ako vam kažem da će u narednim godinama veliki broj novih tehnoloških startapa pokretati upravo ljudi iz biznisa, bez tehničkih timova, velikih budžeta i meseci čekanja? Pre samo nekoliko meseci ova ideja bi zvučala nerealno. Danas, zahvaljujući napretku veštačke inteligencije i konceptu koji se popularno naziva „vibe coding“, ona postaje dostupna mnogo širem krugu preduzetnika nego ikada ranije.

Ovo nije priča o tome da programeri postaju manje važni. Naprotiv, tehnološka scena nikada ne bi postojala bez njihovog znanja. Ovo je priča o promeni pravila igre. Prvi put u istoriji ljudi iz biznisa mogu samostalno da pretvore svoju ekspertizu u funkcionalan digitalni proizvod, i to brže nego što je tržište ikada dozvoljavalo.

Ako ste gledali seriju Silicon Valley, sećate se te klasične slike: ekipa programera u garaži, pizza kutije, redovi koda i noćni maratoni developmenta. To je bila jedina formula. Ali šta ako niste imali tu ekipu? Šta ako ste razumeli problem koji treba rešiti, ali niste znali C++ ili Python?

Godinama je najveća prepreka za biznis preduzetnika bio početak.

Ideja nije bila problem. Ni poznavanje tržišta, ni kontakti, ni dubinski uvidi u industriju. Ali pretvaranje ideje u proizvod uvek je zahtevalo jak tehnički tim ili ozbiljan budžet. Ako niste bili programer, morali ste da pronađete koosnivača koji jeste, da ubedite developere da uđu u rizičnu ranu fazu projekta, ili da izdvojite desetine hiljada evra, često više nego što početnik ima.

Danas se ta Silicon Valley formula menja. Više nije slučaj da isključivo ekipa inženjera u garaži programira nešto bez posebnog domenskog znanja. Biznis ljudi se uključuju u igru, i to ne kao oni koji „imaju ideju“, već kao oni koji mogu da izgrade prvu verziju proizvoda. Zbog toga što su mnoge dobre ideje decenijama ostajale zaključane u fiokama.

AI je tu dinamiku potpuno preokrenuo. Ne tako što je „zamenio“ programere, već tako što je izgradnju prvih verzija proizvoda učinio pristupačnom svima.

Vibe coding je termin koji opisuje novu generaciju AI alata za programiranje koji ne zahtevaju tehničko predznanje. Umesto da morate razumeti kod, arhitekturu ili složenu logiku, dovoljno je da jasno opišete šta želite, kako treba da izgleda, šta treba da radi, kakav utisak treba da ostavi na korisnike. Alat zatim generiše tehničku strukturu umesto vas.

Umesto klasičnog procesa koji traje nedelje ili mesece, danas možete da:

- Opišete željenu funkcionalnost prirodnim jezikom
- Dobijete kompletan prototip za sat-dva
- Testirate ga sa pravim korisnicima istog dana
- Izmenite ga na licu mesta prema povratnim informacijama

Rezultat? Biznis osnivači više ne zavise od dugih razvojnih ciklusa. Mogu da se oslone na sopstvenu ekspertizu i da je pretoče u proizvod bez čekanja. Programeri,

naravno, ostaju ključni kada proizvod krene da raste, za izgradnju kvalitetnog, skalabilnog i sigurnog sistema.

Do sada je sve počinjalo od tehnologije. Ako je nešto bilo teško napraviti, teško je i dolazilo na tržište. Danas se prioritet pomerio sa tehnologije na razumevanje problema. A tu ljudi iz biznisa imaju ogromnu prednost. Oni godinama žive industriju iznutra. Razumeju kako korisnici zapravo razmišljaju i šta im stvarno treba. Znaju gde nastaje vrednost, poznaju praznine u procesima, vide nelogičnosti na tržištu i prilike koje su nevidljive spolja. To su uvidi koje ne možete naučiti na kursu niti pročitati u knjizi, oni dolaze jedino iz iskustva.

Kada takvo znanje spojite sa alatima koji vam omogućavaju da za nekoliko dana izgradite prototip, stvara se istorijska prilika. Ljudi koji razumeju tržište prvi put mogu sami da naprave proizvod i odmah ga testiraju.

To ne smanjuje značaj programera. Kada proizvod počne da raste oni postaju ključni igrači u daljem razvoju i skaliranju. Ali u ranoj fazi, kada se validira ideja i grade prve verzije, fokus se prebacuje na biznis umeće i sposobnost brzog testiranja pretpostavki.

Prva promena - ulazna barijera se drastično smanjuje. Ono što je nekada koštalo desetine hiljada evra i zahtevalo tim, sada možete napraviti uz nekoliko alata i dobro definisanu ideju.

Druga promena - validacija se ubrzava. Umesto meseci čekanja, prve potvrde korisničkog interesovanja možete dobiti za nekoliko dana.

Treća promena - prostor za eksperimentisanje postaje mnogo veći. Ranije ste imali ograničen broj pokušaja pre nego što vam ponestane resursa. Danas možete testirati mnogo ideja, mnogo brže i mnogo jeftinije.

Četvrta promena - pojavljuje se nova generacija solo osnivača. To nisu ljudi koji žele da zamene tehničke timove, već oni koji žele da brže dođu do prve verzije, do korisnika i do dubljeg uvida, pre nego što angažuju programere za ozbiljan razvoj.

Peta promena - raste broj malih, profitabilnih mikro-startapa koji ne ciljaju milijarde, već stabilan prihod. Takvi poduhvati su ranije bili teško ostvarivi jer su razvoj i održavanje bili skupi. Sada su sasvim realna opcija.

Ako posmatramo trendove, jasno se vidi da tehnologija postaje sve pristupačnija, a znanje o korisnicima i domenski uvidi postaju sve vredniji. To znači da će ljudi iz biznisa imati sve veći uticaj u ranoj fazi stvaranja proizvoda. Ne zato što su „bolji“ od programera, već zato što AI uklanja barijeru koja ih je decenijama držala izvan procesa građenja.

Upravo ta kombinacija - biznis uvid plus AI asistiranje građenje plus kasniji tehnički razvoj, biće osnov novog talasa inovacija. Sve što je potrebno danas je poznavanje problema koji rešavate, jasna vizija proizvoda i spremnost da probate. Tehnologija više nije prepreka, ona je postala alat. Pitanje više nije „da li mogu da napravim“, već „da li znam šta treba da napravim i za koga“. A ako ste stigli do kraja ovog teksta verovatno već znate odgovor na to pitanje. Ostaje samo da počnete.



SPECIJALISTIČKA OFTALMOLOŠKA ORDINACIJA

DR. INDIĆ

ODREĐIVANJE VIDNOG POLJA
TERAPIJA I PRAĆENJE OBOLJENJA OČIJU
MANJE HIRURŠKE INTERVENCIJE
OBRADA DIOPTRIJSKIH SOČIVA SVIH VRSTA

Branka Radičevića 12-14 22300 Stara Pazova
063/8185216
nadezda.indjic@gmail.com
www.drindjic.com



Mladena Stojanovića 15
21234 Bački Jarak
062/1970976
zoric86milana@gmail.com
lunamzcvccara



Južni bulevar 176
11050 Beograd
063/319174
srdjan@koani.rs
www.koani.rs

IZVOĐENJE
PROJEKTOVANJE
STRUČNI NADZOR
LEGALIZACIJA
SVE VRSTE VEŠTAČENJA



PCI

Power of
Communication
Institute

NLP Treninzi
Specijalizovani Treninzi
Coaching
PCI za Kompanije
NLP za decu i roditelje

Nikolaja Krasnova 6
11000 Beograd, Vračar
finansijske 069 11 222 51
info 069 11 222 72
finansijske@pci.rs
www.pci.rs

Uspeh se može naučiti.



Petra Drapšina 8 24000 Subotica
061/2876354

www.thaiapsarah.net

www.thaiapsarah.com

 Apsarah Thai massage&spa Subotica
 thai_massage_apsarah_subotica



Nectarios
CLEANING

ČIŠĆENJE I ODRŽAVANJE PROSTORA

ČIŠĆENJE NAMEŠTAJA

MAŠINSKO PRANJE

MAŠINSKO ČIŠĆENJE ZGRADA

GENERALNO ČIŠĆENJE KROVOVA, HALA,

DVORIŠTA, RAMPI

- jednokratno čišćenje / mesečna održavanja

Braće Trinić 164, +381 63 55 16 91, +381 63 49 73 77, +381 64 47 76 23, info@nectarios.rs



PRILIKE ZA INVESTITORE SREDNJEG RANGA

ŠTA SE VIŠE ISPLATI – NEKRETNINE ILI TRŽIŠTE KAPITALA?

NA DOMAĆEM I REGIONALNOM TRŽIŠTU SVE JE VIŠE OPCIJA ZA ULAGANJE, SA POVEĆANJEM BROJA UČESNIKA KOJI SU SPREMNI DA IZDVOJE IZMEĐU 100.000 I MILION EVRA. ČINI SE DA „SLAMARICA“ VIŠE NIJE OPCIJA ZA ŠTEDNJU, ALI SAD SE POSTAVLJA PITANJE KAKO NAJBOLJE UMNOŽITI STEČENI NOVAC

Aktuelne cene nekretnina u Srbiji i regionu pokazuju umerenu, ali postojanu tendenciju rasta, posebno u gradovima. Indeks cena stambenih objekata u Srbiji skočio je u drugom kvartalu 2025. godine za oko pet, šest odsto na godišnjem nivou, dok prosečne cene u Beogradu variraju, pa dostižu (i prestižu) cenu od nekoliko hiljada evra po kvadratu, u zavisnosti od lokacije.

Takav rast, u kombinaciji sa relativno ograničenom ponudom kvalitetnih novih stanova u centralnim zonama, često čini nekretnine atraktivnim za investitore koji traže očuvanje kapitala i stabilan – ako ne i visok – višegodišnji prinos kroz iznajmljivanje.

Nasuprot tome, tržište kapitala u Srbiji ostaje malo i slabo likvidno: tržišna kapitalizacija Beogradske berze je skromna u odnosu na veličinu domaće ekonomije, promet je ograničen, a broj velikih, likvidnih emisija vrlo mali, što otežava ulagačima brzu kupoprodaju ili diverzifikaciju unutar domaćeg tržišta. To znači da za investitore srednjeg ranga (100.000-1.000.000 evra) direktno investiranje u lokalne akcije nosi veći tržišni i likvidnosni rizik – makar dok se ne ojača ponuda i dok se ne pojave veći institucionalni igrači.

Ovo je, ukratko, bila i zajednička poruka učesnika panela „Capital Markets vs. Real Estate“ na ovogodišnjem SEE NPL + Finance forumu održanom 29. novembra u Beogradu.

Obveznice i državne hartije Srbije nude realne prihode i relativnu sigurnost u odnosu na akcije. Prinosi na

dinarske državne obveznice poslednjih aukcija pokazuju nivo koji može da bude konkurentan (ne naročito visok, ali stabilan) u poređenju sa očekivanim neto najamninama i troškovima držanja nekretnina.

Za investitore koji traže likvidniju alternativu nekretninama, kombinacija državnih korporativnih obveznica, eventualno regionalnih ETF-ova i likvidnijih akcija na većim evropskim berzama često predstavlja bolji odnos rizika i likvidnosti nego oslanjanje isključivo na domaće akcije.

Berza „na izdisaju“

Nenad Gujaničić, glavni broker u brokerskoj kući Momentum Securities, naglasio je da se „investirana štednja naših građana procenjuje na 70-80 milijardi evra – većina je uložena u gradnju, a četvrtina te sume u finansijsku štednju u bankama, dok tek sitni udeo investira u hartije od vrednosti. Pošto je Beogradska berza praktično propala, korisnici su se umnogome okrenuli akcijama u inostranstvu, što samo po sebi nije loše, ali je suštinski sa jako male investitorske baze.“

Razlozi za to što je tržište kapitala u Srbiji i dalje nerazvijeno su višestruki: premali broj listiranih kompanija, visok udeo bankarskog finansiranja naspram tržišnog, regulatorne i infrastrukturne prepreke, kao i ograničena kultura investiranja.

Međutim, postoji prostor za promenu – reforme koje povećaju transparentnost, razvoj tržišta obveznica, stimulansi za IPO-e i veći priliv stra-



nog privatnog kapitala (PE/VC) mogli bi tokom nekoliko godina značajno poboljšati likvidnost i ponuditi bolju alternativu nekretninama.

Dakle, za investitore srednjeg ranga u ovom trenutku razumna strategija je diverzifikacija – jedan deo uložiti u nekretnine na atraktivnim mikrolokacijama zbog očuvanja vrednosti i potencijala najma, a ostatak u likvidnije komponente tržišta kapitala kroz kombinaciju državnih obveznica, regionalnih (ili globalnih) ETF-ova i pažljivo odabranih akcija ili fondova koji mogu da ponude rast i zaštitu protiv inflacije.

FOTO - SEE NPL + FINANCE FORUM



Milan Horvat, Vladimir Đorđević i Nenad Gujanić

- Iako banke jesu tradicionalno više okrenute privatnoj štednji, diverzifikacija je jako bitna kako bi klijenti mogli da imaju više opcija – podela ulaganja na 'ciglu' ili 'hartiju' ne mora da bude isključiva, nego da podrazumeva i jedno i drugo – rekao je Vladimir Đorđević, direktor odeljenja za investiciono bankarstvo i kastodi usluge u NLB Komercijalnoj banci.

Rast investicionih fondova

Na tržištu Srbije danas posluje više vrsta investicionih fondova, koji se

razlikuju prema strukturi ulaganja i nivou rizika. Najzastupljeniji su fondovi tržišta novca, koji sredstva plasiraju u kratkoročne, niskorizične instrumente poput državnih zapisa i depozita, i namenjeni su konzervativnim ulagačima. Značajan deo tržišta čine i obveznički fondovi, fokusirani na državne i korporativne obveznice, dok su mešoviti fondovi kombinacija akcija i obveznica, sa ciljem postizanja umerenog prinosa uz kontrolisan rizik.

Na drugom kraju spektra nalaze se akcijski fondovi, koji najveći deo imo-

vine ulažu u akcije domaćih i stranih kompanija i samim tim nose veći rizik, ali i potencijalno veći prinos. Pored njih, u Srbiji postoje i alternativni fondovi, uključujući fondove koji ulažu u nekretnine, privatni kapital ili specifične sektore, kao i ETF-ovi, koji su poslednjih godina u porastu, iako još uvek čine manji deo ukupnog tržišta.

Nagli rast investicionih fondova u Srbiji u poslednjih nekoliko godina ima više uzroka, pre svega makroekonomskih. Period niskih kamatnih stopa, a zatim i njihove nagle prome-



FOTO: FREEPK



ne, značajno su umanjili atraktivnost klasične štednje u bankama, pa su građani i kompanije počeli da traže alternativne načine da očuvaju i uvećaju kapital. Istovremeno, prethodni ciklus rasta inflacije podstakao je interesovanje za instrumente koji nude potencijalno veće prinose od oročene štednje.

Prema rečima Vladimira Đorđevića, iako investicioni fondovi na našem tržištu postoje već više od 20 godina, fascinantno je njihov rast u poslednje godine.

- Mladi investitori donose promene i prelivanje iz tradicionalne štednje u

ovakvu vrstu ulaganja. Naredne godine obeležiće sve veći izbor alternativa za ulaganje, a taj talas će morati da predvode banke sa svojim ponudama – istakao je Đorđević.

Kako kaže, danas ulaganje u fondove čini oko 12 odsto ukupne štednje građana, a pre nekoliko godina je ono iznosilo tek oko četiri odsto.

Na njegove reči nadovezao se Milan Horvat, izvršni direktor hrvatske Fime, sa više od 30 godina iskustva na tržištu kapitala, konstatacijom da „starije generacije ne znaju da ulažu, dok se mlađe same edukuju“.

- Ključni događaj koji je pokrenuo masovno ulaganje građana Hrvatske na tržištu kapitala desio se početkom 2023. godine kada je država izdala takozvane građanske obveznice. Evropska centralna banka je finansirala domaće banke sa oko četiri odsto, što je njima bilo jako povoljno. Izvan svih očekivanja dogodio se bum – 1,33 milijardi evra štednje građana pretvorilo se preko noći u obveznice, i to je svima otvorilo oči. Danas se procenjuje da 50.000-60.000 građana Hrvatske na ovaj način drži svoju štednju – napomenuo je Horvat.



MARKO MILADINOVIĆ



VIZAS

SPECIJALISTIČKA RADIOLOŠKA ORDINACIJA

ULTRAZVUČNI PREGLEDI STOMAKA
VRATA, ŠTITASTE ŽLEZDE, DOJKI,
TESTISA, ZGLOBOVA, MEKIH TKIVA,
DOPPLER KRVNIH SUDOVA
VRATA, NOGU, RUKU

Vardarska 7 22320 Indija
022/556240 062/556350
cincakz@gmail.com

decor
FOIL

Meštrovićeva 42/9
11010 Beograd, Voždovac

063/ 10 70 747

 decor_foil_doo
decorfoil@gmail.com

3D PVC folija za
vakuum i
membranske prese
2D CLPL folija
3D i 1D PET folije
Mineralnoakrilne ploče

CEBAC KONFERENCIJA „SERBIA INVESTMENT COMPASS“ U BEOGRADU

SRBIJA IMA REALNU ŠANSU ZA UBRZANI EKONOMSKI RAST VOĐEN INOVACIJAMA

ZEMLJA IMA MOGUĆNOST DA DEFINIŠE NOVU RAZVOJNU ETAPU, ONU U KOJOJ SU INOVACIJE, ODRŽIVOST, TEHNOLOŠKI NAPREDAK I STABILNO POSLOVNO OKRUŽENJE KLJUČNI POKRETAČI RASTA. DA BI SE Taj POTENCIJAL U POTPUNOSTI OSTVARIO, NEOPHODNO JE UNAPREDITI REGULATORNII OKVIR, MODERNIZOVATI PRISTUP PODRŠCI INOVACIJAMA I TEHNOLOGIJAMA, UBRZATI REFORMU STRUČNOG OBRAZOVANJA I KREIRATI POLITIKE KOJE PRATE RITAM UBRZANIH EKONOMSKIH PRILIKA



FOTO: GORAN ZLATKOVIC

Serbia Investment Compass

Srbija ima jedinstvenu priliku da definiše novu fazu razvoja zasnovanu na održivosti, inovacijama, visoko kvalifikovanoj radnoj snazi i stabilnom poslovnom okruženju. Postizanje ovog cilja zahteva snažne politike, jasne regulative i savremen pristup tehnologiji i stručnom obrazovanju.

CEBAC je spreman da podrži ovaj proces i pomogne u uklanjanju prepreka kako bi se oslobodio puni potencijal srpske ekonomije, poruka je konferencije koju je Savet evropskih poslovnih aso-

cijacija i bilateralnih komora (CEBAC) organizovao 4. decembra u Ambasadi Italije u Beogradu.

Cilj konferencije koja je okupila brojne zvaničnike i visoke predstavnike srpskih i evropskih institucija, diplomatske i biznis zajednice, poslovnih lidera i finansijskih institucija, bio je da pruži sveobuhvatan uvid u ključne faktore koji oblikuju savremeno investiciono okruženje u Srbiji.

Doneo je analizu aktuelnih i budućih investicionih trendova, predstavljanje novih finansijskih instrumenata, razmatranje uloge inovacija kao pokretača rasta i konkurentnosti, kao i identifikaciju glavnih prilika i izazova za privlačenje investicija u narednim godinama.

- Srbija ima mogućnost da definiše novu razvojnu etapu, onu u kojoj su inovacije, održivost, tehnološki napredak i stabilno poslovno okruženje ključni pokretači rasta. Da bi se taj potencijal u potpunosti ostvario, neophodno je unaprediti regulatorni okvir, modernizovati pristup podršci inovacijama i tehnologijama, ubrzati reformu stručnog obrazovanja i kreirati politike koje prate ritam ubrzanih ekonomskih prilika. CEBAC ostaje posvećen ovom procesu - istakla je Silvija Rakić, generalni sekretar CEBAC-a.

Luka Gori, ambasador Italije u Srbiji, naveo je da je italijansko prisustvo u Srbiji i istorijsko i značajno.

- Sa gotovo četiri milijarde evra investicija, oko 1.200 registrovanih italijanskih kompanija, Italijom kao trećim najvećim trgovinskim partnerom i robnom razmenom koja je zaključno sa

septembrom 2025. dostigla 3,5 milijardi evra (rast od osam odsto), dok je u 2024. iznosila 4,5 milijardi evra. Trenutna faza kroz koju zemlja prolazi predstavlja i izazov i priliku, a Italija stoji uz svoje kompanije, podržavajući ih širokim spektrom instrumenata i inicijativa - naveo je ambasador Gori.

Delegacija EU u Srbiji stoji spremna da podrži CEBAC, mladi poslovni savet, u jačanju njegove uloge kao platforme za dijalog o ekonomskim politikama i za koordinaciju pitanja koja se tiču poslovnog okruženja, EU investicija i primene EU standarda u Srbiji.

- Budućnost Srbije i Zapadnog Balkana jeste u Evropskoj uniji, a vreme za ulaganja, reforme i rast je sada. EU je ovde da zajedno sa Srbijom krene ovim putem, kao njen najveći investitor, njen najveći trgovinski partner i njen najbliži ekonomski saveznik - istakao je ambasador Andreas von Bekerat.

On je poručio da je pristupanje Srbije Evropskoj uniji u zajedničkom interesu evropskih kompanija, jer EU integracije donose viši nivo pravne sigurnosti, stabilnosti i predvidljivosti za investitore.

Posebnu pažnju učesnika skupa privukla je analiza ekonomskih prilika na koje se fokusirao Paskvale De Miko, šef Sektora za evropske integracije i ekonomiju u Delegaciji EU u Srbiji.

Srbija u tranziciji

Predstavnici finansijskog sektora ocenili su da se Srbija nalazi u važnoj tranzicionoj fazi - od ekonomije zasnovane na rad-



FOTO: GORAN ZLATKOVIC

PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA, ENERGETIKA I LOGISTIKA U FOKUSU

Silvija Rakić, generalni sekretar CEBAC-a, kaže za Biznis.rs da Savet u 2026. godini vidi nekoliko sektora kao prirodne nosioce saradnje između Srbije i evropskih zemalja, pre svega zbog njihove snažne povezanosti sa evropskim lancima vrednosti i prioritetima EU ekonomske politike.

- Na prvom mestu je prerađivačka industrija sa većom dodatnom vrednošću, gde su evropske kompanije već duboko integrisane kroz proizvodne i dobavljačke mreže u Srbiji. Trendovi jačanja otpornosti lanaca snabdevanja i približavanja proizvodnje evropskom tržištu dodatno povećavaju značaj Srbije u ovom kontekstu.

Energetika, posebno obnovljivi izvori energije, energetska efikasnost i prateća infrastruktura, biće jedan od ključnih stubova saradnje. Zelena tranzicija više nije pitanje reputacije, već direktan uslov konkurentnosti na EU tržištu, dok energetska stabilnost i usklađivanje sa evropskim standardima postaju presudni za industrijski razvoj.

Značajan potencijal vidimo i u logistici i infrastrukturi, uključujući intermodalna rešenja i modernizaciju transportnih koridora, kao i u IT i digitalnim uslugama koje sve više podupiru industrijsku transformaciju, inovacije i razvoj visokovrednih usluga.



DOGAĐAJI: CEBAC KONFERENCIJA „SERBIA INVESTMENT COMPASS“ U BEOGRADU



FOTO: GORAN ZLATKOVIĆ

Silvija Rakić



FOTO: GORAN ZLATKOVIĆ

no intenzivnoj proizvodnji ka projektima više vrednosti, automatizaciji, mašinskoj industriji i naprednim tehnologijama.

Iako su lokalne kompanije snažno prisutne u poljoprivredi, preradi i turizmu, tehnološki sektor još nema dovoljno domaćih proizvođača, posebno u oblastima poput elektronike, mašinogradnje i komponenti za OEM industriju, ocenjeno je na jednom od tri panela.

- Lokalne firme treba da razvijaju sopstvenu tehnologiju i sopstveni IP u Srbiji. U suprotnom, profit ostaje van zemlje, a uloga domaće privrede ograničena na radnu snagu - poručeno je.

Kao ključne prepreke navedeni su spor i složen proces izdavanja licenci i dozvola, čime se početak proizvodnje u mnogim slučajevima pomera za godinu do dve.

Tokom tri panel disusije istaknuto je da Srbija ima priliku da razvija ekonomiju zasnovanu na inovacijama, održivosti i tehnološkom napretku.

Panelisti su naglasili da diverzifikacija finansijskih instrumenata, kao što su mini-bondovi i zelene obveznice, može podstaći rast preduzeća, dok je inovacija postala nužnost.

MARKO ANDREJIĆ

RVB TIM 88

**ZAPOSŁJAVANJE SEZONSKIH
RADNIKA**

SVE VRSTE POSLOVA

Branimira Ćosića 2 21000 Novi Sad

064/2018830

rvb.tim.88@gmail.com



Dragiše Brašovana 14 d
21000 Novi Sad

063/ 81 55 755
021/ 63 50 895

info@fornix.rs
www.fornix.rs

TEHNIČKA PODRŠKA ZA UČENJE NA DALJINU

Administracija i tehnička podrška
Razvoj digitalnih nastavnih materijala
Individualne i grupne obuke



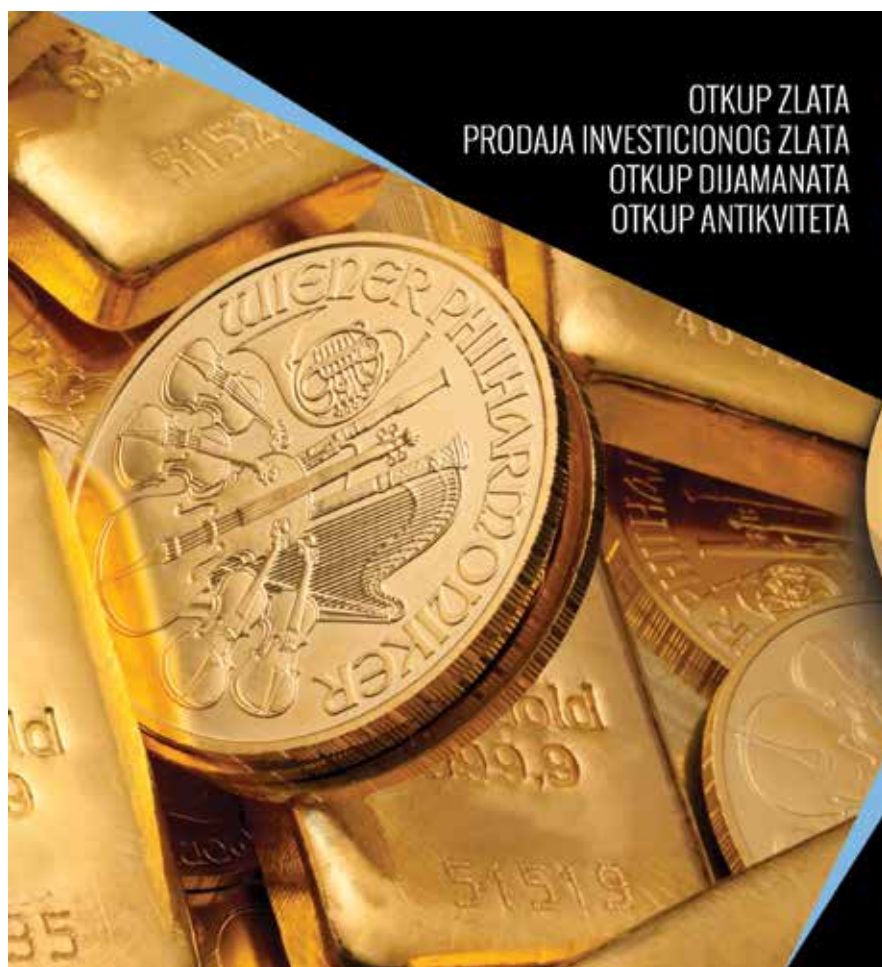
OTKUP ZLATA
PRODAJA INVESTICIONOG ZLATA
OTKUP DIJAMANATA
OTKUP ANTIKVITETA

DOK

INVEST

VIŠE OD 10
LOKACIJA U BEOGRADU
NAJPOVOLJNIJE OTKUPNE
CENE ZLATA

Bulevar Despota Stefana 47
Beograd
011 334 53 53 063 22 29 35
zlataradok@gmail.com
www.dokinvest.com



DAME SVE ODLUČNIJE DA SE UHVATE U KOŠTAC SA PREDUZETNIŠTVOM

NAJVEĆE IZGLEDE ZA USPEH IMAJU STARTAPI KOJE OSNIVAJU VISOKO OBRAZOVANE ŽENE OD 40 GODINA

ADMINISTRACIJA VEZANA ZA PORESKA REŠENJA I UVERENJA ZA GOTOVO POLOVINU PREDUZETNIKA PREDSTAVLJA NAJVEĆI IZAZOV, A PRATE GA SLOŽENI RADNO-PRAVNI PROPISI I PARAFISKALNA OPTEREĆENJA. VEĆINA BIZNISA (85 ODSTO) POKREĆE SE IZ LIČNIH SREDSTAVA, DOK SE ZA DALJI RAZVOJ NAJČEŠĆE OSLANJAJU NA SOPSTVENU DOBIT (64 PROCENATA)

Svake godine u Srbiji se otvori veliki broj preduzetničkih radnji, ali se gotovo jednako brzo i zatvaraju. Prema podacima Agencije za privredne registre (APR), u Srbiji je u decembru 2025. godine bilo aktivno 370.984 preduzetnika.

Trend rasta novih registracija ukazuje na sve veću motivaciju ljudi da preuzmu rizik i uđu u sopstveni biznis, bilo zbog želje za samostalnošću, bilo zbog nedostatka stabilnih radnih mesta. Međutim, paralelno sa ovim rastom postoji i stabilno visok broj gašenja preduzetničkih radnji. Podaci pokazuju da se u proseku oko 11.000 preduzetničkih radnji ugasi već u prvih šest meseci. Samo u 2023. godini ugašeno je 11.661 radnja, dok je 2022. zatvoreno 12.829, a 2021. godine 11.243 radnje prestalo da obavlja delatnost. U pojedinim udruženjima procenjuju da broj zatvorenih radnji na kraju godine može preći i 20.000, kada se sabere svih 12 meseci i uključe radnje koje odu u mirovanje ili prestanu da rade bez formalnog gašenja.

Ovaj odnos otvaranja i zatvaranja govori o specifičnom ekosistemu malih biznisa u Srbiji: dok s jedne strane raste broj ljudi koji se odlučuju da pokrenu sopstveni posao, s druge strane veliki broj njih vrlo brzo odustane. Razlozi su

različiti - od visokih fiskalnih opterećenja, promenljivih propisa i troškova doprinosa, do male održivosti tržišta za male igrače, kao i nedostatka podrške u prvim godinama poslovanja.

Postavlja se pitanje kako danas izgleda poslovni ambijent za male biznise i gde se nalaze najveće prepreke njihovom rastu.

Regulativa prati EU, ali nije jednostavna

Prema rečima advokata Marije Tasić, potpredsednice Saveta za male biznise u oblasti ženskog preduzetništva NALED-a, regulatorni okvir u Srbiji u velikoj meri prati pravila koja važe u Evropskoj uniji, ali ni izbliza nije jednostavan za preduzetnike koji tek ulaze u posao. Ona ističe da je danas lako osnovati preduzetničku radnju ili društvo sa ograničenom odgovornošću, kao i da je moguće pokrenuti posao bez odlaska u APR ili potpuno online, ali upozorava da najveći problem nastaje kada preduzetnik treba da shvati sve obaveze koje ga čekaju nakon otvaranja.

Tasić u razgovoru za Biznis.rs objašnjava da mali biznis u zavisnosti od delatnosti mora da ispuni niz poreskih, proceduralnih i specifičnih pravila, koja nisu objedinjena na jednom mestu niti predstavljena na način koji bi početnicima olakšao snalaženje. Preduzetnici se

često suočavaju sa konfuzijom u vezi sa limitima za paušalno oporezivanje, kao i sa nejasnim razlikama između različitih režima poslovanja. Ipak, navodi da Srbija prednjači u digitalizaciji administrativnih procesa - sistem e-fakture, kao i uskoro e-otpremnicu, uvedeni su brže nego u mnogim članicama EU, pa predstavlja retko područje u kojem domaći propisi idu ispred evropskih.

Administracija vezana za poreska rešenja i uverenja za gotovo polovinu preduzetnika predstavlja najveći izazov, a prate ga složeni radno-pravni propisi i parafiskalna opterećenja. Većina biznisa (85 odsto) pokreće se iz ličnih sredstava, dok se za dalji razvoj najčešće oslanjaju na sopstvenu dobit (64 procenata).

Da bi mala preduzeća postala stabilnija i konkurentnija Savet za male biznise u okviru NALED-a je usvojio deset prioriteta koji mogu dati veliki doprinos pojednostavljenju poslovanja.

- Od svih predloga posebno bih izdvojila inicijativu da se usvoji zakon o podsticanju razvoja preduzetništva, zatim da se pojednostave brojne procedure kao što je uvođenje jedinstvenog uplatnog računa, da se produže rokovi važenja određenih potvrda... Takođe, mislim da je važno i uvođenje poreskih olakšica, omogućavanje korišćenja digitalnih servisa plaćanja za transakcije između rezidenata, kao što su PayPal ili Stripe. Veoma bitan prioritet je i uvođenje savetodavne posete inspekcije kod novoregistrovanih malih biznisa radi upućivanja u zakonsko poslovanje, bez kažnjavanja - ocenjuje naša sagovornica.

Jednaka prava za žene preduzetnice

Među prioritetima NALED-a koji su od ključnog značaja za žene preduzetnice

ŠTA SU CILJEVI SAVETA ZA MALE BIZNISE NALED-A?

Malih firmi i biznisa u Srbiji ima najviše, i to oko 98 odsto od svih osnovanih privrednih subjekata.

-Problem kod malih biznisa je da se zbog nedostatka ljudskih i drugih resursa često njihov glas ne čuje dovoljno glasno i daleko, za razliku od na primer multinacionalnih kompanija koje posluju u Srbiji. Upravo je to i svrha osnivanja Saveta za male biznise, jer su njegovi članovi mali biznisi, tako da se iz prve ruke mogu čuti svi problemi sa kojima se suočavaju i artikulirati prema regulatorima i društvu kao celini - ističe potpredsednica Saveta za male biznise u oblasti ženskog preduzetništva NALED-a.



FOTO: FREEPIK

jeste izjednačavanje položaja preduzetnica i ostalih zaposlenih žena.

- Malo je poznato široj javnosti da preduzetnice za vreme trudnoćkog, odnosno porodijskog odsustva, primaju naknade koje su niže od minimalne zarade i da im se za taj period ne priznaje radni staž. Takođe, ako ove žene žele da radnja za vreme njihovog bolovanja nastavi da radi, naknada koju primaju biće im umanjena za 50 odsto – navodi Marija Tasić i ističe da je ovo oblast koja hitno mora da se izmeni.

Ona pojašnjava da je neophodno da se ženama koje doprinose državi, u smislu uplate poreza, pomogne u najosetljivijem periodu.

- Ova mera se, naravno, uklapa i u državne mere i strategije koje se odnose na poboljšanje nataliteta, tako da se lično

nadam da ćemo naići na razumevanje i omogućiti ovim vrednim ženama da uživaju ista prava kao i žene zaposlene u privatnim i državnim preduzećima – naglašava potpredsednica Saveta za male biznise u oblasti ženskog preduzetništva NALED-a.

Sve veći broj žena u Srbiji odlučuje se da pokrene sopstveni biznis, a dinamika njihovog ulaska u preduzetništvo poslednjih godina postaje sve uočljivija. Iako se često ističe da je poslovno okruženje zahtevno, posebno za žene koje nastoje da usklade profesionalni razvoj i porodične obaveze, podaci pokazuju da su one sve prisutnije u svetu malih i srednjih biznisa. Pitanje motiva koji žene vodi u preduzetništvo, ali i prepreka koje ih koče da ostvare svoje zamisli, otkriva kompleksnu sliku položaja ženskog biznisa u Srbiji.

Prema rečima advokata Marije Tasić, iznenađujuće je da žene u Srbiji češće otvaraju sopstvene radnje nego žene u pojedinim mnogo razvijenijim ekonomijama, uključujući Veliku Britaniju.

- To je trend koji govori o velikoj hrabrosti, ali i kreativnom potencijalu žena u domaćem poslovnom okruženju. One danas čine oko 34 odsto svih registrovanih preduzetnika, dok je njihov udeo u društvima sa ograničenom odgovornošću nešto niži - oko 27 procenata. Gruba procena pokazuje da je u biznisu u različitim oblicima aktivno približno 150.000 žena, što je izuzetno važna, pa i impresivna cifra - navodi naša sagovornica.

Motivi koji žene pokreću da započnu sopstveni posao kreću se od želje za kreativnim izražavanjem do potrebe za većom samostalnošću. Mnoge vide



RAZLIČITA DOSTUPNOST PODRŠKE

Podrška ženama preduzetnicama ne ogleda se samo u zakonodavnom okviru, već i u dostupnosti obuka, mentorstva i umrežavanja. Međutim, situacija je daleko od ujednačene. Dok u velikim gradovima postoje brojna udruženja i organizacije koje pružaju razne vidove podrške, u manjim i ruralnim sredinama takve mogućnosti su ograničene – objašnjava Tasić i dodaje da žene u ovim sredinama često nemaju resurse niti vreme da putuju u veće gradove kako bi prisustvovala radionicama ili poslovnim događajima.

Zbog toga kao sve realnija potreba postaje razvoj online programa – radionica, edukacija i digitalnih zajednica koje bi ženama iz udaljenijih sredina omogućile da se ravnopravno uključe u procese učenja i povezivanja. Digitalne platforme, prema njenom mišljenju, imaju potencijal da nadomeste geografske barijere i postanu važan oslonac ženama koje tek ulaze u preduzetničke vode.

Kada je reč o oblastima u kojima su žene danas najzastupljenije, prednjače delatnosti kao što su edukacija – posebno škole stranih jezika – zatim kreativne industrije, moda, domaća radinost, umetnost, sektor lepote, ali i zdravstvo, turizam i knjigovodstvene usluge. To su oblasti u kojima žene tradicionalno grade svoje karijere i u kojima se u velikom broju ostvaruju.

Ipak, trendovi ukazuju na sve jasniji pomak ka novim i tehnološki zahtevnijim delatnostima. Tasić navodi da se sve veći broj preduzetnica okreće takozvanoj „ekonomiji znanja“ – delatnostima koje zahtevaju visoko obrazovanje i specijalizovane veštine. U naučnim, stručnim, tehničkim i inovativnim sektorima žene polako jačaju svoje prisustvo, iako u IT industriji i dalje učestvuju sa oko 20 procenata, što pokazuje da postoji značajan prostor za napredak.

- Malo je poznat podatak da najveće izgleda za uspeh, prema međunarodnim analizama, imaju startapi koje osnivaju visokoobrazovane žene od oko 40 godina. Upravo u toj grupi kriju se neke od najperspektivnijih prilika za rast ženskog preduzetništva u narednim godinama, dok se taj trend postepeno širi i na domaće tržište – objašnjava Tasić.

iako postoje projekti posvećeni ženama preduzetnicama, oni su i dalje skromni po ukupnim iznosima i po pojedinačnom grantu (od 300.000 do 1,5 miliona dinara).

Ono što nedostaje jeste sistemski pristup – na primer, da svaki državni program podrške privredi ima jasne ciljeve i pokazatelje učešća žena, uključujući minimalne kvote za dodelu subvencija ili programa podrške ženskom biznisu. Danas je na javnim pozivima gde se dodeljuju znatno veća sredstva, do 300.000 evra po projektu (Katapult, Fond za inovacionu delatnost), udeo ženskih timova među dobitnicima i dalje zanemarljiv.

- Pored toga, država može da napravi veliku razliku kroz ciljane mere podrške u ključnim tačkama rasta, kao što su zapošljavanje, izlazak na strana tržišta, jer je samo sedam odsto žena izvoznica, posebne garancijske šeme, kao i kroz pametno korišćenje javnih nabavki u kojima se dodatno boduje učešće žena u vlasničkoj strukturi za pojedine nabavke. Tu su i povoljniji krediti ili mikro finansiranje, kombinovanje inovacione politike i ženskog preduzetništva kao posebne linije u Fondu za inovacionu delatnost, gde će se dodatno bodovati timovi sa ženama osnivačima. Paradoks je da su biznisi koje vode žene rezilijentniji, racionalniji u trošenju i dugoročnije održivi, ali da su sredstva koje dobijaju žene manja. Ako želimo zdraviju i konkurentniju ekonomiju, svi zajedno moramo ozbiljno početi da ispravljamo taj raskorak – zaključuje advokat Marija Tasić, potpredsednica Saveta za male biznise u oblasti ženskog preduzetništva NALED-a.



LJILJANA BEGOVIĆ

preduzetništvo kao mogućnost da lakše usklade porodične obaveze sa profesionalnim životom, posebno zato što im rad u sopstvenoj firmi omogućava fleksibilnije radno vreme. Tasić naglašava da je upravo taj balans jedan od ključnih razloga zašto žene u sve većem broju biraju preduzetnički put.

- Ipak, pored unutrašnje motivacije, važan faktor je i institucionalna podrška. Država bi trebalo da obezbedi set dodatnih mera koje bi ženama u biznisu omogućile stabilniji položaj, posebno kada je reč o trudničkom i porodičkom odsustvu. Jednaka prava za žene koje rade u preduzetničkim radnjama i žene koje su zaposlene u većim sistemima jedan su od uslova za snažniji razvoj ženskog preduzetništva.

Potreban sistemski pristup razvoju ženskog preduzetništva

Prema rezultatima ankete NALED-a, polovina male privrede prepoznaje da društvo pruža podršku ženama koje žele da pokrenu biznis, međutim trećina smatra da takva podrška i dalje ozbiljno nedostaje.

Čak sedam od 10 privrednika veruje da se žene ređe odlučuju na preduzetnički korak.

- Država mora biti arhitekta čitavog sistema koji podržava žene u biznisu, dok je finansijska podrška samo jedan od alata u toj podršci. Srbija je jedna od sedam država u Evropi koja je uvela rodno odgovorno budžetiranje, i to ne deklaratorno, već na nivou Zakona o budžetskom sistemu i to je odličan početak – smatra naša sagovornica i naglašava da ipak,



FOTO: FREEPIK

Sale za svečanosti

BELI DVOR RAŠKA 063 109 74 09
ŽUPSKI DVOR ALEKSANDROVAC 063 109 75 37
LAZAREV DVOR KRUŠEVAC 064 44 44 080
RESTORAN LJILJAN BRUS 063 109 75 37
RESTORAN BORIĆI RAŠKA 063 109 74 09



novotek  **radna
snaga**

TrepčaniNova 1, Sprat: 1, Broj Stana: 9 35000 Jagodina
0600243074 btanaskovic@novotekmanpower.rs
www.novotekmanpower.rs



LICENCIRANA
INTERNACIONALNA
AGENCIJA ZA
ZAPOSŁJAVANJE

PROJEKAT NANOCELLMAX RAZVIJA NOVU GENERACIJU ENZIMSKIH TEHNOLOGIJA

BIOTEHNOLOGIJA KOJA PRETVARA AGROOTPAD U MATERIJAL BUDUĆNOSTI

KAKO OTPAD OD JABUKA POSTAJE NANOCELULOZA, A LOKALNA INOVACIJA ULAZI U GLOBALNI TREND VREDAN VIŠE MILIJARDI DOLARA

PIŠE: DR MARINELA ŠOKARDA SLAVIĆ, VIŠA NAUČNA SARADNICA, INSTITUT ZA HEMIJU, TEHNOLOGIJU I METALURGIJU UNIVERZITETA U BEOGRADU

Dok svet ubrzano prelazi na održive tehnologije i cirkularnu ekonomiju jedan domaći projekat privlači pažnju svojom jednostavnom, ali revolucionarnom idejom: pretvoriti otpad od jabuka u nanocelulozu – materijal izuzetno visokih performansi koji menja industriju ambalaže, kompozita, farmacije i biomaterijala.

U oblasti biotehnoloških istraživanja i razvoja značajan doprinos već decenijama daje i Univerzitet u Beogradu - Institut za hemiju, tehnologiju i metalurgiju, kao institucija posvećena naprednim naučnim inovacijama i nosilac projekta Nanocellmax finansiranog u okviru programa „Dokaz koncepta“ Fonda za nauku Republike Srbije.

Projekat Nanocellmax razvija novu generaciju enzimskih tehnologija za dobijanje nanoceluloze i fermentabilnih šećera iz agrootpada. To znači da se biomasa, koja se u prehrambenoj industriji najčešće baca, pretvara u strateški važan materijal budućnosti.

Projekat Nanocellmax vodi dr Marinela Šokarda Slavić, viša naučna saradnica IHTM-a sa ekspertizom u industrijskoj biotehnologiji, posebno u oblasti enzimskih sistema i rekombinantnih proteina. U projektnom timu su profesor dr Zoran Vujčić (UBHF), dr Aleksandra Margetić (IHTM), Marina Ristović (IHTM) i dr Marija Pavlović (IHTM). Njihova udružena ekspertiza iz biohemije, molekularne biologije i biotehnologije omogućava razvoj jedinstvenog tehnološkog okvira u Srbiji i otvara prostor za bržu primenu održivih biotehnoloških rešenja. Značajan doprinos razvoju i usmeravanju projektnih aktivnosti pruža i savetnica dr Aleksandra Ivetić, čija podrška i iskustvo imaju ključnu ulogu u realizaciji planiranih ciljeva.

Tehnološka osnova projekta Nanocellmax zasniva se na primeni pažljivo dizajniranih i međusobno optimizovanih enzimskih kompleksa, uključujući rekombinantno proizvedene biokatalizatore koji omogućavaju selektivno, efikasno i kontrolisano razlaganje lignocelulozne biomase. Ovakav biokatalitički

pristup eliminiše potrebu za agresivnim hemijskim reagensima, značajno smanjuje energetska potrošnja i minimizuje nastanak sekundarnog otpada, čime proces postiže visoku ekološku prihvatljivost.

Nanoceluloza se danas smatra jednim od najperspektivnijih biozasnovanih materijala jer se iz prirodne celuloze, nakon obrade do nano nivoa, dobija supstanca sa potpuno transformisanim fizičko-hemijskim svojstvima, uključujući izuzetnu mehaničku čvrstoću, nisku gustinu, visok stepen biorazgradivosti, hemijsku stabilnost i izvanredna barijerna svojstva. Zahvaljujući ovim karakteristikama nanoceluloza je u kratkom vremenskom periodu prešla put od laboratorijskog materijala do tehnološkog rešenja sa širokim industrijskim potencijalom, gde se primenjuje kao održiva alternativa plastici u ambalaži, kao punioci u kompozitnim materijalima, kao funkcionalna komponenta u farmaceutskim i kozmetičkim formulacijama, kao strukturni element u baterijama, hidrogelovima i materijalima za napredne 3D štampane sisteme. Njena netoksičnost, odsustvo mikroplastike i kompatibilnost sa principima cirkularne bioekonomije doprineli su naglom porastu industrijske potražnje, posebno u kontekstu strožih evropskih regulativa usmerenih ka smanjenju upotrebe plastike i podsticanju razvoja održivih materijalnih rešenja.

Analize relevantnih tržišnih izvora ukazuju da se nanoceluloza ubraja među najdinamičnije rastuće biomaterijale, sa prosečnim godišnjim rastom koji premašuje 20 odsto. Projekcije kompanija za tržišna istraživanja kao što su GrandView Research, Mordor



Marinela Šokarda Slavić

Intelligence i Markets & Markets pokazuju da će sadašnje tržište, procenjeno na nekoliko stotina miliona dolara, do 2030-2032. godine dostići višemilijardne iznose, pri čemu segment nanoceluloze dobijene iz agrootpada pokazuje najizraženiju stopu ekspanzije. Dodatni podaci Fortune Business Insights i DataBridge Research potvrđuju ovakve trendove i ukazuju na posebno ubrzan rast u evropskom regulatornom i industrijskom kontekstu, što kolektivno potvrđuje dugoročnu održivost i strateški značaj ovog materijala.

Ovakva dinamika ubrzanog razvoja segmenta nanoceluloze proizvedene iz agrootpada rezultat je više faktora: sve veće ekonomske i ekološke opterećenosti proizvodnje iz drvene pulpe, široke dostupnosti i sezone obnovljivosti poljoprivrednih ostataka, odsustva potrebe za sečom šuma, kao i značajno nižih emisija CO₂ u poređenju sa tradicionalnim izvorima celuloze. U tom kontekstu, agrootpad postaje atraktivna, održiva i ekonomski konkurentna sirovina za napredne biotehnoške procese. Projekat Nanocellmax se uklapa u ovaj globalni trend, jer valorizuje otpad od jabuka, uobičajeno posmatran kao niskovredni nusproizvod, pretvarajući ga u visokokvalitetnu, čistu nanocelulozu dobijenu postupkom sa minimalnim ekološkim otiskom.

Industrijski potencijal: Gde se otvaraju nove industrijske prilike za Srbiju?

Tehnologija razvijena u okviru projekta Nanocellmax otvara značajne mogućnosti za unapređenje nacionalnog biotehnoškog sektora, jer omogućava uspostavljanje domaće proizvodnje nanoceluloze kao strateškog biomaterijala. Time se stvara osnova za razvoj kooperacija sa prehrambenom, farmaceutskom i ambalažnom industrijom, kao i za implementaciju inovativnih rešenja u oblasti održivog pakovanja, biorazgradivih materijala i kompozita za auto-industriju i različite sektore prerađivačke industrije.

Dodatno, proces generiše i fermentabilne šećere kao vredan sirovinski blok za nove bioproizvode, što otvara prostor za diverzifikaciju tržišnih primena u bioekonomiji. U kontekstu sve strožih evropskih regulativa koje postepeno ograničavaju upotrebu plastike i podstiču razvoj cirkularnih sistema, Srbija dobija realnu priliku za proizvodnju održivih biomaterijala i naprednih biotehnoških rešenja.

U kontekstu ubrzanog globalnog prelaska ka održivim, biorazgradivim i tehnološki naprednim materijalima, projekat Nanocellmax se prirodno uklapa u savremene industrijske i naučne tokove. Transformacijom otpada



od jabuka u nanocelulozu i fermentabilne šećere projekat istovremeno smanjuje ekološki teret biomase i otvara nove mogućnosti za njenu ekonomsku valorizaciju. U trenutku kada međunarodna tržišta intenzivno investiraju u biopolimere nove generacije, Nanocellmax potvrđuje da se u Srbiji mogu razviti održiva i tehnološki relevantna rešenja sa perspektivom dugoročne industrijske i ekonomske primene. ■



ŠNEŽANA ČOKEŠA PR

AGENCIJA ZA
RAČUNOVODSTVENE
POSLOVE

KNJIGOVODSTVO
RAČUNOVODSTVO
REVIZIJA
PORESKO SAVETOVANJE

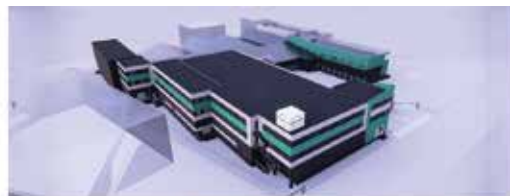


Pančićeve 4
11000 Beograd, Stari Grad
062 601 012, 064 111 3245
snezanacokesa@hotmail.com



ODABERITE POUZDANOG POSREDNIKA U TRGOVINI STRUJOM

EPCG doo Beograd, Kneza Mihaila 1-3, Beograd | office@epcg-bg.com | www.epcg-bg.com



projektovanje
legalizacija
nadzor



Gundulićev Venac 5 11000 Beograd
063/539 090 063/15 555 16 011/322 32 06
www.megaplug.rs office@megaplug.rs

SKAKAONICA

ASTRID LINDGREN 29, BEOGRAD 11000
W.W.W.SKAKAONICA.RS
069 74 63 11

**IDEALAN
SPOJ ZABAVE
I POSLOVNOG
USPEHA**

SASTANCI

TIM BUILDING

LANSIIRANJE
PROIZVODA

FAMILY DAY

PLANNING DAY

TRI KLJUČNA TRŽIŠTA POD UTICAJEM GLOBALNIH TRENDOVA

ZLATO NA ISTORIJSKOM MAKSIMUMU, NAFTA IZMEĐU SUPROTNIH SIGNALA, BITCOIN POD PRITISKOM NEIZVESNOSTI

U 2025. GODINI GLOBALNA TRŽIŠTA KRETALA SU SE IZMEĐU EUFORIJE I PRITISKA, STVARAJUĆI JEDINSTVEN OBRAZAC U KOJEM SU ZLATO, NAFTA I BITCOIN - TRI POTPUNO RAZLIČITE KLASSE AKTIVE, REAGOVALI NA ISTI SKUP MAKROEKONOMSKIH SILA, PROMENLJIVU MONETARNU POLITIKU, GEOPOLITIČKE NAPETOSTI, SANKCIJE I STRAH OD USPORAVANJA RASTA

Dok je zlato dostiglo istorijske maksimume zahvaljujući rekordnoj potražnji centralnih banaka i globalnoj potrebi za sigurnošću, tržište nafte suočilo se sa paradoksom, obiljem sirovog „crnog zlata” i istovremeno izuzetno zategnutim tržištem derivata, dok su kriptovalute pretrpele najdramatičnije oscilacije u poslednjih nekoliko godina, sve više zavisne od raspoloženja investitora i odluka američkih Federalnih rezervi.

Uprkos velikim razlikama među njima, sva tri tržišta postala su osetljivija na kretanje kamatnih stopa i očekivanja u vezi sa ekonomskim ciklusima, što je dovelo do istovremenog rasta volatilnosti i sve jače međusobne povezanosti.

Ulazak u 2026. godinu obeležava prelazak iz ekstremno dinamične faze u stanje opreznog preispitivanja. Zlato nakon istorijskih rekorda ulazi u zonu mogućeg zasićenja, nafta se kreće između rasta potražnje i sve komplikovanijih sankcionih režima, a bitcoin balansira između ambicija investitora i sumnje da AI euforija možda dostiže svoje granice.

Rekordni rast vrednosti zlata

Zlato je tokom 2025. godine ostvarilo neverovatan rast vrednosti za više od 70 procenata, probivši više od pedeset rekorda i učvrstivši svoj status najjačeg globalnog „sigurnog utočišta”. Investitori pokušavaju da procene da li ovaj trend ima snage da se nastavi u 2026. godini ili je tržište zlata već dostiglo svoj maksimum.

Za razliku od ranijih godina, ovog puta nije jedan događaj diktirao kretanje cena, već kombinacija faktora - od geopolitičkih tenzija i trgovinskih neizvesnosti, preko slabljenja dolara i sniženih

kamatnih stopa, do rekordne kupovine centralnih banaka. Prema izveštaju Svetskog saveta za zlato, samo geopolitički rizici doneli su oko 12 procenata ovogodišnjim prinosima, dok su pad realnih kamatnih stopa i slabiji dolar dodali još desetak. Investitorsko „zaletanje” i tržišni momentum doprineli su dodatnih devet, uz nešto snažniji ekonomski rast koji je dodao još oko deset procenata.

Centralne banke su i dalje nastavile agresivno da kupuju zlato, održavajući potražnju iz zvaničnog sektora znatno iznad trendova iz perioda pre pandemije. Upravo te rezerve i ulivaju određenu sigurnost u prognoze za narednu godinu. Ipak, početna pozicija tržišta zlata sada je bitno drugačija nego uoči 2025. godine. Cena je već visoko, a ono što se u međunarodnim finansijama smatra „makro konsenzusom”, očekivanja stabilnog globalnog rasta, umerenih američkih rezova kamatnih stopa i relativno stabilnog dolara, već je uračunato u tržišne vrednosti.

Zbog toga Savet procenjuje da bi 2026. mogla biti mirnija godina, sa kretanjem cena u relativno uskom rasponu od minus pet do plus pet procenata. Tržište zauzima poziciju u kojoj realne kamate više značajno ne padaju, troškovi propuštenih prilika su neutralni, a snažan pozitivni momentum iz 2025. polako gubi dah. Investitorski apetit je uravnotežen, bez naglog okretanja ni ka riziku ni ka defanzivi.

Tri scenarija

Ipak, postoje tri moguća scenarija koja bi mogla preokrenuti tok. Ako globalna ekonomija uđe u blago usporavanje pra-

ćeno dodatnim rezovima kamatnih stopa američke centralne banke, cena zlata bi mogla ponovo da poraste, ovaj put između pet i 15 procenata. U slučaju dublje recesije (doom loopa) u kojoj bi Fed bio prinuđen na agresivnije popuštanje monetarne politike, zlato bi moglo skočiti i do 30 procenata, zahvaljujući jačim sigurnosnim tokovima. Suprotno tome, ako administracija američkog predsednika Donalda Trampa uspe da snažno podstakne ekonomski rast, jači dolar i viši obveznički prinosi mogli bi da oslabi privlačnost zlata, što bi izazvalo pad cena između pet i 20 procenata.

Međutim, vodeće investicione banke mnogo su optimističnije od konzervativnih projekcija Svetskog saveta za zlato. J.P. Morgan Private Bank očekuje da bi cena mogla dostići 5.200-5.300 dolara po unci, Goldman Sachs vidi zlato na oko 4.900 dolara, dok Deutsche Bank procenjuje raspon od 3.950 do 4.950, uz bazni scenario oko 4.450 dolara. Morgan Stanley, takođe, procenjuje da će cena biti oko 4.500 dolara, ali upozorava na moguća kratkoročna kolebanja. Njihov optimizam zasniva se na nastavku trenda centralnih banaka koje masovno kupuju zlato, naročito u ekonomijama u razvoju, kao i na oceni da su mnogi institucionalni investitori i dalje nedovoljno izloženi ovom metalu.

Ipak, postoji i niz faktora koji mogu ograničiti novi rast. Ako se američka ekonomija oporavi brže od očekivanog ili inflacija ponovo uzleti, Federalne rezerve bi mogle odložiti ili čak preokrenuti planirane rezove kamatnih stopa. To bi podiglo realne prinose i ojačalo dolar, što su tradicionalne prepreke za rast cene zlata. Slabljenje tokova u zlatne ETF fondove,



FOTO: FREEPK

smanjena potražnja centralnih banaka ili jači talas recikliranja zlata, naročito u Indiji, gde se zlato često koristi kao kolateral, takođe, mogli bi pojačati ponudu i izvršiti pritisak na cenu.

Iako je malo verovatno da će se ponoviti spektakularan rast iz 2025. godine, zlato u 2026. ulazi iz izuzetno stabilne pozicije. Makroekonomska neizvesnost, potreba centralnih banaka za diverzifikacijom rezervi i sve izraženija uloga zlata kao zaštite od volatilnosti ostaju snažni temelji. U svetu u kojem se rizici gomilaju brže nego što se mogu predvideti, zlato investitorima nudi ono što je možda važnije od rekordnih prinosa - osećaj otpornosti. Iako rani entuzijazam velikog trenda možda jenjava, njegova strateška uloga ostaje čvrsto utvrđena.

Porast globalne potražnje za naftom

Globalna potražnja za naftom trebalo bi da je porasla za oko 830.000 barela dnevno u 2025. godini, zahvaljujući povoljnijim izgledima u globalnoj ekonomiji i trgovini. Optimističniji ton prenosi se i na prognoze za 2026, koje su podignute za dodatnih 90.000 barela dnevno, pa se sada očekuje godišnji rast od 860.000 barela. Ove godine polovinu rasta potrošnje nose dizel i avio-gorivo, dok lož-ulje gubi ulogu u proizvodnji struje zbog većeg oslanjanja na prirodni gas i solarnu energiju. Sledeće godine najveći doprinos globalnoj tražnji trebalo bi da daju petrohemijske sirovine, čiji će se udeo u rastu povećati sa 40 na više od 60 procenata.

Sa druge strane, globalna ponuda nafte u novembru je pala za 610.000 barela dnevno, produžavajući pad koji je započeo posle rekordne proizvodnje u septembru. Više od tri četvrtine ovog pada dolazi iz OPEC+ grupa, pre svega iz Rusije i Venecuele, koje su pod snažnim sankcijama. Ruski izvoz smanjen je za 420.000 barela dnevno, što je, uz niže cene, spustilo prihode na 11 milijardi dolara, što je za oko 3,6 milijardi manje nego pre godinu dana. Zbog slabijeg rasta ponude, projekcije povećanja globalne proizvodnje za 2025. i 2026. smanjene su na tri, odnosno 2,4 miliona barela dnevno.

Uprkos značajnim neplaniranim kvarovima u rafinerijama tokom novembra, napetost na tržištu derivata se donekle smanjila, mada će nove sankcije u prvom kvartalu 2026. ponovo zakomplikovati situaciju. Veliki raskorak između izuzetno obilne ponude sirove nafte i neobično zategnutog tržišta derivata podigao je rafinerijske marže na nivoe poslednji put viđene odmah nakon početka rata u Ukrajini. Prognoze prerade za 2026. povećane su na 84,4 miliona barela dnevno, uz očekivani rast od 750.000 barela.

Globalne zalihe nafte dostigle su u oktobru najviši nivo u poslednje četiri godine - 8,03 milijarde barela. U prvih deset meseci godine zalihe su u proseku rasle za 1,2 miliona barela dnevno, a samo u oktobru dodato je 42 miliona barela, uglavnom zbog povećanja količine nafte na moru, dok su zalihe na kopnu pale, najviše u zemljama članicama organizacije OECD. Preliminarni podaci za novembar pokazuju novo povećanje

globalnih zaliha, pre svega u zemljama izvan OECD-a.

Paralelna tržišta nafte i njenih derivata

Cena severnomorske nafte Brent pala je u proseku za jedan dolar u novembru, na 63,63 dolara po barelu, što je peti uzastopni mesečni pad i najduži negativni niz u poslednjih jedanaest godina. I pored rekordne količine nafte na moru, mekih temeljnih faktora i niske volatilnosti, cene su ostale blizu četvorogodišnjeg minimuma.

U industriji se poslednjih meseci sve više govori o paralelnim tržištima. Na jednoj strani globalni suficit nafte i rekordne količine u tranzitu, a na drugoj - ključni cenovni centri u Evropi i SAD, gde zalihe jedva rastu. Uprkos tome, referentne cene sirove nafte tek su blago popustile. Od januara ICE Brent je niži za oko 20 dolara po barelu.

Posmatrane globalne zalihe porasle su od januara za 424 miliona barela, prosečno za 1,3 miliona dnevno. Posebno se izdvaja rast nafte na moru, koji je od avgusta porastao za 213 miliona barela, jer sankcionisane isporuke teško pronalaze kupce, a istorijski dugi transporti iz Amerike ka Aziji povećavaju količine u tranzitu. Kineske zalihe su porasle za 58 miliona barela, a američke zalihe tečnih gasova za 63 miliona, dok su cene ruske nafte Urals u novembru potonule na 43,52 dolara po barelu, što je najniži nivo od početka rata u Ukrajini.

Iako se očekuje da će globalna ponuda i dalje rasti u 2025. i 2026. godini, potra-



žnja neće moći da prati taj tempo u istoj meri. Američka potrošnja tehničkih gasova ojačala je, ali slabost Evrope i sve izraženije prebacivanje Bliskog istoka sa nafte na druge izvore energije koče globalni rast tražnje. Istovremeno, nova ograničenja EU na proizvode od ruske sirove nafte dodatno su stegnula tržište derivata, podižući rafinerijske marže na trogodišnje maksimume. U takvim okolnostima očekuje se da paralelna tržišta, obilje sirove nafte i istovremeno tesno tržište prerađenih derivata, potraju još neko vreme.

Rolekoster na tržištu bitcoina

Godina na izmaku bila je pravi rolerkoster za bitcoin, od rekorda do snažnih padova, i mogla bi da se završi prvim godišnjim gubitkom još od 2022. godine. Sličnu nestabilnost beleže i najveći svetski berzanski indeksi, koji su više puta dostizali istorijske maksimume, pa potom tonuli zbog zabrinutosti oko tarifa, kamatnih stopa i moguće AI „mehur“ euforije. I dok su akcije uglavnom i dalje u plusu, veza između njihovog kretanja i bitcoina ove godine se primetno pojačala.

Analitičari objašnjavaju da se oscilacije bitcoina sve više poklapaju sa raspoloženjem na berzama, jer tradicionalni mali i institucionalni investitori sve brže ulaze u kriptovalute. Očekuje se da će

KONTRADIKTORNI SIGNALI NA TRŽIŠTIMA

Tržišta su preplavljena signalima koji se često međusobno poništavaju, očekivanim rezovima kamatnih stopa, ali i rizicima od njihovog odlaganja, rastom zaliha nafte, ali i manjkom derivata, rekordnim ulaganjima u zlato, ali i mogućnošću jačanja dolara, povećanom institucionalnom izloženošću kriptovalutama, ali i sve izraženijom korelacijom sa rizičnim akcijama.

U takvom okruženju, investitori su primorani da se kreću između optimizma i opreza. Globalni rizici rastu, ali i dalje postoji dovoljno razloga da svaki od ova tri tržišna stuba zadrži svoju posebnu ulogu. Zlato kao zaštita, nafta kao industrijski barometar, a bitcoin kao najosetljiviji indikator promena u investicionom sentimentu.

taj odnos u 2026. godini biti još snažniji, s obzirom na to da bitcoin postaje sve osetljiviji na iste faktore koji utiču na druge rizične aktive, pre svega na promene monetarne politike i nervozu oko izuzetno visokih valuacija AI akcija.

Početkom decembra bitcoin je vredeo oko 89.000 dolara. Pre samo nekoliko meseci situacija je izgledala potpuno drugačije. Kriptovalute su početkom godine snažno skočile nakon izbora za američkog predsednika, gde je pobedio kriptu naklonjen Donald Tramp. Ali kada je u aprilu najavio nove carine, usledio je strmoglav pad, sličan obrazac ponovio se i u oktobru, kada je nova runda tarifa prema Kini i pretnja kontrolama izvoza ključnog softvera izazvala likvidacije vredne više od 19 milijardi dolara, najveće u istoriji kripto tržišta. Nekoliko dana ranije bitcoin je dostigao istorijski maksimum iznad 126.000 dolara. Od oktobarskog sloma tržište se teško oporavlja. U novembru je zabeležen najveći mesečni pad od sredine 2021. godine, mada se u poslednjim nedeljama primetno smanjio pesimizam na tržištu opcija. Početkom decembra trgovci su procenjivali da postoji 15 odsto šanse da bitcoin godinu završi ispod 80.000 dolara.

Ipak, to je ozbiljan udarac za najveće kripto optimiste. Kompanija MicroStrategy Majkla Sejlora, najveći korporativni vlasnik bitcoina, krajem oktobra je još uvek prognozirala da će cena dostići 150.000 dolara ove godine. Standard Chartered je prošle godine najavljavao 200.000 dolara do kraja 2025. U međuvremenu su prognoze omekšale: MicroStrategy je upozorio na moguću „bitcoin zimu“, a Standard Chartered sada smatra da je novi pad ispod 100.000 dolara moguć, ali možda i poslednji te vrste. Sejlor je izjavio da njegova kompanija može da preživi i pad od 95 procenata.

Ojačala veza između bitcoina i AI sektora

Snažni padovi u aprilu i oktobru podvukli su koliko se ojačala korelacija između bitcoina i tržišta kapitala, naročito AI sektora. Kripto i AI akcije dele slične karakteristike, vođene su sentimentom, smatraju se rizičnim i spekulativnim ulaganjima, i reaguju na iste signale iz šire ekonomije.

Dok su nekada kretanja kriptura bila nezavisna od berzi, sve šira upotreba kriptovaluta među tradicionalnim investitorima približila je te dve klase aktive. Prema podacima LSEG-a, prosečna korelacija bitcoina sa S&P 500 indeksom ove godine iznosi 0,5 - znatno više nego 0,29 u 2024. Sa tehnološkim indeksom NASDAQ 100 korelacija je 0,52, gotovo duplo više nego prošle godine.

AI akcije su tokom godine bile glavni motor rasta šireg tržišta, ali i izvor zabrinutosti zbog moguće prenaduvanosti njihove vrednosti. Kako su i kripto i AI sektori visoko spekulativni, ne iznenađuje što su reagovali gotovo identično na periode povećanog straha. Posle 10. oktobra „pukotine“ na tržištima rizične aktive postale su očigledne upravo zbog preispitivanja AI optimističnog narativa.

Kao i akcije, kriptovalute su postale izuzetno osetljive na kretanje kamatnih stopa. Iako istorijski nema dovoljno dokaza da bitcoin automatski raste kada Fed smanjuje kamate, analitičari primećuju da kripto snažno reaguje na svaki nagoveštaj labavije monetarne politike. Od oktobra, kada je Fed poslao nekoliko čvršćih poruka, bitcoin je bio pod pritiskom. Ukratko, odluke Federalnih rezervi, kao i raspoloženje na AI tržištu, biće ključni faktor za kretanje bitcoina u narednom periodu. Kako je rekao jedan investitor, u ovoj fazi kripto „gleda u Fed“ kao u najvažniji signal.



VLADIMIR JOKANOVIĆ



FOTO: FREEPIK


**GRAĐEVINSKA
LIMARIJA
DEJAN JOVČIĆ**





**KOMPLETNA
PONUDA
GRAĐEVINSKE
LIMARIJE**

Rivička Ulica 6 22400 Ruma
060/7600614
info@jd-limarija.com
www.jd-limarija.com www.svezalim.com


grafoteks

**INDUSTRIJSKE
SAMOLEPLJIVE
NALEPNICE**



Kosovska 65 35230 Čuprija
063/615877 035/8871520
office@grafoteks.com
www.grafoteks.com

**MESARA
AMBAR PLUS**



Put Za Grvenku 14v
11211 Beograd, Borča
065/9542554, 060/6900922
aleksugurovic@gmail.com

RURALNI TURIZAM U SRBIJI

DIGITALNI DETOKS, BEG IZ GRADA I AUTENTIČNI DOŽIVLJAJ SELA

SRBIJA DANAS NUDI ONO ŠTO JE NAJVREDNIJE U RURALNOM TURIZMU - AUTENTIČNOST, MIR, PRIRODU, DOMAĆU HRANU I NEPOSREDNOST DOMAĆINA. DRŽAVA SA SVOJE STRANE U POSLEDNJE DVE GODINE ODVAJA ZNAČAJNA BESPOVRATNA SREDSTVA ZA RAZVOJ I PODRŠKU. ONO ŠTO JOŠ NEDOSTAJE JE OBJEDINJAVANJE CELOG EKOSISTEMA KAKO BI PONUDA BILA ADEKVATNIJA ZA SVE ZAHTEVNIJEG GOSTA

Ruralni turizam u Srbiji poslednjih godina doživljava snažan razvoj, postajući jedna od najperspektivnijih grana domaće turističke ponude. Uz bogatstvo prirodnih predela, autentičnu tradiciju, očuvane običaje i toplinu seoskih domaćinstava, mnoga srpska sela postaju privlačna mesta odmora za sve veći broj domaćih i stranih posetilaca.

Ruralni i kulturni turizam spadaju među najbrže rastuće trendove u Evropi, a čak 90 odsto kulturnih ruta prolazi kroz ruralna područja. Jedno od sprovedenih istraživanja o percepciji ruralnog turizma u Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori, sprovedeno na 514 ispitanika (od čega je 71 odsto stranaca), pokazalo je da turisti Srbiju doživljavaju kroz odličnu autentičnu hranu, ljubazne ljude i bogatu istorijsku i kulturnu ponudu, kaže za Biznis.rs direktor novoosnovane Asocijacije turističke industrije Srbije (ATIS) Dejan Veselinov.

Gost traži komfor čak i kada je u divljini

Gost seoskog turizma danas ne traži samo prirodu, već sistem koji funkcioniše. Lep pejzaž više nije dovoljan ako

smeštaj nije uređen, ako nema sadržaja, ako domaćini nisu povezani i ako boravak nije organizovan kao celina. Zato savremeni modeli u svetu jasno pokazuju da je put do bolje ponude upravo udruživanje - povezivanje domaćinstava, proizvođača, vodiča, ugostitelja, kulturnih institucija i lokalne samouprave u jednu zajedničku ponudu.

- U teoriji i praksi to se naziva 'community-based tourism': oblik ruralnog turizma u kojem lokalna zajednica upravlja turističkim aktivnostima i prihodima, a koristi koje su i finansijske i nematerijalne direktno doprinose očuvanju sela, jačanju ekonomije, tradicije i identiteta. To je model u kom svako ima jasnu ulogu: neko poznaje staze, neko pravi sir, neko peče rakiju, neko iznajmljuje bicikle, neko priprema hranu, a neko čuva i tumači lokalnu istoriju i baštinu. Tek kada se sve te uloge povežu, nastaje celovit turistički proizvod - objašnjava direktor ATIS-a.

I zato Dejan Veselinov insistira na tome da je turizam sistem, a ne pojedinačna usluga. Jer ako jedan deo tog sistema izostane, cela ponuda gubi kva-

litet. Uspesne ruralne destinacije zato imaju nekoliko zajedničkih elemenata: jasnu viziju i identitet sela, usklađene usluge i standarde kvaliteta, stalno praćenje iskustva gostiju, saradnju privatnog i javnog sektora, kao i održivost kao osnovnu vrednost, a ne kao dodatak.

Kompletna ponuda, a ne samo krevet

Prostor za napredak vidi u kvalitetu i strukturi ponude i navodi da i dalje previše zavisimo od pukog iznajmljivanja smeštaja, a premalo nudimo kompletne turističke proizvode - tematske vikende, etno-gastro doživljaje, „outdoor programe“, radionice, „wellbeing“ u prirodi i jasno organizovane ture. Današnji gost želi doživljaj, a ne samo krevet. Važan korak je i jačanje digitalne vidljivosti, jer današnji putnik destinaciju bira pre svega online.

Dobri primeri su svakako evropski modeli. Francuska programom „Bienvenue à la ferme“ i 8.000 farmi spaja hranu, edukaciju i aromaterapiju, Italija kroz „Agriturismo Italia“ povezuje farmu i smeštaj i nudi vinske i gastro-nomske rute, Austrija sa „Urlaub am



FOTO: FREEPK

Bauernhof“ postavlja standard kvaliteta kroz 2.500 sertifikovanih farmi, dok Španija kroz „Turismo Rural“ i vinske rute snažno integriše prirodu, kulturu i hranu.

To nisu modeli da ih kopiramo, kaže Veselinov, već da razumemo njihovu logiku, a to je jasno pozicioniranje, kvalitet, sinergija sa poljoprivredom i lokalnom kulturom.

- Zato i kažem da 'selo nije prošlost, već budućnost koja zna svoje korene'. Ljudi danas ne putuju da vide kako se nekad živelo, već da iskuse kako se danas živi u ruralnoj Srbiji. Istinito, toplo, jednostavno, ali lepo. Etno ima smisla samo kada je deo stvarnog života domaćina, a ne scenografija za turiste - ističe on.

Kao jedan od najboljih primera takvog pristupa navodi italijanski model „Albergo Diffuso“, raspršeni hotel u kojem se tradicionalne kuće pretvaraju u hotelske jedinice, a centralna recepcija povezuje sve objekte. Gost živi u selu ne kao turista, već kao privremeni stanovnik. Taj model pokazuje najvažniju istinu ruralnog razvoja: kada selo postane turistički proizvod dobit imaju i zajednica i posetioци.

Ističe da edukacija nikada nije naodmet zbog čega je nedavno ICT Hub u saradnji sa Ministarstvom turizma i omladine, koje aktivno radi na unapređenju svih segmenata turističke ponude od uređenja domaćinstava, promocije i digitalne vidljivosti, do jačanja kapaciteta domaćina, organizovao

tri online predavanja u okviru projekta „Inovacije i održivost u ruralnom turizmu“.

Kapaciteti duplirani za nepune dve godine

Ministarstvo turizma i omladine poslednje dve godine imalo je dva velika

KAKO IZGLEDA FOTO-ROBOT IDEALNOG GOSTA

Idealni gost ruralnog turizma u Srbiji nije jedan tip osobe, već nekoliko različitih profila koji imaju zajedničku želju: autentično iskustvo, prirodu i kontakt sa lokalnom zajednicom. Podaci portala UN Tourism pokazuju da najveći deo potražnje danas dolazi od parova i porodica, koji zajedno čine više od 70 odsto tržišta aktivnog i „outdoor turizma“. Parovi najčešće traže mir, komfor i prirodu, dok porodice žele kombinaciju bezbednosti, edukacije i zabave kroz ture, radionice, tradicionalne igre i događaje koji spajaju uzbuđenje i kulturno iskustvo.

Drugu grupu čine mlađi putnici koji su platežniji, sa malo slobodnog vremena i žele neobična iskustva „jednom u životu“ - berbu grožđa, kuvanje sa domaćinom, rad u bašti, vođene ture. Oni sa manjim budžetom biraju pristupačniji smeštaj i žele da se uključe u lokalni život. Tu su i putnici srednjih godina i stariji koji preferiraju mir, stabilnost i više vremena provedenog u prirodi koji traže vrednost za novac, autentičnost, tišinu i toplinu domaćina i često se vraćaju jer cene ritam sela i direktan kontakt sa domaćinstvima. Idealni gost ruralnog turizma je, dakle, neko ko poštuje lokalnu kulturu i želi odgovoran pristup, ima razvijenu ekološku svest i želi da podrži zajednicu, traga za iskustvima „iz prve ruke“, a to su kuvanje, berba grožđa, radionice, priroda, druženje sa domaćinima. Želi kvalitetan smeštaj, ali ne i luksuz bez duše, i želi da ga domaćini upoznaju sa stvarnim životom sela, a ne da mu prodaju dekor.



FOTO: PRIVATNA ARHIVA



Višnja Rakić

FOTO: PRIVATNA ARHIVA



Dejan Veselinov

javna poziva za dodelu bespovratnih sredstava za razvoj ruralnog turizma, zahvaljujući kojima je broj registrovanih seoskih turističkih domaćinstava u sistemu e-Turista više nego udvostručen.

Početkom decembra evidentirano je ukupno 1.616 seoskih turističkih domaćinstava sa 4.566 smeštajnih jedinica i 7.498 kreveta, dok je u isto vreme evidentirano 9.987 individualnih ležajeva i 369 kamp parcela.

- Osim uvođenja u legalne tokove velikog broja subjekata koji posluju na turističkom tržištu, ova mera prevashodno ima za cilj razvoj i unapređenje turističkih i ugostiteljskih kapaciteta u ruralnim područjima. Ona doprinosi povećanju turističkog prometa i prihoda, otvaranju novih radnih mesta i jačanju lokalne ekonomije, kao i očuvanju prirodne sre-

dine i lokalne kulture, tradicije i običaja - kaže za Biznis.rs v.d. pomoćnika ministra turizma i omladine Višnja Rakić.

Kada je reč o turističkom prometu evidentiranom u seoskim turističkim domaćinstvima registrovanim u sistemu e-Turista, ukupan broj dolazaka u prvih 11 meseci ove godine iznosio je skoro 40.000, što predstavlja povećanje od 10,2 odsto. Od toga je domaćih turista bilo skoro 25.000 ili 6,7 odsto više, dok su stranci ostvarili oko 15.000 dolazaka i tu je rast nešto veći - 16,6 procenata.

Država je kroz svoje programe podrške za dve godine dodelila bespovratna sredstva u iznosu od 406 miliona dinara, a Rakić navodi da je time ruralni turizam u Srbiji dobio novi zamajac, doprinoseći ne samo unapređenju turističke ponude, već i eko-

nomskom oživljavanju ruralnih područja i ravnomernijem regionalnom razvoju.

Uslov da konkurišu za dobijanje subvencije bio je da su to kategorisana seoska turistička domaćinstva, salaši i etno-kuće evidentirani u informacionom sistemu e-Turista. Maksimalni iznos po projektu je iznosio 2,9 miliona dinara, pri čemu je korisnik morao da obezbedi najmanje 10 odsto ukupne vrednosti investicije. Zainteresovanost je bila velika, pa je ove godine od 586 onih koji su konkurisali novac odobren za 78 seoskih turističkih domaćinstava.

Višnja Rakić kaže da su očekivanja Ministarstva turizma i omladine da će odobrene subvencije unaprediti ne samo kvalitet usluga, već da će doprineti stvaranju održivog modela razvoja turizma i ugostiteljstva, zanatstva i domaće proizvodnje. Dugoročno to ima za cilj stvaranje prepoznatljivih turističkih destinacija i povećanje turističkog prometa.

- Danas kada se sve veći broj ljudi vraća prirodi i selu u potrazi za mirom, domaćom hranom i odmorom, ruralni turizam nudi rešenje kao jedan od ključnih pokretača održivog razvoja, jačanja identiteta lokalne zajednice i unapređenja kvaliteta života stanovništva ruralnih sredina - smatra naša sagovornica.

Korak dalje, prema njenim rečima, biće i platforma čiju je izradu Ministarstvo pokrenulo, a koja će omogućiti tehnološku identifikaciju i promociju ugostiteljskih objekata za smeštaj koji se nalaze u ruralnom području na svetskoj turističkoj mapi. Zamišljeno je da aplikacija promoviše kapacitete, proizvode i usluge koji će biti elektronski mapirani u cilju što kvalitetnije optimizacije za međunarodnu internet pretragu.

Rakić ističe da je potencijal za razvoj ruralnog turizma u Srbiji veliki zbog čega će Ministarstvo i u narednoj godini izdvojiti 150 miliona dinara za podsticaj razvoja i unapređenja ruralnog turizma i ugostiteljstva.

Takođe, očekuje se i usvajanje nove Uredbe koja će definisati uslove za dodelu subvencija namenjenih razvoju i unapređenju ruralnog turizma i ugostiteljstva, a planovi uključuju i podsticajne mere ne samo kroz dodelu subvencija, već i putem dobro poznatih vaučera koji godinama unazad motivišu domaće turiste da bar deo odmora provedu u svojoj zemlji, kazala je v.d. pomoćnika Ministra turizma i omladine Višnja Rakić.

JELENA STJEPANOVIĆ

RURALNI KAO AKTIVNI TURIZAM

Diplomirani turizmolog Ljubiša Nešovanović objašnjava da aktivni turizam u svetu obuhvata skoro 20 odsto turističkog prometa.

- Kod nas je on dosta zapostavljen i sveden na aktivnosti planinarskih društava, kupanje u rekama i jezerima i skijanje. Pojedine naše banje su solidno izgradile spa i wellness sadržaje, ali se ne koriste blagodeti klimatskih mesta i zdrav prirodni ambijent za razvoj drugih aktivnosti. Primera radi, kada prošetate Vrnjačkom Banjom videćete pune kafane i kafiće, a malo ljudi aktivno boravi u parku ili obližnjoj šumi i planinama - kaže Nešovanović za Biznis.rs.

Strani turisti su više prepoznali potencijale aktivnog turizma u ruralnim područjima kod nas od domaćih i država ulaže solidna sredstva u razvoj ruralnog turizma, ali se ona pre svega odnose na infrastrukturu i izgradnju objekata za smeštaj, a ne na sadržaje i obuku domaćina kako bi nastupili sa kreativnim programima boravka na tržištu. - Svaka turistička destinacija mora imati menadžment koji će organizovati sadržaje boravka gostiju, kako kulturne tako i rekreativne. Najčešće aktivnosti su: planinarenje, biciklizam, plivanje, joga, akvabik, masaže, saune, rekreativni sportovi i razna amaterska takmičenja zabavnog karaktera - animacija, sankanje, skijanje, hodanje krpljama po snegu... Najbolje je kada su ove aktivnosti organizovane na destinaciji od strane domaćina, hotela, agencije ili animatora.

FINEST ACCOUNT

LICENCIRANI KNJIGOVOĐA

REVIZIJA I
PORESKO SAVETOVANJE

Husinskih Rudara 2, 11060 Beograd, 011/2971-681, 065/8894-304, finest.od@gmail.com



Kralja Petra Prvog 11
11000 Beograd, Kaluderica
064/0036-230, 064/0036-235
asaninuridin@gmail.com
📱 foodhouse.no1



ADVANTO

DRUMSKI PREVOZ TERETA

Bulevar Milutina Milankovića 25
11070 Novi Beograd
+381 64 657 888 1
+381 62 8002 893
office@advanto.rs
www.advanto.rs

IKONIJA ANĐELIĆ, DIREKTORKA KOMPA NIJE IKON SHIPPING IZ NOVOG SADA, ZA BIZNIS.RS O SITUACIJI U SEKTORU PREVOZA TERETA UNUTRAŠNjim PLOVNIM PUTEVIMA

TRANSPORT JE KRVOTOK DRŽAVE, A BRODARSTVO FUNKCIONIŠE U BERZANSKOM MANIRU

Ikonija Anđelić, direktorka kompanije Ikon Shipping iz Novog Sada, već godinama gradi reputaciju u svetu unutrašnjeg vodnog transporta – industriji koja je tradicionalno muška, ali u kojoj je ona uspela da se nametne kao autoritet. Njena firma razvila je sopstveni poslovni model koji spaja trgovačko brodarstvo i logistiku vodnog transporta.

- Naši klijenti su uglavnom kolege iz agrobiznisa i građevinske industrije – objašnjava Anđelić.

Naša sagovornica ističe da u ovom poslu postoji relativno mali broj kompanija, poznatih klijenata, tako da se svakodnevna aktivnost svodi ne na traženje novih klijenata, već na ponudu zakupa broskog prostora ili ponudu tereta, zavisno od ugovorne strane koju zastupa.

- Dunav je jedna vodena varoš gde svako svakog zna, ali sve češće se javljaju novi klijenti izvan dunavske i rajnske regije. To pokazuje promene u međunarodnoj razmeni i rast svesti o konkurentnosti i značaju vodnog transporta – kaže direktorka kompanije Ikon Shipping.

Rat u Ukrajini snažno je uzdrmao tržište. Ustaljeni trgovinski putevi su se „preko noći“ promenili, alternative su odmah nađene, ali troškovi su naglo porasli.

- Zatvaranje toka ukrajinske robe preko Crnog mora izazvalo je rapidan i previsok skok cena vozarina – kaže ona. - To je bio istorijski radikalni momenat koji je doveo do disbalansa ponude i tražnje. Danas imamo obrnuto stanje – visoku ponudu broskog prostora i manjak tražnje, izuzev u uzvodnom toku iz Konstance prema Srbiji i Mađarskoj. Situacija je alarmantna jer vozarine dugo ostaju niske i potrebno je pronaći održivi mo-

del poslovanja. Za sada još ne postoje indikacije profitabilnog biznis modela – ističe.

Na ovu krizu dodatno su uticali prošlogodišnja suša, slab kvalitet roba i manjak nizvodnog protoka prema luci Konstanca.

- U ovom kontekstu vodostaj nije vredan pomena – dodaje ona, naglašavajući da je problem sistemski, a ne samo prirodni.

Ikon Shipping, međutim, nije osetio ozbiljne negativne posledice.

- Naš biznis model ne nosi rizike kakve imaju velike korporacije – objašnjava Anđelić. - Velike firme se suočavaju sa ogromnim troškovima i dugovanjima, dok mi poslujemo fleksibilnije. Transport je krvotok države, ogledalo trejdin- ga i zdravstvena slika privrede.

Od početka 2024. godine u rečnom transportu preovladava stagnacija, isključujući prevoz tečnog tereta.

- Dominantan je oštar disbalans između troškova proizvodnje i cena gotovog proizvoda, na koje treba dodati troškove logistike. To koči trgovinu, a samim tim i shipping. Apsurdno je da su troškovi logistike vodnog transporta, uslovno rečeno, istorijski niski, a da se trgovina u nizvodnom robnom protoku ipak usporava.

Ipak, statistika pokazuje stabilnost.

- Pretovari u lukama Srbije zadržavaju trend više od 15 miliona tona godišnje. Pad u prethodne tri godine ne dostiže ni minus jedan odsto, dok je godina rata pokazala pad od -4,9 odsto. To je i dalje u granicama očekivanog, zahvaljujući nacionalnom saobraćaju i uvozu – objašnjava.

Kompanija se dalje razvija kroz članstvo u bečkoj brokerskoj kompaniji za

trgovinu poljoprivrednim proizvodima. Pored broskog prevoza plasiraćemo i robu srpskog porekla, kaže Anđelić.

Govoreći o očekivanom ovogodišnjem kretanju tržišta i prevoza roba, Anđelić je naglasila da mnoge odluke zavise od nekih viših sila.

- U brodarstvu se koristi izraz AGW (If all goes well), a mi kažemo 'kako Bog da', zato je teško praviti dugoročne planove, naročito dok čekamo krucijalne političke odluke Istoka i Zapada i rešavanje ukrajinske krize – ističe.

Govoreći o poslovnom okruženju, ako bi mogla nešto promeniti Anđelić bi Novom Sadu dodelila ulogu Matifa i Wall Streeta – "što ostaje u granicama mašte".

- Realno, mogla bi se formirati trejdin- g&shipping unija podunavskih zemalja, predvođena ekspertima, radi očuvanja interesa i balansa između trgovine i transporta. Srbija ima neverovatno ostroumne, obrazovane i sposobne biznismene i inženjere, kojima nedostaje ambicija za opšte interese – kaže Anđelić.

Kao žena u dominantno muškoj industriji ona poručuje da su žene, iako neravnopravne, često sposobnije od muškaraca i mogu postići bolje rezultate, ali ne treba trošiti energiju na dokazivanje.

- Treba stalno učiti, usavršavati se i primenjivati znanje. Uostalom, u biznisu se računa vrednost – profit, a ne rod – napominje.

Na pitanje šta bi bio njen najvažniji savet za sve koji posluju u ovoj delatnosti, odgovara da je najvažnije – da budemo ljudi.



FOTO: IKON SHIP



MIRJANA VASIĆ ADŽIĆ



HIDRO-MONT MN

SVE VRSTE ISKOPA
HIDROTEHNIČKI RADOVI
OPREMANJE BUNARA

Kneza Miloša 17
22324 Beška
064/2166751, 065/5366740
hidromontmn@gmail.com

AV-IU TRADE

TRANSPORT - KOPNENI I KOMBINOVANI
SKLADIŠTENJE I LOGISTIKA
MEĐUNARODNI UVOZ I IZVOZ ROBE
(B2B & B2C)
CARINSKO POSREDOVANJE

Mihajla Pupina 15
37000 Kruševac, Dedina
0637216009
avitrade@gmail.com

DEDA MRAZ KAO MARKETINŠKA UDICA

KAD OSEĆANJA NOSTALGIJE, TOPLINE I RADOSTI PODSTIČU KUPOVINU

DEDA MRAZ IMA ZNAČAJNU VREDNOST ZA KOMPA NIJE, PRE SVEGA KAO SNAŽNA, GLOBALNO PREPOZNATLJIVA MARKETINŠKA IKONA KOJA TOKOM BOŽIĆNE SEZONE PODSTIČE EMOCIONALNE VEZE SA POTROŠAČIMA I POVEĆAVA POTROŠNJU

Nije tajna da poznati brendovi širom sveta odavno koriste lik Deda Mraza kako bi stvorili emotivnu vezu sa potrošačima, povećavajući angažman i prodaju tokom izuzetno važne praznične sezone. Recimo, kompanije poput Coca-Cole poznate su po korišćenju Deda Mraza u oglašavanju kako bi svoj brend povezale sa pozitivnim vrednostima koje on simbolizuje, kao što su velikodušnost, poštenje i pouzdanost. Ovakvo strateško povezivanje pomaže u izgradnji poverenja i dugoročne lojalnosti kupaca.

Prisustvo „živih“ Deda Mrazeva u robnim kućama i tržnim centrima predstavlja klasičan primer iskustvenog marketinga, stvarajući nezaboravna iskustva za porodice i privlačeći kupce u krug darivanja i praznične potrošnje. Potrošnja povezana sa tradicijom Deda Mraza ima ogroman ekonomski uticaj, podstičući rast maloprodaje, međunarodne trgovine i utičući čak i na investicione trendo-

ve, poput takozvanog „dedamrazovskog rasta“ (Santa Claus Rally) na berzama.

U pitanju je više puta evidentirani kratkoročni rast cena akcija glavnih američkih berzanskih indeksa koji se, po pravilu, dešava u poslednjim trgovinskim danima decembra i tokom prve dve sesije u januaru. Ovaj fenomen se pojavljivao u približno tri od četiri godine od 1950. godine do danas, i donosio je prosečne prinose od 1,3 odsto, piše S&P 500. Ovaj fenomen prvi put je opisan u američkoj publikaciji Stock Trader Almanac iz 1972. godine.

Od četvrtog veka, pa do Coca-Cole

Sam Deda Mraz se smatra jednim od najuspešnijih i najdugovečnijih brendova u istoriji, jer se njegova priča i rituali aktivno prenose i učvršćuju kroz generacije, zahvaljujući roditeljima i zajednicama koje deluju kao ambasadori brenda, bez potrebe za centralizovanom reklamnom kampanjom.

ALATKA ZA POBOLJŠANJE POSLOVANJA

Jedan od razloga zašto je lik Deda Mraza tako raširen u komercijalnom svetu jeste i činjenica da nije zaštićen autorskim pravima, jer je čak i njegov aktuelni lik već odavno kreiran i izuzet iz „rokova trajanja“ koje standardno pokrivaju ova prava. Postao je deo javnog domena koje marketinški stručnjaci rado koriste.

Bucmasti bradonja u crvenom nije samo simbol radosti, već i strateški alat za poslovanje. Njegova univerzalnost, emotivna snaga i pristupačnost učinili su ga jednim od najvrednijih „brendova bez brenda“ u istoriji.

Kompanije koje ga koriste u prazničnim kampanjama ostvaruju dvostruku korist – kratkoročni finansijski efekat kroz povećanu prodaju i dugoročni benefit kroz jačanje imidža i lojalnosti brenda. U eri u kojoj emocija i iskustvo kupca postaju ključni za profit, Deda Mraz i dalje ostaje nezaobilazni simbol koji se ekonomskom vrednošću meri u milijardama dolara.



Lik Deda Mraza kakvog danas poznajemo nastajao je postepeno, kroz vekove, spajajući različite religijske, folklorne i komercijalne uticaje. Njegovi najdublji koreni vezani su za Svetog Nikolu, hrišćanskog episkopa iz 4. veka, poznatog po darežljivosti i pomaganju siromašnima – koga u Srbiji porodice proslavljaju kroz jednu od dve najčešće porodične slave. Kult Svetog Nikole proširio se širom Evrope, posebno u zemljama severa i zapada, gde se običaj darivanja dece uoči njegovog praznika vremenom preneo i na Božić.

Tokom 19. veka u Sjedinjenim Američkim Državama dolazi do ključne transformacije ovog lika. Pesma „A Visit from St. Nicholas“ (poznata i kao „Twas the Night Before Christmas“), objavljena 1823. godine, dala je Deda Mrazu obris veselog, niskog i punačkog starca koji putuje sanicama koje vuku irvasi i ulazi u kuće kroz dimnjak. Ilustracije karikaturiste



FOTO: FREPIKAI

Tomasa Nasta iz druge polovine 19. veka dodatno su učvrstile njegov izgled i ličnost, pretvarajući ga u simbol porodične topline, radosti i božićne čarolije.

Konačan vizuelni identitet modernog Deda Mraza oblikovan je u 20. veku, kada je komercijalna kultura odigrala presudnu ulogu u njegovoj popularizaciji. Reklamne kampanje kompanije Coca-Cola iz 1930-ih godina, sa Deda Mrazom u crvenom odelu, belom bradom i vedrim izrazom lica, proširile su ovaj lik širom sveta. Iako često pogrešno smatrana „izumiteljem“ Deda Mraza, Coca-Cola je zapravo standardizovala njegov izgled, učinivši ga jednim od najprepoznatljivijih globalnih simbola praznične sezone.

Roditelji kao influencersi

Pre desetak godina analitičari iz Velike Britanije pokušali su u polušaljivom

tonu da procene hipotetičku ukupnu vrednost brenda Deda Mraza i došli do konačnog rezultata od oko 1,6 biliona dolara. TradingKey konstatuje u svom osvrtu da je ova suma vremenom samo mogla da poraste, do oko dva biliona američkih dolara godišnje.

Ekonomski uticaj svakako je vidljiv i golim okom. U četvrtom kalendarskom kvartalu praznična sezona kupovine, do pre nekoliko decenija rezervisana najpre za SAD i zapadnoevropske zemlje, tokom vremena se proširila na celu planetu, bez obzira na religijsku pripadnost i poreklo običaja koji su, barem na papiru, suštinski povod za prolongirane proslave u tom delu godine.

Iako još uvek nisu dostupni konsolidovani podaci, samo u SAD maloprodaja je tokom ove praznične sezone gotovo sigurno premašila bilion dolara, drugu godinu zaredom. Za pojedine kompanije rezultat u ovom delu godine može pred-

stavljati čak i do 30-40 odsto celog godišnjeg prometa – na primer, za one firme koje se bave proizvodnjom i plasmanom igračaka ili luksuznog nakita.

O turističkom značaju za Laponiju u Finskoj bolje i da ne počinjemo. Zamisljena postojbina Deda Mraza za samo dva meseca generiše oko 1,5 milijardi dolara prihoda od turističkih poseta.

U svojoj nedavnoj analizi stručnjak za strategiju brendova sa Univerziteta u Luganu Đanluidi Fragomeni zaključio je na osnovu prikupljenih podataka da „Deda Mraz ima globalnu prepoznatljivost od 93 odsto, odnosno da 7,5 milijardi ljudi prepoznaje njegov lik (i delo). Pored toga, procenjuje se da oko 1,9 milijardi ljudi – pre svega, roditelja i rodbine – aktivno učestvuju kao 'zastupnici' ili 'influenseri' brenda“, prenoseći mit o Deda Mrazu na sledeću generaciju.

 MARKO MILADINOVIĆ

PRODAJE SE NAJSTARIJA MANASTIRSKA PIVARA NA SVETU

Najstarija manastirska pivara na svetu, nemačka Weltenburger, biće prodana minhenskom proizvođaču Schneider Weisse, u okviru konsolidacije u sektoru izazvane naglim padom prodaje piva u vodećoj ekonomiji evrozone.

Pivo se u opatiji Weltenburg, impresivnom i dalje aktivnom manastiru na obali Dunava u Bavarskoj, proizvodi već gotovo 1.000 godina, piše The Guardian. Iako je postrojenje i dalje u vlasništvu Katoličke crkve, benediktinski monasi su pre pola veka proizvodnju nagrađivanog lagera i prepoznatljivih tamnih piva prepustili zaposlenima iz pivare Bischofshof, koja će, takođe, biti prodana kompaniji Schneider Weisse.

Regensburška biskupija i Schneider Weisse dogovorili su prodaju nakon višegodišnjeg perioda u kojem je poslovanje Weltenburgera bilo u minusu, zbog čega je Crkva morala da ulaže sopstvena sredstva kako bi održala poslovanje, preneli su lokalni mediji.

Til Hedrih, generalni direktor i Weltenburgera i Bischofshofa, rekao je da bi planirano rešenje moglo da otkloni opasnost od potpunog gašenja ili rasparčavanja pivara od strane investitora „bez ikakve veze sa regionom“, uz očuvanje „važnog dela bavarske pivarske tradicije“ na duži rok.

Finansijski detalji prodaje Weltenburgera kompaniji Schneider, relativno mladoj pivari osnovanoj 1872. godine, nisu objavljeni. Završetak transakcije planiran je do januara 2027. godine, a predviđeno je i zadržavanje svih zaposlenih (njih ima 21) u Weltenburgeru. „Pored očuvanja tradicije, veoma nam je važno da makar deo radnih mesta ostane direktno u regionu“, rekao je regensburški biskup Rudolf Voderholzer.

Pivara Bischofshof, osnovana 1649. godine i sa 56 zaposlenih, obustaviće proizvodnju krajem godine, kada će se brend preseliti pod okrilje Schneider Weissa.

Proizvodnja piva Weltenburger nastaviće se u istorijskoj opatiji, dok je Regensburška biskupija saopštila da traži rešenja za zbrinjavanje radnika Bischofshofa koji će ostati bez posla. Pivara Weltenburger saopštila je da je tokom vekova preživela „požare, poplave, razaranja i sekularizaciju, kao i jedan svetski rat“.

Prodaja piva u Nemačkoj je u silaznoj putanji, jer potrošnja alkohola opada u mnogim zapadnim zemljama, uključujući i Veliku Britaniju. Prema podacima glavnog nemačkog industrijskog udruženja, promet je u poslednjih 15 godina smanjen za četvrtinu. Samo u

2025. godini potrošnja je pala za pet miliona hektolitara, što predstavlja najveći pad u poslednjih 75 godina.

Nemačko tržište piva i dalje se odlikuje snažnom vernošću regionalnim brendovima, pri čemu se nekoliko desetina nacionalno ili globalno poznatih imena nadmeće sa proizvodnjom oko 1.500 malih i srednjih pivara.

U većini zemalja u kojima dominiraju veliki brendovi, oni su progutali manje istorijske pivare, dok tek poneke zanatske pivare pružaju skroman otpor. Zbog toga Nemačka, možda, iznenađujuće s obzirom na svoju dugu i bogatu tradiciju, nema nijedno pivo među deset najprodavanijih na svetu. Ipak, i dalje se može pohvaliti najvećim brojem manastirskih pivara — devet kojima upravljaju monasi ili njihovi zaposleni i desetak, franjevačkim samostanom Malersdorf, kojim upravljaju monahinje i koje prodaju samo mali višak piva koji same ne popiju.

SVE VEĆA PRIMENA AI U BOLNICAMA

Veštačka inteligencija (AI) treba da olakša svakodnevni rad lekara i medicinskog osoblja u bolnicama. Najveći nemački softverski koncern SAP i operater bolnica Fresenius žele zajedno da unaprede primenu AI u zdravstvu. U okviru strateškog partnerstva u planu je platforma koja omogućava umrežene i na podacima zasnovane zdravstvene procese, saopštio je Fresenius, prenosi DPA. Obe kompanije planiraju da investiraju stotine miliona evra.

- Pomoću AI mi činimo da podaci budu sigurni, jednostavni i skalabilni za lekare i bolničke timove – rekao je direktor Freseniusa Mihael Sen. Time se stvara više prostora za brigu o pacijentima.

Fresenius Helios je najveći operater bolnica u Nemačkoj. U više od 80 bolnica i oko 220 medicinskih centara za negu, godišnje se leči oko 5,5 miliona ljudi. Kompanija je aktivna i u Španiji i Latinskoj Americi.

Već danas AI može pomoći lekarima da prepoznaju bolesti i donese ispravne odluke, na primer pri radiološkoj dijagnostici. Konačnu odluku o lečenju, međutim, uvek donose lekari, navodi se u saopštenju.

- Zajedno želimo da postavimo nove standarde za suverenitet podataka, bezbednost i inovacije u zdravstvu – rekao je direktor SAP-a Kristijan Klajn.

Cilj je integrisani i na podacima zasnovani digitalni sistem koji omogućava klinikama i medicinskim ustanovama sigurnu primenu AI, uključujući i rukovanje osetljivim podacima o pacijentima.



FOTO: PIXABAY



**DATA
CLOUD**
TECHNOLOGY

AVAILABLE. ANYTIME. ANYWHERE.

KOLOKACIJA CLOUD USLUGE SAJBER BEZBEDNOST

**DRŽAVNI
DATA
CENTAR**



KRAGUJEVAC

Save Kovačevića 35b
sales@dct.rs
www.dct.rs



Euro Solar Energy

PROJEKTOVANJE I IZGRADNJA SOLARNIH ELEKTRANA



Dušanova 91/4 14000 Valjevo 065/2368519 eurosolarenergydoo@gmail.com



Intesa Invest Gold&Silver Alternative fond

Prvi investicioni fond u Srbiji za ulaganje
u zlato i druge plemenite metale.

Investicionim fondovima upravlja Društvo za upravljanje otvorenim investicionim fondovima sa javnom ponudom i alternativnim investicionim fondovima Intesa Invest a.d. Beograd, čiji je Banca Intesa a.d. Beograd osnivač i distributer, odnosno posrednik u prodaji investicionih jedinica. Investicioni fondovi nisu bankarski proizvod i ne donose zagarantovani prinos, a ulaganja nisu uključena u sistem garantovanih depozita, koji se odnosi na depozite u Republici Srbiji. Pre investiranja razmotrite ciljeve, rizike, naknade i troškove.

Ovaj oglas je informativnog karaktera i kreiran je u promotivne svrhe.

Saznajte više na bancaintesa.rs



INTESA
INVEST



Brinemo o svemu
što vam znači



BANCA INTESA
Intesa Sanpaolo Group